

2018
11.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

SÁRKÁNY ISTVÁN: A Nemzeti Köszolgálati Egyetem létrejöttének vázlatos áttekintése

BODA JÓZSEF: A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar fejlesztésének tapasztalatai 2015–2018

RUZSONYI PÉTER: A lélek rendje, avagy milyen legyen a jövő büntetés-végrehajtási tisztje?

KOVÁCS GÁBOR: Az egyetemi közös közzolgálati gyakorlat mint a gyakorlati felkészítés egyik fő színtere

BLASKÓ BÉLA: A bűnügyi tudományok intézetté válása a rendészettudományi karon

MÉSZÁROS BENCE: A kriminálstratégia önállósodása

66.
évfolyam

TARTALOM 2018/11.

SÁRKÁNY ISTVÁN A Nemzeti Közszerológati Egyetem létrejöttének
vázlatos áttekintése (9–14)

BODA JÓZSEF A Nemzeti Közszerológati Egyetem
Rendészettudományi Kar fejlesztésének tapasztalatai
2015–2018 (15–29)

RUZSONYI PÉTER A lélek rendje,
avagy milyen legyen a jövő büntetés-végrehajtási tisztje?
(30–38)

KOVÁCS GÁBOR Az egyetemi közös közszológati gyakorlat
mint a gyakorlati felkészítés egyik fő színtere (39–53)

BLASKÓ BÉLA A bűnügyi tudományok intézetté válása
a rendészettudományi karon (54–64)

MÉSZÁROS BENCE A kriminálstratégia önállósodása (65–70)

SZABÓ ANDREA A pénzügyőri képzésektől az adóigazgatási szakirányig
(71–80)

CHRISTIÁN LÁSZLÓ A magánbiztonság és önkormányzati rendészet
egyetemi szintű képzése (81–88)

HAUTZINGER ZOLTÁN A külföldiekkel és az irreguláris migrációval
összefüggő büntetőjog-alkalmazás
a 2017. évi büntetőeljárás törvényben (89–107)

HALLER JÓZSEF Magatartástudomány és kriminálpszichológia
a rendészeti oktatásban (108–124)

MIHALIK-DOBI ANITA A graffití módszerével megvalósuló bűncselekmények
felderítése (125–138)

• KÖNYVISMERTETÉS

Veress Emőd (szerk.): Erdély jogtörténete

NYIRI SÁNDOR (139–142)

Sallai János:

The History of Law Enforcement in Hungary

MÁTYÁS SZABOLCS (143–146)

SZERZŐK 2018/11.

PROF. DR. BLASKÓ BÉLA ny. rendőr vezérőrnagy, egyetemi tanár,
Nemzeti Közszerológati Egyetem
Rendészettudományi Kar
Bűnügyi Tudományok Intézete
büntetőjogi tanszék

DR. HABIL. BODA JÓZSEF nyugalmazott nb. vezérőrnagy

CHRISTIÁN LÁSZLÓ rendőr ezredes, tanszékvezető egyetemi docens,
Nemzeti Közszerológati Egyetem
Rendészettudományi Kar magánbiztonsági
és önkormányzati rendészeti tanszék

DR. HALLER JÓZSEF intézetvezető,
Nemzeti Közszerológati Egyetem
Rendészettudományi Kar
Rendészeti és Magatartástudományi Intézet

DR. HAUTZINGER ZOLTÁN egyetemi docens, tanszékvezető,
Nemzeti Közszerológati Egyetem
Rendészettudományi Kar
bevándorlási és állampolgársági tanszék

DR. KOVÁCS GÁBOR rendőr dandártábornok, egyetemi docens,
Nemzeti Közszerológati Egyetem
Rendészettudományi Kar
rendészeti vezetéstudományi tanszék

DR. MÁTYÁS SZABOLCS PhD, rendőr őrnagy,
Nemzeti Közszerológati Egyetem
Rendészettudományi Kar
bűnügyi stratégiai tanszék

DR. MÉSZÁROS BENCE tanszékvezető egyetemi docens,
tudományos és nemzetközi dékánhelyettes,
Nemzeti Közszerológati Egyetem
Rendészettudományi Kar Kriminálisztikai Intézet
bűnügyi stratégiai tanszék

MIHALIK-DOBI ANITA PhD-hallgató,
Debreceni Egyetem
Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
bírószági fogalmazó, Gyulai Törvényszék

DR. NYIRI SÁNDOR nyugállományú vezető ügyész

PROF. DR. RUZSONYI PÉTER bv. dandártábornok, tanszékvezető egyetemi tanár,
dékán, Nemzeti Közszerolgalati Egyetem
Rendészettudományi Kar

DR. SÁRKÁNY ISTVÁN nyugállományú rendőr vezérőrnagy,
professor emeritus,
Nemzeti Közszerolgalati Egyetem
Rendészettudományi Kar

DR. SZABÓ ANDREA PHD pénzügyőr ezredes, tanszékvezető egyetemi docens,
Nemzeti Közszerolgalati Egyetem
Rendészettudományi Kar
vám- és pénzügyőri tanszék

SUMMARY

Sárkány, István

The foundation of the National University of Public Service [9–14]

The author provides an overview of how the Hungarian National University of Public Service was established.

Boda, József

Developing the Law Enforcement Faculty of the National University of Public Service between 2015 and 2018 [15–29]

The author provides an overview of the developments of the Law Enforcement Faculty of the National University of Public Service.

Ruzsonyi, Péter

The order of the soul: what should the future prison officers be like [30–38]

The author provides an overview of the training philosophy and the triggering criminal policy developments of the Department of Corrections, established within the Police College now operating at the National University of Public Service.

Kovács, Gábor

The joint public service seminar as a practical training module [39–53]

The author provides an overview of how the unique joint public service seminar, mandatory of all public service students, provides a quintessential a practical training module.

Blaskó, Béla

The Institute for Criminal Justice at the Law Enforcement Faculty [54–64]

The author provides an overview of how the Institute for Criminal Justice, including inter alia Criminology, and Criminal Law Departments at the Law Enforcement Faculty developed.

Mészáros, Bence

The Path of the Policing Strategies' Discipline to Independence [65–70]

The author provides an overview of how the academic and practical discipline of 'Policing Strategies' gained independence in Hungarian law enforcement higher education.

SUMMARY

Szabó, Andrea

From Finance Guards to Tax Administration [71–80]

The author provides an overview of the development of revenue authority training at the National University of Public Service, which includes specialists for the finance guards, criminal and even tax administration sectors.

Christián, László

Private security and local law enforcement training [81–88]

The author provides an overview of the development of tertiary level education on private security and local law enforcement.

Hautzinger, Zoltán

Criminal justice for foreign nationals and irregular migrants in the 2017 criminal procedural law [89–107]

The author provides an overview of recent developments in criminal justice for foreign nationals and irregular migrants in the 2017 Hungarian criminal procedural law.

Haller, József

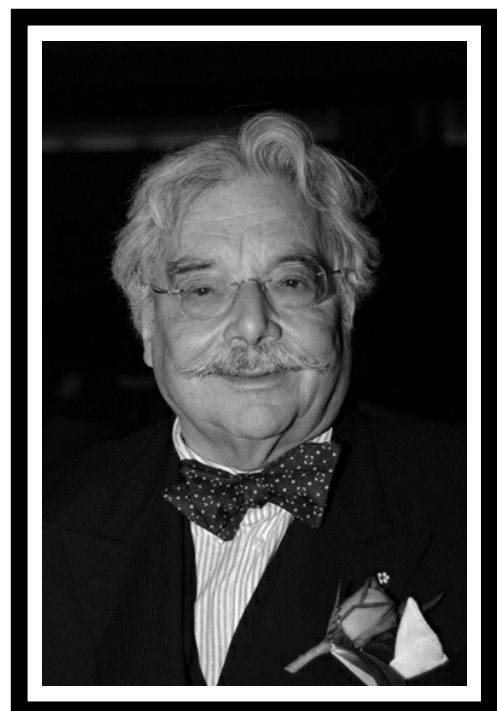
Behavioural studies and criminal psychology in law enforcement education: international trends, local traditions and perspectives [108–124]

The author provides an overview of the role of criminal psychology education in law enforcement education.

Mihalik-Dobi, Anita

Exploring the graffiti crimes [125–138]

This author provides an overview of how graffiti crimes can be policed.

Szabó Dénes

1929–2018

A társadalomtudományok nemzetközi világa, a hazai tudományos élet és a magyar kriminológusok családja búcsúzik a kiemelkedő tudóstól, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjától, a kivételes képességekkel megáldott tudományszervezőtől, *Szabó Dénes* professzortól, az 1948 óta külföldön élő, második hazájának Kanadát tekintő Denis Szabótól, aki azonban haláláig szívében hordozta magyarságát.

Gyászol a Belügyminisztérium, amely – a belügyminiszter, majd miniszterelnök *Boross Péter* kezdeményezésére – 1992 és 2003 között számos alkalommal hívta meg a montreali professzort, legyen segítségünkre a rendészet modernizációjában. Veszteség érte a Nemzeti Közsolgálati Egyetemet, amely alapításakor elsőként fogadta tiszteletbeli doktorává Szabó Dénest. Emlékezik rá a *Belügyi Szemle* szerkesztősége, amelynek tevékenységét, amolyan külső szerkesztőbizottsági tagként, mindig nagy figyelemmel követte, tanácsaival segítette. Támogatójától vesz búcsút a Magyar Rendészettudományi Társaság, abban a meggyőződésben, hogy a rendészet iránt egész tudományos pályája során mindig fokozott érdeklődést mutató tudós nem csupán a rendőrségi kutatások világszerte ünnevelt tekintélye volt, hanem a rendészettudomány hazai elismertetésében is meghatározó szerepet vállalt.

A francia kultúra szerelmesét, az őt befogadó Kanadának hálás világhírű tudóst 1998-ban felkereste *Marcel Fournier*, a Montreali Egyetem szociológusprofesszora. Beszélgetésük interjúkötetben jelent meg. Ebben beszél az ifjú Szabó életkezdéséről, a Gellért-hegyi sziklakápolnában történt megkeresztelésétől a kőszegi katonaiskolán át a szociológiai fakultás hallgatójának kalandos szökéséig, ami a nagy reményű egyetemista számára a rabságból a szabadsághoz vezető utat jelentette.

Visszaemlékezéseiben Szabó Dénes a szabadságot tartotta alkotómunkája meghatározó feltételének, amiért mindig hálás volt az őt és a családját befogadó társadalmaknak, de amiért nagy árat kellett fizetnie, szeretett szülőföldjének elhagyását. Öröm volt látni, ahogy fáradhatatlan tanárunk 1990 után visszakapott hazájának szinte minden szegletét be akarta járni. Erről így val-

lott, amikor küldetését 2003-ban befejezte: „*Én Magyarországot igazán most ismertem meg.*”

Állította, hogy tudományos munkásságát a kíváncsiság vezette. A jog helyett ezért választotta stúdiumának a szociológiát, mert ez a társadalomtudomány érdeklődéssel fordul a mindennapi élet normák előtti világához. Kutatói módszerét az a kérdező jellemezte, aki nagyon figyel a válaszokra, megérti és megérzi az azokban rejlő bölcsességet, tanulságait évek múlva is pontosan tudja idézni. Az élet furcsa játéka, hogy a tételes jogtól idegenkedő pályakezdő doktorátusát a bűn tanulmányozásával szerezte meg, ekként lett az összehasonlító és alkalmazott kriminológia legnagyobb mestere. Mint a Nemzetközi Kriminológiai Társaság elnöke, elévülhetetlen érdemeket szerzett a kriminológia magyarországi művelőinek támogatásában, amit már a hetvenes években sikerre vitt. Ő kezdeményezte 1983-ban a Magyar Kriminológiai Társaság megalapítását, és tekintélyének latba vetésével elérte, hogy a Kriminológiai Világkongresszust 1993-ban hazánk szervezhette meg.

Hagyatéka annak ellenére kimeríthetetlen, hogy nem volt klasszikus „szobatudós”. Számos üzenetét egyenesen a rendészettudomány művelőinek címezte. Ezek sorából érdemes három intelmet kiemelni. Szabó Dénes fontosnak tartotta a rendészeti igazgatásnak az általános közigazgatáshoz közelítését, mert ez növeli a rendészet legalitását, a rendőri hivatás elfogadottságát és az erőszak-monopólium társadalmi kontrollját. Helyeselte a hierarchikus irányítási rendet, feltéve, hogy az alkalmazkodik az eltérő szolgálati ágak sajátosságaihoz és együtt jár a helyi szintek önállóságával. Végül egy igazi tanács, ami a professzor stílusáról is árulkodik: figyeljük a rendészeti szervezetek belső állapotát, mert az olyan, mint a jó szeizmográf, előre jelzi a társadalmat fenyegető veszélyeket.

Kedves Professzor Úr, tisztelettel és szeretettel búcsúzunk.

Tanításait megszívleljük, emlékét megőrizzük.

SÁRKÁNY ISTVÁN

A Nemzeti Közszeroláati Egyetem létrejöttének vázlatos áttekintése

A 2011. évi XXXVI. törvény (a továbbiakban: létesítési törvény) preambulumá szerint: „Az Országgyűlés felismerve, hogy a közszolgalaton belül a polgári közigazgatás, a rendvédelem, a honvédelem és a nemzetbiztonsági szolgalatok személyi állományában a hivatástudat és a szakértelem erősítése összehangolt és tervezett utánpótlásképzést tesz szükségessé, továbbá a pályaelhagyás helyett a társadalom számára hatékony munkavégzés biztosítására a közszolgalati életpályamodell támogató továbbképzési rendszert kell működtetni, a közszolgalati felsőfokú szakemberképzést egységes intézményi alapokra kívánja helyezni.”

A törvény az új egyetem létrehozásában részt vevő intézmények és a megalkítandó testületek feladatait, működésük legfontosabb – részleteiben a továbbiakban kidolgozandó – szabályait határozta meg.

A Rendőrtiszti Főiskolán (RTF) 2010 júniusában készítettünk egy olyan elsődleges munkaanyagot, amelyben egy új, közszolgalati profilú egyetemen belüli intézményi részvétel lehetőségét elemeztük. Ez után, még szintén júniusban, a Belügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium és a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, valamint a majdani integrációval érintett felsőoktatási intézmények képviselőiből alakult munkabizottság előzetes tervezetet fogadott el, amelynek nyomvonalán – részletes viták sorában kiérlelve – kialakult az a szakmai elképzelés, amelyre ráépülhetett az egyetem későbbi létesítéséről szóló 1278/2010. (XII. 15.) kormányhatározat. Ezt követte 2011 márciusában az Országgyűlés által elfogadott, már említett létesítési törvény, amelynek eredményeként 2012. január 1-jén megkezdte működését a Nemzeti Közszeroláati Egyetem.

Már 2010 előtt gyakran lehetett olyan véleményeket hallani, amelyek szerint hazánkban – figyelemmel a színvonalas működtetés feltételeire – túl sok az állami fenntartású felsőoktatási intézmény.

Nyilvánvalónak tartottuk, hogy ha a hivatkozott intézmények tekintetében esetleges karcsúsításra kerül sor, az nem a hazai méretekben nagynak számító intézményekkel kezdődik.

A rendészeti felsőoktatás megőrzése azonban – az iránta megnyilvánuló, évtizedek óta tapasztalható rendkívüli hallgatói érdeklődésre tekintettel – kiemelkedően fontos érdek volt. Ennek jövőjére hosszú távon csak egy erős, a XXI. század felsőoktatással kapcsolatos szükségleteinek megfelelő, nemcsak külsőségeiben, hanem képzési kínálatában, struktúrájában is korszerű, tehát a társadalom igényeit megjelenítő, több lábon álló, a hallgatói érdeklődés megőrzésére képes intézmény keretei között volt lehetőség. Ezt az egyetemi karra válás biztosításával az integráció révén létrejött közszolgálati egyetem garantálta.

A 2012. január 1. óta működő egyetem egyesülés révén jött létre, és három, azonos jogállású kara lett. Ezek száma időközben ötre emelkedett, egyike a rendészettudományi kar, a korábbi RTF jogutódja.

A kari státus révén a jogelőd intézmény erősebb, a helyzete stabilabb, a jövője kiszámíthatóbb, társadalmi elfogadottsága meggyőzőbb, a képzések iránti hallgatói érdeklődés szélesebb körű, értékteremtő képessége színvonalasabb, szilárdabb lett.

A közszolgálati egyetem létesítésének célját a rendvédelem, a polgári közigazgatás és a nemzetbiztonsági szolgálatok személyi állományát illetően a már idézett jogszabály kezdő sorai összegezték.

A létesítési törvény 10. § (1)–(2) bekezdésének megfelelően a Budapesti Corvinus Egyetemből kiváló Közigazgatás-tudományi Kar Tanácsa, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Szenátusa és a Rendőrtiszti Főiskola Szenátusa által delegált tagokból 2011 áprilisában egy tizenkét tagú előkészítő testület alakult. Az előkészítő testület intézményenként két-két oktatóból, egy-egy hallgatóból, valamint az említett kar, az egyetem és a főiskola vezetőiből állt. Az ideiglenes szenátus megalakulásáig működő előkészítő testület feladata volt az ideiglenes szenátus választási szabályzatának elkészítése, majd az egyetem fenntartói testületének jóváhagyása után e választás lebonyolítása is. A létesítési törvény előírta, hogy az ideiglenes szenátusban gondoskodni kell a jogelődök egyenlő számú képviseléről, és arról is, hogy az ülések állandó meghívottjai az egyetem fenntartói jogait gyakorló közigazgatás-fejlesztésért, a rendészetért és a honvédelemért felelős miniszterek képviselői.

A választási szabályzat 7. § (3) bekezdése meghatározta, hogy *„Az ISZ elnöki teendőit a jogelőd intézmények vezetőinek korelnöke 2011. december 31-ig látja el”*. Kérésre a fenntartói testület ügyvivője 2011. május 20-án kelt levelében megállapította, hogy a hivatkozott intézményvezetők között én vagyok a legidősebb, ezért a jelzett határidőig elláttam a közszolgálati egyetem ideiglenes szenátusának elnöki teendőit.

A sürgős megvalósítást igénylő feladatok tömegesen jelentkeztek. Ezért – figyelemmel arra is, hogy a létesítési törvény szerint az ideiglenes szenátust 2011. július 31-ig kellett megalakítani – a naptári év végéig a teendők eredményes megvalósításához, ami az egyetem működése megkezdésének feltétele is volt, egy prognosztizálható, és az idő rövideje ellenére mégis színvonalasan megvalósítható terv és egy ehhez kapcsolódó ülésezési rend kialakítására volt szükség.

Nem túlzás azt állítani, hogy az ideiglenes szenátus 2011-ben felbecsülhetetlen munkát végzett. Meghatározott feladatait, küldetését teljesítette. Ennek a megállapításnak a valóságos értékét jól érzékelteti, hogy a 2011. július 12-i alakuló ülés után december közepéig, vagyis mindössze öt hónap alatt negyvenöt határozatot hozott, ezek közül egy ízben elektronikus megkeresés alapján döntött. Nyolcszor ülésezett. Két ülés között átlagban két-három hét telt el. Ennél nem lehetett sűrűbbé tenni az ülésezési rendet, mert az veszélyeztette volna a munka színvonalát. A negyvenöt témán belül harminckét esetben az ideiglenes szenátus egyhangú határozatot hozott.

Az ideiglenes szenátus a közszolgálati egyetem 2012. januári létrejötte előtt állást foglalt a legfontosabb szervezeti, személyi kérdésekben, az egyetemi működés megkezdéséhez nélkülözhetetlen szabályzatokat fogadott el. A határozatokat címszerűen – nem pontosan idézve – a következőkben összegezem:

1. Az ideiglenes szenátus működési szabályzatának elfogadása.
2. Az ideiglenes szenátus 2011. december 31-ig szóló feladat- és ütemtervének elfogadása.
3. A Budapesti Corvinus Egyetem és Közigazgatási Kara között a 2011. évi XXXVI. törvény 4. § (9) bekezdése alapján létrejött együttműködési megállapodás jóváhagyása.
4. A gazdálkodási előkészítő bizottság vagyonátvevői jelentésével való egyetértés és annak felterjesztése a fenntartói testületnek.
5. A közszolgálati egyetem alapító okiratának elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.
6. A közszolgálati egyetem rektori beosztásának betöltésére vonatkozó pályázattervezet szövegének elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.
7. A közszolgálati egyetem gazdasági főigazgatói beosztás betöltésére vonatkozó pályázattervezet szövegének elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.
8. A közszolgálati egyetem főtitkári beosztás betöltésére vonatkozó pályázattervezet szövegének elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.
9. A közszolgálati egyetem szervezeti és működési szabályzatának módosítással történő elfogadása.

10. A közszolgálati egyetem foglalkoztatási szabályzatának elfogadása.
11. A közszolgálati egyetem stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettesi beosztás betöltésére vonatkozó pályázattervezet szövegének elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.
12. A közszolgálati egyetem oktatási rektorhelyettesi beosztás betöltésére vonatkozó pályázattervezet szövegének elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.
13. A közszolgálati egyetem tudományos és nemzetközi rektorhelyettesi beosztás betöltésére vonatkozó pályázattervezet szövegének elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.
14. A közszolgálati egyetem közszolgálati rektorhelyettesi beosztás betöltésére vonatkozó pályázattervezet szövegének elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.
15. A közszolgálati egyetem felvételi szabályzatának elfogadása.
16. A közszolgálati egyetem doktori szabályzatának elfogadása.
17. A közszolgálati egyetem habilitációs szabályzatának elfogadása.
18. A közszolgálati egyetem doktori és habilitációs tanácsának 2012. február 15-ig történő felállításáról döntés hozatala.
19. A közszolgálati egyetemen a hallgatói jogok gyakorlásának és köteleességek teljesítésének, valamint a hallgatói jogviszonnyal kapcsolatos kérelmek elbírálásának és a jogorvoslat rendjére vonatkozó szabályzat elfogadása.
20. A közszolgálati egyetem hallgatóinak fegyelmi és kártérítési szabályzatának elfogadása.
21. Javaslat a rektori beosztásra, az egyedüli pályázó 2012. január 1. napjától kezdődő, öt évre szóló magasabb vezetői megbízásának kezdeményezése.
22. A közszolgálati egyetem gazdasági főigazgatói beosztásra rangsor összeállítása és javaslat a magasabb vezetői megbízásra 2012. január 1. napjától kezdődő, öt év időtartamra.
23. A közszolgálati egyetem főtitkári beosztásra rangsor összeállítása és javaslat a magasabb vezetői megbízásra 2012. január 1. napjától kezdődő, öt év időtartamra.
24. A közszolgálati egyetem közigazgatás-tudományi kar dékáni beosztás betöltésére vonatkozó pályázattervezet szövegének elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.
25. A közszolgálati egyetem hadtudományi és honvédtisztképző kar dékáni beosztás betöltésére vonatkozó pályázattervezet szövegének elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.

26. A közszolgálati egyetem tanulmányi és vizsgaszabályzatának elfogadása.
27. A közszolgálati egyetem hallgatói térítési és juttatási szabályzatának elfogadása.
28. A közszolgálati egyetem minőségfejlesztési programjának elfogadása.
29. A közszolgálati egyetem minőségbiztosítási szabályzatának elfogadása.
30. Javaslat a tanács az oktatási rektorhelyettesi beosztásra, az egyedüli pályázó 2012. január 1. napjától kezdődő, öt évre szóló magasabb vezetői megbízásának kezdeményezése.
31. Javaslat a tanács a tudományos és nemzetközi rektorhelyettesi beosztásra, az egyedüli pályázó 2012. január 1. napjától kezdődő, öt évre szóló magasabb vezetői megbízásának kezdeményezése.
32. Javaslat a tanács a stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettesi beosztásra, az egyedüli pályázó 2012. január 1. napjától kezdődő, öt évre szóló magasabb vezetői megbízásának kezdeményezése.
33. Javaslat a tanács a közszolgálati rektorhelyettesi beosztásra, az egyedüli pályázó 2012. január 1. napjától kezdődő, öt évre szóló magasabb vezetői megbízásának kezdeményezése.
34. A közszolgálati egyetem Katasztrófavédelmi Intézet igazgatói beosztás betöltésére vonatkozó pályázattervezet szövegének elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.
35. A közszolgálati egyetem Nemzetbiztonsági Intézet igazgatói beosztás betöltésére vonatkozó pályázattervezet szövegének elfogadása és felterjesztése a fenntartói testületnek.
36. A közszolgálati egyetem kollégiumai felvételi szabályzatának elfogadása.
37. A közszolgálati egyetem hallgatói baleset-megelőzési szabályzatának elfogadása.
38. A közszolgálati egyetem munkaköri jegyzékének elfogadása.
39. A Jezsuita Roma Szakkollégium és a közszolgálati egyetem közötti együttműködési megállapodás tervezetének elfogadása és a megállapodás megkötésének javaslása.
40. Javaslat a tanács a hadtudományi és honvédtisztképző kar dékáni beosztásra, az egyedüli pályázó 2012. január 1. napjától kezdődő, öt évre szóló magasabb vezetői megbízásának kezdeményezése.
41. A közigazgatás-tudományi kar dékáni beosztásra rangsor összeállítása és javaslat a tanács a magasabb vezetői megbízásra 2012. január 1. napjától kezdődő öt év időtartamra.
42. A közszolgálati egyetem gazdálkodási szabályzatának elfogadása.

43. A közszolgálati egyetem hallgatói és doktorandusz önkormányzata alapszabályának elfogadása.
44. A közszolgálati egyetem hallgatói és doktorandusz önkormányzata szervezeti és működési rendjének elfogadása.
45. A közszolgálati egyetem tanulmányi és vizsgaszabályzata módosításának elfogadása.

A felsorolt feladatok megvalósítása – mindhárom jogelőd intézményt illetően – jövőt formáló, stratégiai fontosságú, történelmi fordulópontot jelentett. Az ideiglenes szenátus 2012 januárjától az Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektorának elnöklétével folytatta munkáját.

A létesítési törvény 14. § (2) bekezdése alapján az ideiglenes szenátust felváltó új szenátust létrehozó választások lezajlottak. Az ideiglenes szenátus záróülésére közvetlenül a szenátus alakuló ülése előtt került sor, 2012. december 13-án. Az ideiglenes szenátus első elnökeként ekkor elmondott beszédemben röviden összegeztem a 2011-ben elvégzett munkát, kiemeltem annak az egyetem jövőjével kapcsolatos meghatározó jelentőségét.

Az ideiglenes szenátus történetében itt csak vázlatosan ismertetett néhány hónap krónikája közel hét év távolából szemlélve is rendkívüli munkaterhet jelentő, felelősséggel teli időszak volt.

Megtiszteltetés volt számomra, hogy a jogelődnél közel negyvenéves hivatásos és közalkalmazotti szolgálatot követően részt vehettem az egyetemi rangú rendészeti felsőoktatás létrehozásában. Az alkalmat felhasználva, ismételten köszönöm a bizalmat és a munkámat segítő kollégák támogatását.

BODA JÓZSEF

A Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar fejlesztésének tapasztalatai 2015–2018

„*Szakmaiság, szerénység, szorgalom!*”¹ Az alábbiakban azokat a tapasztalatokat szeretném megosztani az olvasókkal, amelyeket a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának dékánjaként szereztem, 2015 és 2018 között.

A kar szervezeti felépítésének alapjai 2012-ben alakultak ki. A rendészettudományi kar hallgatói nappali és levelező munkarendben hároméves alapképzési, valamint levelező munkarendben kétéves mesterképzési szakon folytatták tanulmányaikat. A kar gondozásába egy két féléves és egy három féléves szakirányú továbbképzési szak tartozott.²

A kar helyzete a dékáni beosztás 2015. június 1-jei átvételekor

A kar a rendvédelmi szervek, így különösen a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, továbbá a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal és a magánbiztonsági szféra számára képzett tiszti, közalkalmazotti, köztisztviselői és kormánytisztviselői munkakörök betöltésére hivatott, felsőfokú szakképzettségű szakembereket.

A kar helyzetét

- a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény (Nftv.);
- a Nemzeti Közsolgálati Egyetem létesítéséről szóló 2011. évi XXXVI. törvény;
- a Nemzeti Közsolgálati Egyetemről, a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról szóló 2011. évi. CXXXII. törvény;

¹ A rendészettudományi kar átvételekor általam meghirdetett program jelmondata.

² Boda József: A Rendőr Akadémiától az egyetemi szintű képzésig. In: Boda József – Felkai László – Patyi András: Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017, 110–114. o.

- a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (Hszt.);
- az egyetem intézményfejlesztési terve; és
- a rendvédelmi szervek vezetőinek elvárásai határozták meg.

Az egyetem Szervezeti és Működési Szabályzatának *VII. fejezete* tartalmazta a rendészettudományi karra vonatkozó különös szabályokat. Az SZMSZ 66. §-a határozta meg a kar rendeltetését, amely az egyetem alapító okiratának megfelelően: *„A kar rendeltetése az Egyetem alapító okiratának megfelelően a rendvédelmi szervek feladatainak ellátásához szükséges tiszti utánpótlás biztosítása, a rendvédelmet érintő tevékenységet végző szakemberek képzése, illetve hallgatóinak az európai uniós elvárásoknak is megfelelő szinten történő felkészítése a rendvédelem állami és civil szférája számára, továbbá a rendészettudománnyal és más kapcsolódó tudományágakkal – így például az államtudománnyal – összefüggő oktatási és kutatási tevékenység folytatása.”*

A rendészettudományi karon akkor három *alapszakon* (bűnügyi igazgatási, rendészeti igazgatási és katasztrófavédelem) folyt képzés, nappali és levelező munkarendben, valamint rendészeti vezetői *mesterszakon* (rendészetelméleti, csapaszolgálati, értékelő-elemző és szervezett bűnözés elleni specializáción) levelező munkarendben. Ezen kívül rendészeti gazdálkodási szakirányú továbbképzési szakon folyt még oktatás. Előkészítés alatt volt a kriminalisztikai mesterképzési szak, a polgári nemzetbiztonsági alap- és mesterszak, valamint a szakokleveles magánnyomozó szakirányú továbbképzési szak bevezetése.³

A rendészettudományi kar szervezeti és technikai fejlesztése 2018-ig

A karon dolgozó valamennyi munkavállalóval kapcsolatos elvárásként határoztuk meg a személyes példamutatást mind a hivatástudat, mind az etikus magatartás terén, valamint az egységes egyetemi szemléletmód elfogadását és követését.

³ Kovács Gábor: A Nemzeti Közszerológati Egyetem, mint a közszérológati képzés bázisa: a jelenlegi helyzetkép, jövöbeni változások, fejlődési tendenciák és kihívások. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2012, 376. o. [Pécsi Határör Tudományos Közlemények XIII.]

A kar tevékenységének középpontjában a hallgatókkal való foglalkozás állt, és ennek rendeltük alá a szervezeti és tananyagfejlesztéseket. Ehhez kapcsolódva a következő intézkedéseket vezettük be:

- a Hallgatói Önkormányzat mindenkor elnöke meghívott résztvevője volt a heti dékáni tanácsuléseknek;
- havi fogadónapok meghirdetésére került sor, de a hallgatók soron kívül is jelentkezhettek egyéni problémáikkal a dékánál;
- a kollégiumban (Farkasvölgyi út) vezeték nélküli hálózatot (wifi) alakítottunk ki a könnyebb kommunikáció és tanulás céljából;
- évfolyamonként rendszeres hallgatói fórumokat szerveztünk;
- megkülönböztetett figyelmet fordítottunk a *tanulócsoport-vezetői* (osztályfőnöki) rendszer hatékony működtetésére;
- figyelembe vettük a hallgatói elégedettségi felmérést, és annak eredményét felhasználtuk a kar munkavállalóinak egyéni értékelésekor.

Célunk az volt, hogy a kar hallgatói részére a legkorszerűbb rendészeti, szakmai és információs technológiai ismereteket adjuk át.

A 2015–2016-os tanév tavaszi félévében a program keretében tizenhárom külföldi hallgató (öt lengyel, egy cseh, egy litván, négy szlovák, két brit) három hónapig tanult a rendészettudományi karon.

2016-ban 219 hallgató szerzett diplomát, közülük 162 tiszt a rendőrséghez került, ők bünygyi nyomozó (52 fő), gazdaságvédelmi nyomozó (31), igazgatásrendészeti (13), közlekedésrendészeti (27), közrendvédelmi (24) és határrendészeti (15) szakirányokon végeztek. A többi végzős a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (21 fő), a büntetés-végrehajtási szervezet (4) és az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (32) tisztje lett.

2016-ban több tanszék összevonásával rendészeti jogi és igazgatási tanszék jött létre, és megkezdte munkáját a Rendészettudományi Doktori Iskola, amely lehetővé teszi, hogy a rendészeti felsőoktatási területen a képzés teljes spektrumát kínáljuk az érdeklődőknek. 2017. szeptember 1-jétől működik a *kiberbűnözés elleni tanszék*, amelynek a létrehozásával az a kar célja, hogy a jelenkor informatikai kihívásaira reagálni képes szakembereket, vezetőket tudjon a rendvédelmi szervek részére képezni.

A hallgatók a karon a rendvédelmi szervek által biztosított formaruhát viselik, és az ott megkövetelt alaki és formai követelmények szerint élnek. 2016-ban bevezettük a tisztjelölti jogállást.

A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (Hszt.) 343. § (2) bekezdé-

se alapján 2016. július 1-jén hatályba léptek a Hszt. *tisztjelölti jogállásra* vonatkozó rendelkezései. A tisztjelölti jogállás bevezetésekor a tisztjelölti jogállásból következő juttatások évente a jelenleginek közel a háromszorosára növelik az egy hallgatóra jutó költségeket. A költségek a megrendelő rendvédelmi szervek költségvetésében jelentkeznek.

A Hszt. önálló, a hivatásos szolgálati viszonyhoz közelítő, de annak nem minősülő jogviszonyként határozza meg a tisztjelölti jogviszonyt, amelynek elsődleges tartalma, a szolgálat lényege elsősorban a tiszti pályára való felkészülés, a tanulás, másodsorban a törvényben meghatározott szolgálati feladatok teljesítése.

A tisztjelölt a vele szerződést kötő rendvédelmi szerv rendelkezési állományába tartozik, de a szolgálatteljesítés helye a Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendvédelmi Tagozata. A tagozat igénybevétele a Nemzeti Közszerológati Egyetem rektoránál kell kezdeményezni. A rektor – a különleges jogrendi helyzetekben való alkalmazás és a rendszertért felelős miniszter által elrendelt feladatok végrehajtása kivételével – a rendészettudományi kar dékánja szakmai véleményének figyelembevételel dönt az engedélyezésről.

A rendvédelmi tagozat állományát elsősorban a tisztjelölti jogállású hallgatók adják, akiknek szolgálati feladatait a tagozat szolgálati szabályzata tartalmazza.

2017 februárjában pedig újra elindítottuk a kriminalisztikai szakértő szakirányú továbbképzési szakot, valamint 2017 szeptemberétől elindult a polgári nemzetbiztonsági alapszak, és a kriminalisztikai mesterszak is.

A rendészettudományi kar a 2017–2018-as tanévet már a Ludovika campus területén kezdte meg.

Az államtudományi és közigazgatási kar közigazgatási szervező alapszakán a rendészettudományi kar vám- és pénzügyőri tanszékének közreműködésével adóigazgatási szakirány indult 2017-ben.

2018 áprilisában az egyetem szenátusa jóváhagyta a bűnügyi alapképzési szakon a kibernetizáló szakirány létesítését, valamint a bűnügyi igazgatási alapképzési szakon az informatikai nyomozó szakirány képzési és kimeneti követelményeit, ami fontos mérföldkő volt a korszerű szakmai tudás bevezetéséhez.

Előkészítés alatt volt a szakokleveles magánnyomozó, valamint a szervezett bűnözés elleni küzdelem elmélete és gyakorlata elnevezésű szakirányú továbbképzési szakok bevezetése. Utóbbit 2018 őszén hatvan fővel el is indítottuk.

2018. július 1-jén a rendészettudományi kar szervezetének fejlesztése érdekében Közjogi és Rendészettani Intézet néven új intézet alakult, amelynek állományába a következő tanszékek kerültek:

- alkotmányjogi és rendészetelméleti tanszék;
- rendészettörténeti tanszék;
- rendészeti jogi és közigazgatási tanszék;
- nemzetközi és európai rendészeti tanszék;
- rendészeti vezetéstudományi tanszék.

A kar minőségi munkájának és elismertségének fokmérője az oktatói állományon belül a tudományos fokozatot szerzők száma és a fokozat minősége. Jelenleg a rendészettudományi karon oktatói munkakörben foglalkoztatott munkatársak száma hetvennyolc, közülük negyvennégynek van tudományos fokozata. Ennek az oktatókhoz mért aránya: 56,4 százalék. Tanári beosztásban negyvenen dolgoznak. A karon jelenleg három professor emeritus dolgozik:

Az *első évfolyamra* felvett nappali munkarendben tanuló hallgatók a tanulmányaik megkezdése előtt bentlakásos alapkiképzésen (belügyi közös modul) vesznek részt, ezért számukra a tanév minden esztendőben már augusztus 20-a körül megkezdődik.⁴ A hallgatók számára az első két évben kerül sor az egyetemi közös modulban szereplő tantárgyak oktatására.

Az évente megrendezett egyetemi közös közszolgálati gyakorlat megszervezésében és végrehajtásában a kar oktatói és hallgatói aktívan részt vállalnak.

A karon Tudományos Diákköri Tanács és kari Hallgatói Önkormányzat működik.

A karon a nappali munkarendben tanuló hallgatók részére létrehoztuk a Szent György Szakkollégiumot, és a rendészettudomány igényes és rendszeres művelésének elősegítése érdekében megalakult a Rendészetelméleti Kutatóműhely.

Jelenleg a kar hallgatói nappali munkarendben a rendőri és a pénzügyőri szakirányokon négyéves, levelező munkarendben egységesen hároméves alapképzési, valamint levelező munkarendben kétéves mesterképzési szakon folytatják tanulmányaikat, és lehet még jelentkezni a három féléves szakirányú továbbképzésekre is. Intézményünk céljai közé tartozik, hogy hozzájáruljon a közszolgálati szakemberek képzéséhez és továbbképzéséhez az egységes egyetemi oktatás keretében. A Rendészettudományi Doktori Iskola

⁴ Kovács Gábor: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem alapképzésben végzett rendőrtisztekkel szemben támasztott követelmények változásai. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): A határrendészet-től a rendészettudományig. Pécs, 2016, 265. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVII.]

lehetővé teszi, hogy *a rendészeti felsőoktatási területen a képzés teljes spektrumát kínáljuk az érdeklődőknek.*

2018-ban elindítottuk a polgári nemzetbiztonsági mesterképzést, valamint a szervezett bűnözés elleni küzdelem elmélete és gyakorlata szakirányú továbbképzési szakot, amelyen bírák, ügyészek, illetve a rendőrség és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal nyomozói vehetnek részt.

A négyéves alapképzés elindítása

A négyéves képzésre történő áttérést hosszú előkészítő munka előzte meg, közösen az Országos Rendőr-főkapitányság Rendőrségi és Oktatási Kiképzőközpont, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, illetve a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal szakértőivel, akik szintén indokoltnak látták a változtatást, illetve vállalták az ebből származó költségeket.

A biztonsági szakirányos képzéssel kapcsolatban *változtatást nem* tervezünk. Azokon a szakirányokon, amelyek esetében a megrendelők nem igényelték a négyéves képzésre történő áttérést, illetve a levelező munkarendben folyó képzések esetében fenntartottuk a korábbi képzési szerkezetet.

A négyéves képzésre történő áttérés a bolognai rendszer miatt lehetővé teszi a rendészeti vezető mesterképzési szak egy évre csökkentését.

Az új egyéves képzést először 2021 szeptemberében tervezzük indítani.

Mindamellettt továbbra is fenntartani javasolt a kétéves mesterképzés is az eddig hároméves BA-képzést végzettek számára.

A négyéves képzésre történő 2017. szeptemberi áttérésből származó többletköltségek, amelyek a benn lévő hallgatók létszámának növekedéséből származnak, először öt hónapra részarányosan 2020 szeptemberétől, majd 2021-ben az egész évre vonatkoztatva jelennek meg.

Kiemelt feladatként jelentkezik még a rendészeti vezető mesterképzésben a nappali munkarendű képzés beindítása.

Jobban ki kell használni az oktatásban, a nevelésben és az információk továbbításában azt a lehetőséget, hogy a mai fiatalok szinte kivétel nélkül gyakorlottak az információs technológia vívmányainak (internet, Facebook, Twitter stb.) használatában. Elengedhetetlen, hogy az egyetem honlapján megjelenő, a rendészettudományi karra vonatkozó információk is időszerűek és angolul is elérhetők legyenek.

A kar elhelyezése a Ludovika campuson

Az egyetem új oktatási épülete a kar dékáni hivatalainak, tanszéki irodáinak és tantermeinek ad otthont. Az új épületben egyidejűleg nagyjából négyezer hallgató tanulhat, több mint hetven tanteremben, valamint egy háromszáz és egy ötszáz fős előadóban. 2017. szeptember 21-én a rendészettudományi kar tanárai és hallgatói zászlólevonási ünnepség keretében köszöntek el a Farkasvölgyi úti campustól, de a munkát az új objektumban is a kar jelmondatának szellemében folytattuk: Sub lege libertas (Szabadság a törvény által).

Az új oktatási épületben éttermet, büféket és számos közösségi teret is kialakítottak.

Az egyetem és a rendészettudományi kar speciális képzései miatt az új campus elmaradhatatlan eleme a speciális rendészeti oktatási és gyakorló-blokk. A húszezer négyzetméteren elterülő oktatási és kollégiumi komplexum a Diószegi utcában kapott helyet. Az épületben kriminalisztikai laboratóriumok, a Robotzsaru alkalmazásaihoz szükséges számítógépes tantermek és számítógépes programok, bűnügyi és baleseti helyszínelő oktatótermek, határrendészeti kabinet, rendőri taktikai képzéshez egy úgynevezett taktikai ház, közelharc- és súlyzóterem áll rendelkezésre. Ugyanitt egy hatszáz férőhelyes, modern kollégium is elérhető. Az épületet egy az úton átívelő híd köti össze az Orczy-parkkal.

A *sportobjektum* mintegy huszonháromezer négyzetméter összterületű komplexum, amelynek főbb részeit a multifunkcionális sportcsarnok, az uszoda, a lőtér és a kültéri sportpályák adják. Az egyetemi sportélet alapvetően a rendészettudományi kar hallgatóira és testnevelő tanárookra (10 fő) épül.

Az új campus XXI. századi körülményeket kínál a kar oktatói és hallgatói számára. Mind az épületek és a szabadtéri objektumok (sportközpont, lovarda, sportpálya, akadálypálya, illetve az Orczy-park), mind pedig a tantermek, és az egyéb helyiségek felszereltsége kiemelkedő színvonalú munkavégzést tesz lehetővé. További fejlődési lehetőség rejlik a hallgatókat későbbiekben foglalkoztató szervek (különösen a rendőrség) által átadott technikai eszközök használatában: a kriminalisztika tantárgy oktatása elképzelhetetlen a rendőrség által biztosított technikai eszközök nélkül.

A rendészettudományi kar a költözést 2017. augusztus utolsó hetében, egy hosszú előkészítő és tervezőmunka után hajtotta végre. Az új oktatási épületbe százhetven, a speciális oktatási épületbe és kollégiumba ötven oktató és háromszázötven hallgató költözését kellett megszerveznünk.

A nemzetközi és tudományos munkával, kutatással kapcsolatos fejlesztések

Nemzetközi téren

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának egyik kiemelkedően fontos feladata volt a nemzetközi és tudományos életben való aktív részvétel, e területen az eltelt három évben elismerésre méltó sikereket értünk el. Fontos feladat volt a kar vezetése számára a rendészeti képzési ághoz tartozó egyetemi oktatási szervezetek nemzetközi kapcsolatainak további szélesítése, a társintézményekkel és -szervezetekkel történő közös kutató- és oktatómunka erősítése, illetve az egyetemen belüli angol nyelvű képzésbe történő bekapcsolódás, ami a nemzetközi és európai tanulmányok karon elinduló nemzetközi közzolgálati kapcsolatok (*International Public Service Relations*) mester szak angol nyelvű oktatása keretében meg is valósult. Itt a nemzetközi rendőri együttműködés (*International Law Enforcement Cooperation*) című tárgyat oktatják tanáraink közel háromszáz órában, angol nyelven.

Már a 2015. évi tantervmódosításkor sor került a rendészeti idegen nyelvi modul kialakítására, amelynek keretein belül tizenhat angol nyelvű tantárgyat hirdettünk meg az egyetemi és külföldi hallgatók számára. Ezek a kurzusok hozzásegítik a hallgatókat, hogy bővítsék szakmai idegennyelv-tudásukat, hozzájárulnak az európai és gyakran azon kívüli országok hasonló szakterületének megismeréséhez, és hatékonyabbá teszik a különböző országok közötti információcserét.

Az Erasmus kapcsolatok száma évről évre bővül.

A nemzetközi kapcsolatok terén a rendészettudományi kar és elődszervezete elsősorban a rendészeti felsőoktatás nemzetközi szereplőivel (Európai Rendőrtiszti Főiskolák Szövetsége; AEPC, Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynöksége; Cpol, a német rendőrség egyeteme; GPU stb.) épített ki kapcsolatot és működik együtt.

Együttműködve az ORFK Nemzetközi Oktatási Központjával (NOK) a kar 2015-ben részt vállalt a Cpol mesterképzési szakának (*Policing in Europe European Joint Master Programme*) kidolgozásában, és 2017-ben megszervezte az első modul hazai végrehajtását, valamint mindkét évfolyam esetében közreműködött a harmadik modul oktatásában.

A hazánkba települt budapesti Nemzetközi Rendészeti Akadémiával (ILEA) és a Közép-európai Rendőr-akadémiával (KERA) hagyományosan eredményes együttműködést folytat a kar.

Az oktatók nemzetközi szerepvállalásában is előreléptünk, elsősorban a fiatalabb kollégák aktivitása és nyelvtudása révén.

- Aktívan részt vettünk az Európai Rendőrfőiskolák Szövetsége vezetőtestületi és képzési programjaiban. *Kovács Gábor* személyében sikerült alelnökököt jelölnünk a szervezet vezetésébe.
- Megerősítettük a kar képviseletét az Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynökségében, és 2017-ben tagjai lettünk az Európai Unió Határ- és Partvédelmi Ügynöksége (Frontex) által létrehozott Frontex Partnerakadémiák Hálózatának.
- Növeltük a visegrádi négyekkel (V4) való kétoldalú vezetői szintű együttműködést, megállapodást írtunk alá a szczyńoi rendőr-akadémiával (Lengyelország), a Cseh Köztársaság rendőr-akadémiájával, valamint hatékonyabbá tettük a hallgatók és oktatók cseréjét.
- A kar számára fontos feladat volt a nemzetközi és európai tanulmányok karon a rendészeti tanulmányok szakirány keretében végzett rendészeti oktatás támogatása, fejlesztése.
- Célunk volt az idegen nyelvű rendészeti képzések előkészítése. A kar oktatói közül jó néhányan képessé váltak idegen nyelvű képzések lebonyolítására. Ezért angol nyelvű kriminalisztikai képzést szerveztünk (*Forensic Science Certificate Program*) 2017-ben a Virginia állambeli Marymount Egyetemmel közösen. A további fejlesztéshez a nemzetközi és európai rendészeti tanszék 2018-as létrehozásával adottá váltak a személyi és tárgyi feltételek.
- Kiemelt figyelmet fordítottunk a balkáni országokkal (Horvátország, Koszovó, Macedónia, Montenegró, Szerbia, Szlovénia) való együttműködésre.

A nemzetközi együttműködést kiterjesztettük az Európai Unió és egyéb külföldi, nemzetközi rendvédelmi szervekre, az EBESZ, EU, ENSZ által irányított rendvédelmi missziókra, a külföldi oktatási intézményekre, azok tapasztalatainak megismerésére, és igény szerint részt vettünk e szervezetek oktatási munkacsoportjaiban, képzési programjaiban.

A tudományos munka terén

A kar vezetése és oktatói állománya számára a legfontosabb feladat a rendészettudomány kiemelkedő szintű tudományos igényrel és felkészültséggel való művelése.

Fontos feladat volt a rendészettudomány és a rendészetelmélet fejlesztése, a Rendészettudományi Doktori Iskola megalapítása után pedig a rendészettudományi kutatások folyamatos, magas színvonalú végzése.

Az Oktatási Hivatal 2015. december 11-én akkreditálta a Rendészettudományi Doktori Iskolát, ami mérföldkövet jelent nemcsak a kar, hanem a rendészettudományt művelő tudósok és doktoranduszok számára is.⁵ A Rendészettudományi Doktori Iskolát *Kerezsi Klára* vezeti. 2016. március 1-jén megalakult a Rendészettudományi Doktori Iskola Tanácsa. A rendészettudományi doktori iskolai képzést elindítottuk a 2015–2016-os tanév második felében. Ez azonban a képzés meghirdetésével, a felvételik lebonyolításával, a képzési feltételek megteremtése kapcsán számos pluszfeladatot rótt a rendészettudományi karra. 2016 novemberében már sor került a Rendészettudományi Doktori Iskola által elsőként befogadott habilitáció sikeres teljesítésére, *Hautzinger Zoltán* egyetemi docens által.

A Rendészettudományi Doktori Iskola kutatási területei a következők:

- Általános rendészetelmélet, rendészettörténet, nemzetbiztonság és rendésze (vezetője *Pap András László* egyetemi tanár, az MTA doktora).
- Szakrendészetek, a rendészet európai uniós és nemzetközi vonatkozásai (vezetője *Sallai János* egyetemi tanár).
- A rendészet jogi, kriminológiai, kriminalisztikai és társadalomtudományi aspektusai (vezetője *Blaskó Béla* egyetemi tanár)

A 2017 decemberében lefolytatott monitoringvizsgálat alapján a Magyar Akkreditációs Bizottság 2020. július 31-ig akkreditálta a Rendészettudományi Doktori Iskolát.

Célul tűztük ki, hogy a Rendészettudományi Doktori Iskolának *a rendészeti tudás és tudomány bázisává kell válnia*. Nagy súlyt fektettünk a nemzetközi publikációk számának növelésére, az oktatók, és kutatók motiválására.

A kibervédelem, az információbiztonság és csúcstechnológiai bűnözés területén a közszolgálati egyetem több kara és intézete végez képzést és kutatást. A rendészettudományi kart a szinergiák kihasználásával a hazai kibervédelmi és csúcstechnológiai bűnözéssel kapcsolatos oktatás és kutatás megkerülhetetlen intézményévé tettük.

Fontos feladat volt az államtudományi képzéshez kapcsolódó rendészet-tudományi kari feladatok rögzítése és előkészítése, majd kivitelezése.

⁵ Az Oktatási Hivatal, FF/396-12/2015. számú határozata. 2015. december 11.

Egy a karon létrehozott munkacsoport 2015 nyarán kidolgozta a *Jó állam, jó rendészet – A rendőrség hatékonyságának mérése* című koncepciót, amelyet az egyetem 2016-ban egyetemi kiadvány formájában meg is jelentetett.

A *rendészettudományban* a kutatások nemzetközivé tétele a Cepol-együttműködéssel haladást ért el. A megkezdett fejlesztések nyomán a következő területekre koncentráltuk a kutatómunkát:

- kriminalisztika (bűnügyi szakértői terület, krimináltechnika, krimináltaktika és -metodika, -stratégia);
- a kriminálpszichológia;
- a pönalisztika;
- a rendészeti képességek mérése;
- a közbiztonság szociológiája;
- a nemzetközi rendőri együttműködés;
- a rendészet és a rendvédelmi szervek története;
- a magánbiztonság és önkormányzati rendészet;
- a migráció rendészeti vonatkozású stratégiai területei.

Az antikorrupciós kutatásokat összehangoltuk az integritáskutatásokkal, és komplex szervezetszociológiai kontextusban, újszerű megközelítésben foglalkoztunk a témával (Nemzeti Védelmi Szolgálat–Nemzetközi Korrupcióellenes Akadémia-együttműködés).

A rendészettudományi karon elindult a társadalom biztonságérzetét szolgáló rendészeti munkához kapcsolódó *magatartástudományi kutatások* és oktatás országosan, illetve nemzetközi szinten is elismert központjának megalapozása, felépítése.

Nagy lökést adott a karon folyó tudományos munkának a 2016 őszén bevezetett Közigazgatás- és közszolgáltatás-fejlesztés operatív program (Köfop). Az Európai Bizottság a C(2015) 5262. számú határozatában jóváhagyta a Közigazgatás- és közszolgáltatás-fejlesztés operatív programot, valamint a kormány a Közigazgatás- és közszolgáltatás-fejlesztés operatív program éves fejlesztési keretének megállapításáról szóló 1004/2016. (I. 18.) kormányhatározatában megállapította a Közigazgatás- és közszolgáltatás-fejlesztés operatív program éves fejlesztési keretét, a határozat 2. számú mellékletében kiemelt projektként nevesítette a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15 azonosítószámú, *A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés* nevű projektet, amelynek kedvezményezettje a közszolgálati egyetem. Az egyetem a projekt megvalósítására támogatási kérelmet nyújtott be, amelyet a Miniszterelnökség elfogadott. A projekt támogatási szerződése 2016. augusztus 4-én lépett hatályba.

A rendészettudományi kar professzorai közül hatan alakítottak egy-egy Ludovika Kiemelt Kutatóműhelyt, nyolc tanszék pedig Ludovika-kutatócsoportokat. Ezen kívül egyéni pályázat alapján lehetőség volt arra, hogy a kar oktatói közül ketten részt vegyenek a Concha Győző Doktori Programban, heten az Egyed István Posztdoktori Programban, ketten a Zrínyi Miklós Habilitációs Programban és szintén ketten a Lőrincz Lajos Professzori Programban.

A *Karvasy Ágoston Rendészetelméleti és -történeti kutatóműhely* keretében folyamatban van egy rendészettudományi szaklexikon készítése, amelynek kidolgozásába a kar oktatóin kívül a rendvédelmi szervek szakértőit is bevonták. Terveink szerint a lexikon kb. hatvan szerzői ív terjedelmű lesz, és a munkában eddig több mint százötvenen vettek részt.

A kar az előbbieken túl részt vesz jó néhány pályázatban a Belügyminisztériummal, az ORFK-val (Belső Biztonsági Alap keretében az Európai Bűnüldözési Képzési Rendszer) közösen és az egyetemen belül is.

A Magatartástudományi Intézet munkatársai részt vesznek a Nemzeti Védelmi Szolgálat felkérésére a védelmi szolgálattal kapcsolatos elégedettségmérésben (ez ügyben adatfelvételek és elemzések vannak folyamatban), valamint a Család-, Ifjúság- és Népesedéspolitikai Intézet *Családok széthullása* elnevezésű kutatási projektjében. Ezen kívül az Erasmus+ pályázat keretein belül a büntetés-végrehajtási nevelés modelljének kidolgozását végzik spanyol, francia, román, litván partnerekkel.

Kerezsi Klára irányításával részt veszünk a *Bűnelkövetők felügyelete Európában (Offender Supervision in Europe)* című, a kutatók együttműködését elősegítő pályázati programban, és egy internetes jogtudományi enciklopédia létrehozásában (együttműködő intézmény MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet).

2016-ban a Zsidó hozzájárulás egy befogadó Európához partnereként elnyertük a *Nézzünk szembe a tényekkel! (Facing all the Facts)* című, kétéves időtartamra tervezett pályázatot.

A *migráció* hazánk és Európa jövőjét alapvetően átformáló jelenséggé vált napjainkra. A migrációs kutatásokban a közszolgálati egyetem hazai és nemzetközi viszonylatban is tudásközponttá vált. Az egyetem karai és intézetei más-más terjedelemben foglalkoznak a migrációval, ezeket a kutatásokat az egyetem stratégiai fejlesztési területeként megpróbáltuk összehangolni. A rendészettudományi karon működik a bevándorlási és állampolgársági tan-

szék, amely tudományos és szakmai adottságaival nagymértékben hozzájárult az egyetem ez irányú tevékenységéhez.⁶

A rendészettudományi kar gondozásában jelenik meg a *Magyar Rendészet* című tudományos folyóirat, amelyet az elmúlt évben az MTA illetékes osztálya B kategóriás, lektorált folyóirattá minősített. Az elmúlt három évben évente egy angol nyelvű különszámot is megjelentettünk.

Szintén kiemelt feladatként kezeltük a hallgatók felkészítését a tudományos munkára. Ennek az elsődleges színterei a Szent György Szakkollégium, a kari tudományos diákkörök, a szemeszterenkénti kari TDK-konferenciák, valamint a kétevente megrendezett Országos Tudományos Diákköri Konferenciák és az azokon történő megméretés. 2017-ben a rendészettudományi kar felelt az Országos Tudományos Diákkör Konferencia Had- és Rendészettudományi Szekció programjainak megszervezéséért, amelyen tizenkét felsőoktatási intézmény és egy középiskola mintegy kétszáz hallgatója vett részt a Nemzeti Közzolgálati Egyetemen. A háromnapos rendezvényen huszonegy tagozatban mutatták be tudományos tevékenységük eddigi eredményeit a hallgatók, akik közül többen határon túli intézményekből érkeztek.

A kar oktatói és kutatói 2017-ben megközelítőleg kétszáz publikációt jelentettek meg. Az elmúlt években mindenki regisztrált a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) adatbázisba, és a többség naprakészen tartja. 2015 és 2018 között tizenhét egyetemi jegyzetet és számos tankönyvet készített a kar oktatói állománya. A karon jelenleg több mint száz szakmai tankönyv és közel húsz, a közös modul tananyagát tartalmazó tankönyv áll rendelkezésre.

A kar könyvtára az Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár részeként működik. A könyvtár tevékenységének célja, hogy ösztönözze, támogassa a karon és az egyetemen folyó oktató-, kutatómunkát, segítse a hallgatók tanulását, egyik fontos szakmai bázisa legyen az élethosszig tartó tanulásnak. Fontos feladat a kari könyvtár számára a magyar és külföldi szakirodalom széles körű beszerzése, feldolgozása, a szolgáltatások folyamatos javítása.

Elhatározott célunk volt, hogy a rendészettudományi kar rövid időn belül az egyetem *erőforrásává, szakmai és pedagógiai műhelyévé* váljon.

⁶ Hautzinger Zoltán: A migráció és az idegenjog rendészeti felsőoktatásáról. In: Deák József – Gaál Gyula – Sallai János (szerk.): *A toll sokszor erősebb, mint a kard*. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2016, 115. o.

Összegzés

A rendészeti képzést a kar vezetése úgy képzelte el, hogy annak a hallgatói állományra kell koncentrálnia. Feladatunknak azt tekintettük, hogy olyan, korszerű szakmai tudással, erkölcsi értékkel és emberi tulajdonságokkal felvértezett hallgatókat bocsátunk a rendvédelmi szervek rendelkezésére, akik mind itthon, mind pedig külföldön megállják a helyüket.

Szoros kapcsolat kiépítésére törekedtünk az egyetem más karaival és intézeteivel, a karral együttműködő hazai, külföldi és nemzetközi rendvédelmi szervezetekkel, szakmai és civil szervezetekkel.

Megítélésem szerint mára a rendészettudományi karon egy olyan vezetői, kutatói és oktatói állomány dolgozik, amely meghatározza a kar rendészeti profilját, és garantálja a minőségi munkát. A minősített vezetői és oktató állomány képes és alkalmas hatékony választ adni a rendészettudomány területein a közeljövőben felvetődő kérdésekre. A Rendészettudományi Doktori Iskola megalakítása ehhez segített megteremteni a szükséges alapokat.

A rendészettudományi kar vezetésének az volt a feladata, hogy a kollégák számára megteremtse a feltételeket, és a szükséges információkat az oktató-, tudományos és kutatómunkához, ezt reményeim szerint sikerült is megoldanunk az egyetem és a rendvédelmi szervek vezetőinek támogatásával.

Köszönhetően az egyetem vezetése és a rendészettudományi kar oktató állománya erőfeszítéseinek, az eltelt években a rendészettudományi kar a hazai és a nemzetközi felsőoktatás elismert műhelyévé, szereplőjévé vált, és kiemelkedő a népszerűsége a felvételizők körében is. A túljelentkezés mértékére jellemző, hogy például 2018-ban a bűnügyi nyomozó szakirány nappali munkarendű képzésére tizenhétszeres, ugyanezen szakirány levelező munkarendű képzésére huszonhétszeres a túljelentkezés.

A nagy érdeklődés annak is tulajdonítható, hogy a karon folyó oktató- és nevelőmunkának mindig is az volt a célja, hogy kiemelkedő szinten és sokoldalúan készítsék fel a hallgatókat az általuk választott pályára. A képzés speciális jellegéből adódóan az egyetem és a kar vezetése, tanári állománya *arra törekszik, hogy erősítse a hallgatók hivatástudatát, szakértelmét*, ápolja a rendvédelmi szervek hagyományait, megbízható, kimagasló színvonalú tudást adjon át, és vértessze fel a hallgatókat az elvárt magatartásformákkal, személyiségjegyekkel, mivel csak elhivatott és felkészült hallgatók tudnak tisztként helytállni e szerveknél.

IRODALOM

Boda József: A nemzetközi oktatás és képzés története a magyar rendvédelmi szervezeteknél. *Rendvédelem-történeti füzetek*, 2007/16.

Boda József: A Rendőr Akadémiától az egyetemi szintű képzésig. In: **Boda József – Felkai László – Patyi András:** Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017, 110–114. o.

Hautzinger Zoltán: A migráció és az idegenjog rendészeti felsőoktatásáról. In: **Deák József – Gaál Gyula – Sallai János (szerk.):** A toll sokszor erősebb, mint a kard. Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Budapest, 2016, 115. o.

Kovács Gábor: A Nemzeti Köszolgálati Egyetem, mint a közzolgálati képzés bázisa: a jelenlegi helyzetkép, jövőbeni változások, fejlődési tendenciák és kihívások. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2012, 376. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII.]

Kovács Gábor: A Nemzeti Köszolgálati Egyetem alapképzésben végzett rendőrtisztekkel szemben támasztott követelmények változásai. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** A határrendészettől a rendészettudományig. Pécs, 2016, 265. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVII.]

Sallai János: A magyar rendészettudomány története. Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Budapest, 2015

JOGSZABÁLYOK

1700/1945. M. E. számú rendelet 19. §

A katonai és rendvédelmi felsőoktatási intézmények vezetőinek, oktatóinak és hallgatóinak jogállásáról szóló 1996. évi XLV. törvény

A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény

RUZSONYI PÉTER

A lélek rendje, avagy milyen legyen a jövő büntetés-végrehajtási tisztje?

Annak ellenére, hogy a büntetés egyidős az emberiséggel, és a börtönök megjelenése is több száz esztendő múltára tekint vissza¹, a foglárókkal, börtönészekkel, rabászokkal, majd fegyőrókkal kapcsolatos foglalkoztatási követelmények meghatározása hazánkban még százéves múltat sem tud felmutatni, ugyanis a börtön személyzet képesítéséről szóló első átfogó előírás csak 1926-ban jelent meg. Ez a dokumentum az általános erkölcsi és jogi követelményeken túl már iskolai végzettséget is meghatározott az alkalmazás előfeltételeként, így igazgatónál és fogalmazónál jogi végzettséget, főtisztéknél, tisztéknél érettségit. Órszemélyzetnél fegyverforgatásban, írásban, olvasásban, elemi számolásban való jártasságot, nőfelügyelőknél további követelményként a házi- és női ipari munkában való jártasságot.² Dolgozatunkban természetesen nem akarjuk végig elemezni a büntetés-végrehajtási alkalmazottakkal kapcsolatos kívánalmak és az azoknak megfelelő képzési formák és tartalmak fejlődését. Tanulmányunkban a Rendőrtiszt Főiskola keretében létrehozott, majd a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen tovább működő büntetés-végrehajtási tanácsok képzési filozófiájának negyvenöt éves formálódását, ezen belül is az elmúlt időszak oktatási-képzési törekvéseit kívánjuk bemutatni.

Ordo est anima rerum, rend a lelke mindennek. Ez a latin bölcsesség vitathatatlanul időtálló, fundamentális tartalma a rendészet, a törvény akár erőszakkal történő betartatásának területén még inkább alapigazság. Természetesen mi sem kívánjuk megkérdőjelezni az ókori mondás igazságtartalmát, azonban a büntetés-végrehajtási tisztok képzésével kapcsolatban feltétlenül kiegészítendőnek tartjuk. Ezen állításunk indokait és a módosítás mikéntjét igyekszünk kifejteni dolgozatunkban.

„A' börtönészen megkivántatnak 1. törvénytudomány, 2. tiszta erkölccsel 's nemes szívvel párosult műveltség, és 3. tapasztaltság.”³

1 Lásd Mezey Barna: Régi idők tömlőcei. Rubicon Kiadó, Budapest, 2010; Ruzsonyi Péter: A caritástól a fogvatartotti reintegrációig. A javítás eszméjének evolúciója. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.

2 Szöllősy Oszkár: Magyar börtönügy. Budapest, 1935, 390. o.

3 Balla Károly: Vélemény a' büntetésmód javítása iránt. Trattner-Károlyi betűjével, Pest, 1841, 114. o.

A büntetés-végrehajtási tanszék (bv. tanszék) 1972-ben jött létre a Rendőrtiszti Főiskolán, az oktatás 1973-ban kezdődött meg. Ez alatt a negyvenöt év alatt tanszékünk arculata folyamatosan formálódott, napjainkra felerősödött és meghatározóvá vált közösségünkben a pedagógiai irányultság.

Rövid történeti visszatekintésünket néhány évtizeddel a Rendőrtiszti Főiskola megalapítása előtt kezdjük, mert így könnyebben megérthető, hogy miért keletkezett már az 1970-es évek legelején igény a büntetés-végrehajtási szervezetben a tiszti kar felsőoktatásban történő felkészítésére, illetve kiképzésére.

Az eltorzult igazságszolgáltatás az 1950-es évek elejétől az elítélteknek hazai történelmünkben példátlan tömegét zúdította a börtönökre. A dogmatikus szemlélet hatására szinte teljesen megszűnt a különbség a szándékos és a gondatlanságból elkövetett bűncselekmény megítélése között, megszűnt a fokozatosság, és egységes lett mindenkiel szemben a büntetés-végrehajtás. Az átpolitizált büntetéstani új tartalma a represszív prevenció lett. A sztálini büntetőpolitika a magyar börtönügy személyi és szervezeti feltételrendszerét is drasztikus alapossággal igazította saját követelményeihez. 1949–1950-ben a börtönök személyi állományának teljes cseréjét végezték el. Az új személyzet nem előképzettség és szakmai rátermettség, hanem főképpen a politikai megbízhatóság kritériumai alapján verbuválódott. A szakmai képlet végtelemül leegyszerűsödött: a személyzet és az elítéltek mint politikai ellenfelek álltak egymással szemben.⁴ A büntetés-végrehajtási testület 1952-ben az igazságügy-miniszter felügyelete alól a belügyminiszter fennhatósága alá került. Ezzel automatikusan együtt járt a katonai formások túlhangsúlyozása. A túlzottan őrzés- és termeléscentrikus nézetet éltette a merev, sokszor durvaságig menő rideg bánásmód.

Az 1950-es évek végének konszolidáltabb viszonyai között felerősödő törekvések a korábbi évtizedekben történt súlyos visszaélések és törvénytelen-ségek feledtetésére és megismétlése ellen irányultak. Ennek érdekében a büntetés-végrehajtásban a megelőzés eszközei kerültek előtérbe, kísérletek történtek a fogva tartás humán normáinak javítására.

1955-ben megjelent az első büntetés-végrehajtási szabályzat. Ez jelentős lépés volt, de a szemléletet megváltoztatni nem tudta, mivel maga is a régi szemléletben fogant. A bekezdések között szóltak ugyan a nevelésről, de a hangsúlyt a biztonságos őrzésre és a munkáltatásra helyezte a jogalkotó. Az elvek és a gyakorlat, különösen a feltételek és a szemlélet ellentmondásban

⁴ Lőrincz József: Büntetőpolitika és börtönügy. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2009

álltak egymással. A szocialista pedagógia alapvetően kollektivista vonulata okozott zavart az általános pedagógia célrendszerének megalapozatlan adaptálásával. Az elítéltek jogairól említést sem tett a szabályzat, részletesen szabályozta viszont a kötelességeket.

Az MSZMP 1957. júniusi országos értekezletén meghirdetett büntetőpolitikai tézisek lényegüket tekintve visszatérést jelentettek a lenini elvekhez. A lenini modell ideológiai háttérében egyfelől megfélemlítő szigorúságú büntetések alkalmazása állt az „ellenforradalmárokkal” és a hivatásos bűnözőkkel szemben, másfelől azonban a bűnelkövetők túlnyomó többségét a kapitalista múlt és környezet még meglévő kriminogén, tudattorzító hatása áldozatának tekintették. Éppen ezért a büntetés a megtévedt, elkallódott, vétkes dolgozónak az új típusúnak szánt társadalom építésébe való bekapcsolását tűzte ki céljául. A büntetés végrehajtásának feladata ennek megfelelően olyan megelőző, javító, nevelő tevékenység lett, amely a bűnelkövetőt egyrészt eljuttatja cselekménye történelmi-társadalmi anakronizmusának felismeréséig, másfelől pedig javítja a társadalmi munkamegosztásba való visszailleszkedés esélyét.⁵

Az 1966. évi büntetés-végrehajtási jogszabály⁶ – hazánk történelmében az első büntetés-végrehajtási kódex – szellemét és törekvéseit illetően alkalmat kínált a magyar börtönügy európai irányultságú fejlődésére. Jelentősége abban mutatkozott meg, hogy hozzájárult a klasszikus börtönt a moderntől megkülönböztető fordulathoz: „*az elítéltet a végrehajtás mélyen alávetett tárgyából annak alanyává emelte*”⁷.

Az 1970-es évek legelején jelentős generációváltás történt a büntetés-végrehajtás személyi állományában, és ezzel egy időben fogalmazódott meg az igény a korábbinál jóval felkészültebb tiszti és tiszthelyettesi generáció szolgálatba állítására. Ennek az új nemzedéknek a szakmai felkészültsége már lehetővé tette, hogy a hazai börtönügy fokozatosan megszabaduljon ideológiai terheitől, és figyelmét a reálisan megoldható ellentmondásokra és problémákra irányítsa. A folyamat fontos állomása volt a humán segéderők, a pedagógusok és pszichológusok szélesedő bevonása, a börtönügy tudományos kutatásának megkezdése. Ezzel új lendületet kapott a nevelési szakszolgálat 1960-tól tartó fokozatos kiépülése és fejlődése.

5 Lőrincz József – Nagy Ferenc: Börtönügy Magyarországon. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, Budapest, 1997

6 1966. évi 21. számú törvényerejű rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról.

7 Lőrincz József – Nagy Ferenc: i. m. 40. o.

A büntetés-végrehajtási szervezetnek tehát kiváló lehetőséget kínált a Rendőrtiszti Főiskola (RTF) 1971. szeptember 1-jei megnyitása. A képzés nappali tagozaton három, levelező tagozaton négy éven keresztül folyt. Az RTF feladata a belügyminiszter által meghatározott tiszti, köztisztviselői és közalkalmazotti munkakörök betöltésére alkalmas, kiemelkedő képzettségű rendőrtisztek felkészítése, valamint az Igazságügyi Minisztérium büntetés-végrehajtási tiszti állományának utánpótlás-biztosítása. A főiskola egykarú intézményként alakult meg, és állambiztonsági, bűnügyi, büntetés-végrehajtási, igazgatásrendészeti, valamint közbiztonsági szakokon indult el a képzés.⁸

A büntetés-végrehajtási tanszék tehát a nem rendőri tanszékek közül elsőként integrálódott a főiskola életébe. Működése során a főiskola a büntetés-végrehajtási szervezet vezetői és tiszti állománya utánpótlásának meghatározó tényezőjévé vált. Ennek ékes bizonyítéka, hogy a büntetés-végrehajtási szervek tisztjeinek és vezetőinek többsége ezen a főiskolán szerezte a diplomáját. A főiskola jelentős integráló szerepet is betöltött, ugyanis a végzett hallgatók zökkenőmentesen illeszkedhettek a rendészeti szervek nagy családjába. A végzetek életre szóló mintát kaptak tisztességből, emberségből, és a szakmai tudáson kívül egy sajátos testületi szemlélet birtokába jutottak, amely sikeresen volt alkalmazható mind az egyéni, mind a szervezeti célok megvalósítása érdekében.⁹

A rendszerváltás a büntetés-végrehajtás területén is alapvető változásokat hozott. Átalakult a szervezet; új, a kor kihívásainak megfelelő vezetői gárda vette át az irányítást. Változtak a jogszabályok és az egyéb szabályzók is. Újabb problémák jelentek meg az intézeteken belül, amelyekre meg kellett találni a megfelelő megoldást. Ennek egyik feltétele a megfelelően felkészített, kiképzett állomány.¹⁰

A büntetés-végrehajtási szervezet működési kereteinek és filozófiájának módosulásait a büntetés-végrehajtási tanszék története sok vonatkozásban érintette.

A Rendőrtiszti Főiskola alapításakor a büntetés-végrehajtási intézetekre a biztonságcentrikus szemléletmód kizárólagossága volt jellemző. A gyakorlatól szinte kizárólag a fegyelem kikényszerítését, az elkövetett bűncselekmé-

⁸ Boda József: A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar feladatai a rendészeti képzésben. *Határrendészeti Tanulmányok*, 2016/1., 4–22. o.

⁹ Kökényesi Antal: Köszöntők. In: Budaházi Árpád (szerk.): *Jubileumi Évkönyv – 40 éves a Rendőrtiszti Főiskola*. RTF, Budapest, 2011

¹⁰ Boda József: A nemzetközi oktatás és képzés története a magyar rendvédelmi szervezeteknél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, 2007/16., 40. o.

nyek megtorlását várta el a rendszer. Teljesen természetes, hogy a tanszék oktatói karát az ezeknek a céloknak az elérését leginkább segíteni tudó munkatársakkal töltötték fel. (A tanszék első vezetője 1973 és 1975 között *dr. Szűcs Lajos* bv. alezredes volt.) Az oktatóktól elvártak egy viszonylag hosszabb időtartamú és megfelelő mélységű gyakorlati tapasztalatot, tehát az akkori tanárok büntetés-végrehajtási szocializációja tipikusan legalább egy évtizeddel korábban, a represszív végrehajtás időszakában történt meg. Felsőoktatási gyakorlata senkinek sem volt, de a legelemibb didaktikai ismereteknek is híján voltak. A politikai megbízhatóság és az ideológiai elkötelezettség jelentős kritériumként jelent meg. Az előbbiekből egyértelműen következik, hogy a tanszék történetének kezdeti időszakában katonás légkörben, a biztonsági kérdések primátusának szavatolása mellett zajlott az oktatás.¹¹

A társadalmi visszailleszkedés elősegítését és a személyiségformálást tűzte zászlajára az 1970-es években kezdődő új szemléletű irányvonal, amelynek alapját az 1973-as jogpolitikai határozaton nyugvó új szabályozások jelentették.¹² Az elmozdulás a tanszék életére is hatással volt, a korábbi kizárólagos biztonsági szemléletet egyre fajsúlyosabban egészítette ki a jogi ismeretek átadásának igénye, de már a nevelési törekvések is kezdtek megfogalmazódni. (A tanszéket 1975 és 1984 között *Balogh László* bv. ezredes vezette.) Az oktatók között – kezdetben kizárólag a nevelés tantárgyat gondozó kollégák esetében – megjelentek a tanári végzettségű szakemberek.

A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet már segítségül hívta a kriminálpedagógia és a pszichológia eszköztárát is. A szakmai kezdeményezések hatására 1983-ban átfogó nevelési, majd később munkáltatási koncepció készült, mintegy előrevetítve a hamarosan bekövetkező politikai és társadalmi változást.¹³

A büntetés-végrehajtási tanszék élére ekkor került *dr. Lőrincz József*. Tanszékvezetői időszakában (1985 és 1999 között) történt a legkarakteresebb iránymódosulás. Mivel a tanszékvezetőnek jogi végzettsége is volt, valamint pályafutása kezdetén nevelőként dolgozott a fiatalkorúak börtönében, így egyre hangsúlyosabbá vált a jogi és a nevelési ismeretek oktatása. Lőrincz József kiemelkedő szakmai és diplomáciai érzéssel nagyszerűen menedzsel-

11 Ruzsonyi Péter: A pedagógiai szemléletmód felerősödése a Büntetés-végrehajtási Tanszéken. In: Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 557–564. o.

12 Btk., 1979. évi 11. tvr.

13 Az új büntetés-végrehajtási törvény koncepciója a bv. szervezet feladatrendszerének tükrében – munkanyag 3. változata. Kézirat, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Budapest, 2013, 6. o.

te a tanszéket, amelynek jó értelemben vett európai arculatot adott. Munkatársait igényesen válogatta. Az oktatók és hallgatók kapcsolatát – részben az alacsony hallgatói létszám miatt – a kollegiális együttműködés jellemezte. Céltudatos munkával a Rendőrtiszti Főiskola egyik legjobb tanszékévé fejlesztette tanszékünket.

A nyolcvanas évek végére a politikai befolyás a büntetés-végrehajtás területén is fokozatosan háttérbe szorult, egyre inkább a szakmai szempontok kerültek előtérbe, a tevékenység központi eleme az elítélt lett. Kiépültek az elítéltekkel közvetlenül foglalkozó szakmai teamek (nevelési szolgálat, belső felügyelet), differenciáltabbá vált az elítéltek osztályozása, elvi síkon és a gyakorlatban egyaránt korszerűsödött, humanizálódott a bánásmód. A direkt ellenségeskedés helyébe korrektebb, az együttműködésre jobban alapozó kapcsolatrendszer lépett a személyzet és az elítéltek között.

Az 1989-es rendszerváltás után megjelentek a különféle korrekciós pedagógiai törekvések, amelyek a szociális munka és a börtönpszichológia jelentőségét hangsúlyozták. Az eltelt évtizedek alatt a mindenkori jogalkotó igyekezett a változó társadalmi viszonyokhoz igazítani a szabályozást, azonban az első igazi „nagy robbanásra” a rendszerváltás után került sor, amikor is 1993-ban egyértelművé vált, hogy az európai normák és értékek irányába kell fejleszteni a szabályozást. A felismerést az európai börtönmodell részletes megismerése és a hazai alkalmazásra irányuló törekvések felgyorsulása követte. E korszerű szakmai irányultság feltételezte az elítéltekkel való szorosabb együttműködést, hiszen azt a felismerést tartalmazta, hogy a büntetőintézet a társadalomba történő visszailleszkedést mindössze elősegítheti, de e cél megvalósításának hordozója elsősorban maga az elítélt. Ebben az időszakban bővült a progresszív végrehajtás alkalmazásának lehetősége. A nyugat-európai tapasztalatok szemléletünk alakulására számos kérdésben jelentős hatást gyakoroltak. Előtérbe került az a realista felfogás, amely a büntetőintézeti körülmények elkerülhetetlen személyiségkárosító hatásának mérséklését, a börtönviszonyok humanizálását tűzte ki célként.

Az ebben a progresszív légkörben történő tanszékvezető-váltás (1999 óta e tanulmány szerzője vezeti a tanszéket) lényegében újította meg szervezeti egységünket. Néhány év alatt a teljes oktatói kar kicserélődött. A jelentős fiatalítás mellett olyan tapasztalt, az oktatásban jártas és példaképként állítható kollégák kezdték meg a munkájukat, akik az elvárható pedagógiai érzéknek és didaktikai repertoárnak is birtokában voltak. Előtérbe került a tudományos aktivitás növelése, és a fokozatszerzés is egyre meghatározóbb követelményként jelentkezett. A kollégák között sikerült az elméleti ismereteket és a gya-

korlati jártasságot oktatók arányának célszerű belső egyensúlyát megteremteni. Ennek az időszaknak a legjellemzőbb elmozdulására a pedagógia térnyerése a jellemző. Véleményünk szerint az elmúlt nagyjából húsz év alatt sikerült a biztonság és a jog mellé – tehát nem mögé, de nem is elé – a pedagógiai látásmód általános érvényű elfogadását és alkalmazását állítani. Arra törekszünk, hogy a hallgatóknak ne csupán elkülönült tantárgyakat közvetítsünk, hanem egy emberközpontú és átfogó megközelítést kínáljunk fel.

A Rendőrtiszti Főiskola egyetemi karként történő integrálódása a Nemzeti Közzolgálati Egyetembe teljesen új helyzetet teremtett tanszékünk életében. Annak ellenére, hogy a 2012-es fúzió előtt már megemelt igényszintet állítottunk magunk elé, az egyetem létrejöttékor mégis úgy éreztük, hogy szinte az egyik pillanatról a másikra kell ritmust váltanunk, és ugrásszerűen megnövekedtek a minőséggel kapcsolatos követelmények is. Munkánkkal és eredményeinkkel viszonylag hamar tudtuk „kifelé” is bizonyítani, hogy nemcsak nevünkben lettünk egyetemi tanszék, hanem az oktatás, a tudományos munka és a kutatás területén egyaránt képesek voltunk – és vagyunk – megfelelni az egyetemi szervezeti egységekkel szemben támasztott kívánalmaknak.

A büntetés-végrehajtási tanszék esetében is maximálisan el tudjuk fogadni a rendészettudományi kar egészére vonatkozó, a korábbi dékánunk által megfogalmazott célkitűzést, miszerint *„olyan, korszerű szakmai tudással, erkölcsi értékkel és emberi tulajdonságokkal rendelkező hallgatókat kell biztosítanunk, akik mind itthon, mind pedig külföldön megállják a helyüket”*.¹⁴ További fontos feladatnak tartjuk a rendészeti képzési ághoz tartozó egyetemi oktatási szervezetek nemzetközi kapcsolatainak szélesítését, a társintézményekkel és szervezetekkel történő közös kutató- és oktatómunka erősítését, amelyben már eddig is fontos eredményeket értünk el.

Úgy gondoljuk, hogy az említett célok elérése érdekében nagyon jó irányba haladtunk az elmúlt hat évben is, és reményeink szerint a továbbiakban is ez az irányvonal fogja meghatározni a mindennapi munkánkat.

Az elmúlt negyvenöt év bizonyítja, hogy tanszékünkön a változás, a változtatás és a hagyományok ápolása jól megfér egymás mellett. Büszkén állíthatjuk, hogy jelenleg az oktatói kar stabil; munkatársaink készek és képesek kimagasló szinten tanítani, nevelni, és a kutatómunkából is kiveszik a részüket.

Az elmúlt két év legkiemelkedőbb teljesítménye a KÖFOP 2.1.2. számú program keretén belül a Ludovika Büntetés-végrehajtási Kiemelt Kutatóműhely létrehozása, és a kapcsolódó kutatások folyamatos végzése. Büszkéek va-

¹⁴ Boda József (2016): i. m. 22. o.

gyunk arra, hogy tanszékünk minden kollégája tevőlegesen részt vesz a kutatóműhely munkájában. A tanszéki munkatársak mellett a projekt keretében együttműködünk az egyetem egyéb szervezeti egységeihez tartozó több oktatóval, valamint más hazai és külföldi egyetemek tanáraival és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság több szakemberével is. A projekt kiemelten az állam közbiztonsági feladatainak fejlesztési lehetőségével foglalkozik a harmadlagos bűnmegelőzés területén. A kutatás a reintegrációs tisztek képzésével járul hozzá ahhoz, hogy a szabadult fogvatartottak ne kövessenek el újabb bűncselekményt, valamint képesek legyenek törvénytisztelő és önálló életvezetésre. A program célkitűzése párhuzamos a 2013. évi CCXL. törvényben foglaltakkal, amelyben a fogvatartottak eredményes reintegrációja kiemelt célként fogalmazódik meg. Úgy érezzük, hogy a tanszékünk oktatási-nevelési koncepciójának változásait bemutató korábbi gondolataink bizonyítéka ez a pályázat, amelyben elsődleges irányelvként jelenik meg a pedagógia; a konstruktív életvezetés kialakításának elősegítése a fogvatartottak körében.

Úgy érezzük, hogy a közelmúltban elkészült, illetve részben már meg is jelent tankönyvek és monográfiák szellemisége híven tükrözi azt a törekvésünket, hogy bebizonyítsuk: a pedagógia sokkal több, mint egy tudomány – a pedagógia a büntetés-végrehajtás területén rendszerszervező alapelv.

Természetesen változatlanul hiszünk a tanulmány elején citált bölcsességben: *Rend a lelke mindennek*. Mindamellett engedtessek meg nekünk, hogy a latin bölcsességet továbbgondolva egy rövid kiegészítéssel éljünk: „Rend a lelke mindennek – mindennek a lélek a rendje.”

IRODALOM

Balla Károly: Vélemény a' büntetés mód javítása iránt. Trattner–Károlyi betűjével, Pest, 1841

Boda József: A nemzetközi oktatás és képzés története a magyar rendvédelmi szervezeteknél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, 2007/16.

Boda József: A Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar feladatai a rendészeti képzésben. *Határrendészeti Tanulmányok*, 2016/1.

Kökényesi Antal: Köszöntők. In: **Budaházi Árpád (szerk.):** Jubileumi Évkönyv – 40 éves a Rendőrtiszti Főiskola. RTF, Budapest, 2011

Lőrincz József – Nagy Ferenc: Börtönügy Magyarországon. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, Budapest, 1997

Lőrincz József: Büntetőpolitika és börtönügy. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2009

Mezey Barna: Régi idők tömlőcei. Rubicon Kiadó, Budapest, 2010

Ruzsonyi Péter: A caritástól a fogvatartotti reintegrációig. A javítás eszméjének evolúciója. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018

Ruzsonyi Péter: A pedagógiai szemléletmód felerősödése a Büntetés-végrehajtási Tanszéken. In: **Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 557–564. o.

Ruzsonyi, Péter: Criminal Pedagogy and the Reintegration of Prisoners. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018

Szöllősy Oszkár: Magyar börtönügy. Budapest, 1935

HIVATKOZOTT JOGSZABÁLYOK

1955. évi Bv. Szabályzat

1966. évi 21. számú törvényerejű rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról

KOVÁCS GÁBOR

Az egyetemi közös közszolgálati gyakorlat mint a gyakorlati felkészítés egyik fő színtere

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) 2012-es alapítása óta tartó fejlődésnek főbb irányvonalát a Magyarország Alaptörvényének X. cikke szellemében kimunkált, két egymásra épülő egyetemi intézményfejlesztési terv határozza meg.¹

Az NKE feladata a XXI. század kihívásainak megfelelni tudó állam, a jó és hatékony kormányzás szakember-utánpótlásának elősegítése, az elkötelezett közszolgálati tisztviselői kar kialakítása. Az NKE a korszerű és komplex tudás alapjain, a szilárd erkölcsi és értékalapokra építve célzott felkészítést nyújt a fiataloknak, ennek már most mérhető eredményeként² az NKE-n végzetek helytállnak a különböző közszolgálati hivatásrendek szervezeteiben.

Mindezen feladatok teljesítésében az oktatási szervezeti egységek felismerték a felelősségüket, ebben élen jár a rendészettudományi kar és a Katasztrófavédelmi Intézet.

Az egyetemi közös modul

Az NKE vezetésében már az alapításkor felvetődött az az igény, hogy az alapképzésben tanuló hallgatók kapjanak egy közös felkészítést azokból az ismeretekből, amelyek így egységes alapot teremtenek tanulmányaik folytatásához és a közszolgálati szemléletmód kialakításához.

Mindezek alapján az „egységes közszolgálat” képzésben történő megjelenítésében meghatározó szerepet kapott az egyetemi közös közszolgálati modul tantárgycsoport oktatása, amely az alapképzésben az államtudományi képzési terület szakjainak tantervében szerepel. A modul bevezetésére a tanulmányaikat 2013 szeptemberétől megkezdő hallgatók oktatásával, felme-

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Intézményfejlesztési Terv 2015-2020. 30. o.

https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/IFT_170615_1.pdf

² Diplomás Pályakövető Rendszer kutatásai. A Nemzeti Közszolgálati Egyetemen 2012/13 és a 2014/15 tanévben abszolutóriumot szerzett hallgatók munkaerőpiaci elemzése az Oktatási Hivatal adatsora alapján. <https://www.uni-nke.hu/oktatas/felvetelizoknek/dpr/palyakovetes-dpr-2017>

nő rendszerben került sor, hatékony oktatása a legfontosabb szakmai feladatok egyike az oktatói munkában. Az eddig eltelt időszak alatt folyamatosan történt a modul oktatásával kapcsolatos tapasztalatok felmérése, elemzése és értékelése. A tapasztalatok feldolgozása alapján a szükséges korrekciók megtörténtek, mivel az oktatói és hallgatói visszajelzések alapján bebizonyosodott, hogy a modul nem működhet a „mindenkinek ugyanazt ugyanúgy” elve alapján. Az oktatási egységek, a vezetőik, az oktatók kiemelkedő szintű ismeretátadása szükséges ahhoz, hogy a modul elérje célját, megteremtve ezzel az egységes közszolgálat alapjait.

A modul előkészítése és kidolgozása során az egyetemi vezetés a következő célokat, követelményeket fogalmazta meg:

- az ismeret- és tudásanyag alapozza meg a közszolgálati életpályát, hozzon létre minden hallgató által elsajátított közös ismeretanyagot, amely az elméleti ismeretek mellett gyakorlati részeket is tartalmaz (ebben játszik meghatározó szerepet a közös közszolgálati gyakorlat);
- a modulban olyan alapozó tananyag- és ismerettartalom szerepeljen, amely tartalmazza a közigazgatási alapvizsga tudásanyagát;
- az államtudományi képzési terület alapképzésében a különböző közszolgálati rendek a további szakmai ismeretanyagaikat ráépíthetik az itt elsajátított ismeretanyagra;
- a tananyag- és ismerettartalom a további felkészítés folyamán a közszolgálati rendek speciális igényeit is figyelembe véve, differenciált módon tovább bővíthető legyen.

A modul jellemzői és tartalmi elemei:

- oktatására az államtudományi képzésekben kerül sor;
- tizenöt különböző tantárgy alkotja³, tantárgyanként két kreditértékű, ez összesen harminc kredit ismeretanyag. A négy-hat félév alatt betervezett óraszám ebben a modulban 465 kontaktóra – tehát jelentős óraszám;
- tantárgyainak felülvizsgálata után sor került a korábbi egységes harminc-órás kurzusok differenciálására, így jelenleg az egyes tantárgyak óraszámai hivatásrendenként különbözők(15, 30, 45 órás kurzusok);

³ Az egyetemi közös modul tantárgyai: rendészet elmélete és a rendészeti eszközrendszer; hadelmélet és katonai műveletek; biztonsági tanulmányok; alkotmányjog; az állam szervezete; katasztrófavédelmi igazgatás; közszolgálati életpályák; nemzetbiztonsági tanulmányok; közigazgatási funkciók és működés; általános politológia; általános szociológia; vezetés- és szervezélmélet; közszolgálati logisztika; közpénzügyek és államháztartástan; *közös közszolgálati gyakorlat*.

- minden egyes tantárgyhoz – háttéranyagként – 2014-ben alapjegyzetek készültek, amelyeket 2017-ben felülvizsgáltak, hogy a megújított tananyagot még differenciáltabban lehessen oktatni a hallgatóknak;
- a teljes modul ismeretanyagát a negyedik, vagy a négyéves képzés esetén a hatodik szemeszter végén az egyetemi közös közszolgálati gyakorlat zárja. Ezen a gyakorlaton az elsajátított elméleti ismeretek szintetizálására kerül sor, kiegészítve az egyes hivatásrendek szakmai ismereteivel. A gyakorlaton a hallgatói gyakorlati tevékenységek megtervezésére a képzési szinteknek és a hivatásrendek sajátosságainak megfelelő differenciáltsággal kerül sor, amelynek alapját egy témájában évente változó komplex gyakorlati feladat végrehajtása adja.

A gyakorlati vezetői felkészítés fő színterei a rendészettudományi karon

*A rendészeti alapkiképzés és a belügyi alapismereti modul,
a gyakorlati felkészítés első fázisa*

A rendészeti képzési területen tanuló hallgatók felkészítése során követelmény, hogy sor kerüljön a vezetői kompetenciák kialakítására. Ez a folyamat már a tisztjelölti alapkiképzésük első szakaszában megkezdődik, hiszen a felsőbb éves kiképzőállomány munkáján keresztül a tisztjelöltek megtapasztalják, hogy a felsőbb évesek által az elméletben elsajátított kiképzői ismeretek alkalmazása hogyan történik a gyakorlatban. A rendészettudományi karon a rendvédelmi tagozat létrehozása megteremtette annak a lehetőségét, hogy a hallgatók a gyakorló parancsnoki rendszerben a tanév közben is folyamatosan gyakorló parancsnoki feladatokat lássanak el. A parancsnokváltások miatt így mindenki sor kerül a négyéves képzési idő alatt, ezáltal minden hallgató parancsnokként és beosztottként is aktív részese lesz a gyakorló parancsnoki rendszernek.

A „belügyi alapismereti modul” teljes ismeretanyagának oktatása során a foglalkozások egy része az alapkiképzés intenzív szakaszába integrálódott, más elemeit az iskolarendszerű képzés további részében és a tanórákon kívüli foglalkozásokon sajátítják el a hallgatók. A tanulmányukat megkezdő hallgatók a tisztjelölti vizsga eredményes teljesítésével ór-, járőr részszerkesztést szereznek, így a gyakorló szolgálatokban és a hallgatói szakmai gyakorlatokon már ezzel a megszerzett tudással, teljes jogú hatósági személyként vehet-

nek részt.⁴ A rendvédelmi tisztjelöltek a páros szemeszterek után annál a képzést megrendelő szervezetnél teljesítik szakmai gyakorlatukat, amelynél várhatóan a hivatásos szolgálatukat megkezdik. A szakmai, parancsnoki-vezetői feladatok gyakorlására ez a szintér is kiválóan megfelel, hiszen a hallgatók tevékenységét a gyakorlólhelyek vezetői folyamatosan mérik, arról értékelő feljegyzést készítenek.

A vezetés- és szervezéselmélet tantárgy főbb témakörei

A rendvédelmi tisztjelöltek felkészítésében az egyik legfontosabb alapozó tantárgy a vezetés- és szervezéselmélet, amelynek elsajátítása során a hallgató megismeri a vezetéssel kapcsolatos fogalmakat, összefüggéseket, amelyek hasznos tudást adnak a közös közszolgálati gyakorlat feladatainak végrehajtásához. A tantárgy első részében a modern vezetés- és szervezéselmélet kialakulása, fejlődése követhető nyomon. Témaként szerepelnek a vezető személyiségével és kiválasztásával kapcsolatos tudnivalók, a vezetői stílusok, a kommunikáció, a vezetői hatalom és tekintély. Ezt követi a vezetési folyamat és a vezetési funkciók egyes elemeinek feldolgozása. A tisztjelöltek rendszeres szemléletű megközelítésben megismerkednek a szervezetek típusaival, különböző formáival, a szervezet és környezete kapcsolatával.

A rendészeti vezetéselmélet tantárgy

A tantárgy a vezetés és szervezéselmélet című tantárgyra épül. A kar vezetése szükségesnek látta, hogy az általános vezetés- és szervezéselméleti ismeretek elsajátítása után a karon tanuló tisztjelöltek szakmai vezetői felkészítése⁵ tovább erősödjön a rendészeti vezetői/parancsnoki feladatok ellátásához szükséges ismeretek átadásával és rendszerezésével.

A gyakorlatias jellegű képzés során a hallgatók egy a szakterületükhöz kapcsolódó általános szakmai problémát dolgoznak fel, az adott szakmai ok-

⁴ Pénzügyőrtisztjelöltek esetén nem alkalmazzuk a részsakképesítés kifejezést, mivel a NAV-törvény és a foglalkoztatási szabályzat nem használja ezt a fogalmat. A tisztjelölti vizsga után önálló intézkedésre nem, de fegyverviselésre jogosultak a tisztjelöltek. Szabó Andrea: Sub pondere crescit palma, avagy a pénzügyőr tisztjelölt erőpróbája. In: Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 599–612. o.

⁵ A karon belül a határrendészeti tisztjelöltek alapképzésének különböző vonatkozásait lásd Kui László: A határellenőrzés elveinek és követelményeinek érvényesülési lehetőségei Magyarországon. Hadtudományi Szemle, 2018/2., 275–284. o.

tató és a vezetéselméleti oktató közös felügyeletével. Így megoldott a speciális szakmai ismeret és az általános vezetéselméleti ismeret megjelenésének összhangja. Kiemelten fontos didaktikai cél, hogy előtérbe kerüljenek a különböző vezetői szerepkörök, ezeken keresztül a rendészeti szervezetek vezetésében előforduló problémahelyzetek felismerése és azok különböző megoldási lehetőségeinek elemzése, modellezése.

A rendészeti vezető mesterképzés – a vezetéselmélet tantárgy

A rendészeti vezető mesterképzésben a vezetés- és szervezéselmélet nevű tantárgy egymásra épülő modulrendszerben szerepel, ennek elsajátítása kritériumkövetelmény. A képzésnek nem célja az egyetemi alapképzésben elsajátított vezetés- és szervezéselméleti ismeretek ismételt oktatása. A mesterképzésben minden téma más – immáron vezetői – aspektusból közelíti meg az adott problémakört, megfigyelve azt a rendészeti vezető mesterképzésben működtetett specializációk követelményeinek (ábra).

Az első szemeszterben a következő témakörök áttekintése történik: a modern vezetéselmélet kialakulása, a vezetéselmélet fejlődése, a rendszerszemlélet érvényesülése a vezetéselméleti gondolkodásban. A vezetéstudomány kialakulása és fejlődése, főbb alakjai, a társadalmi viszonyok változásának hatása a vezetéselméletre, a vezetéselmélet helye a tudományok rendszerében, a tudományos eredmények hatása a vezetéselméleti gondolkodásra, a

A rendészeti vezető mesterképzés specializációi

Az ábrát a szerző szerkesztette.

rendszerelmélet kialakulása és hatása a vezetéseleméletre. Képet kapnak a hallgatók a szervezetek strukturális jellemzőiről, az egy- és többdimenziós szervezetekről, a szervezeti alapformákról, a szervezetkoordinációs eszközökről – mindezt vezetői szemszögből megközelítve. Ezt követi a vezetési folyamat és a döntés-előkészítő rendszerek megismertetése, a vezetői információs rendszer és a tervezés folyamata, a döntés, a szervezés mint a döntés végrehajtása, a koordináció mint operatív beavatkozás. Az ellenőrzés helye a vezetési folyamatban, annak főbb elemei, a szervezetirányítási rendszerek. A hallgatók megismerkednek a szervezeti hatalom, a szervezeti kultúra és a szervezeti politika aktuális kérdéseivel. A szemesztert vezetési gyakorlat, szituációs feladatok megoldása zárja.

A második szemeszterben a hallgatók megismerik a stratégiai menedzsment folyamatát, a stratégiai tervezés fázisait, a szervezeti és vezetési trendeket, az információs társadalom koncepcióit, a stratégiai döntés-előkészítés fázisait. Ezt követi a csoportos döntéshozatali módszerek és jellemzőik⁶. Fontos dolog, hogy a leendő vezetők megismerkedjenek a projektmenedzsment kérdéseivel, ezen belül a fő témák: a projektkörnyezet, a projektmenedzser feladatai, a projektmenedzsment folyamata és funkciói, a projekt életciklusai, stakeholderek, a szabályok kialakítása, a projektalapító okirat, a munkakimutatás, a tevékenységfelelősségi mátrix, a kommunikációs terv tartalma, a projektjavaslat, a kockázatmenedzsment. A projekttervezés fázisai: a feladatok delegálása, a reális ütemezés, a kiegyensúlyozás és kommunikáció.

A harmadik szemeszterben olyan témák szerepelnek a képzésben, amik más tantárgyakat is érintenek, de itt kimondottan a vezetői szemszögből történő megközelítésre helyeződik a fő hangsúly. Ezek a témakörök: a tárgyalástechnika, az értekezlettartás vezetői aspektusai, a tárgyalási folyamat szakaszai, a tárgyalási stratégiák, a vezetői időgazdálkodás kérdésköre, az önmenedzselés alapelvei.

A rendészeti vezető mesterképzés – a komplex rendészeti vezetési gyakorlat című tantárgy

A tantárgy elsajátítása során a hallgatók megismerkednek az integrált rendészeti törzs feladataival, összetételével, a törzsbe beosztottak feladataival. Tan-

⁶ A brainstorming, a nominális csoport módszer (NCM), 635, a Philips-66, a metaplan, a Delphi-módszer, szinetika, a heurisztikus módszerek (Pólya-féle heurisztika), a „szerepmódszer”, a pró és kontra interakciók módszere (PCI), ok-okozati elemzés (Isikhawa-diagram), adatfeldolgozó technikák, folyamatábrák, Pareto-analízis, erőter-analízis, minősítés és besorolás módszere, hibamegelőzési módszer.

anyag a rendészeti műveletek előkészítése, a parancsnoki munka rendje és tartalma, a törzs munkája a rendőri művelet végrehajtása során, a vezetést támogató technikai eszközök és informatikai rendszerek alkalmazásának gyakorlása. A tantárgy tananyaga a következő további témákat tartalmazza: a konfliktus- és veszélyhelyzetek kezelésében részt vevő nemzetközi és hazai szervezetek, szervek szerepe, feladata, hatósági jogköre, tevékenysége, amelynek alapján megtervezhetővé válik bevonásuk a veszélyhelyzetek elhárításába, illetve az abban való részvételük.

A hallgatók csoportos foglalkozásokon gyakorolják az egyes vezetési funkciók elemeinek végrehajtását, az egyes konkrét beosztásokhoz kapcsolódó feladatokat, felkészülnek a közös közszolgálati gyakorlat végrehajtására.

Az egyetemi közös közszolgálati gyakorlat a képzés rendszerében

Az NKE minden oktatási szervezeti egysége által folytatott felkészítés során kiemelt hangsúlyt kap a gyakorlatias képzés megvalósítása, ami összhangban van a megrendelői igényekkel és a szervezeti elemek képzési stratégiájával is.⁷ A gyakorlaton való eredményes szereplés a teljes alapképzésben részt vevő és néhány, a mesterképzésben tanuló végzős csoport számára kritériumkövetelmény. A gyakorlat ezáltal az egyetemen folyó képzés olyan jelentős állomása, amely során a hallgatók számot adhatnak az elsajátított tudásukról és annak gyakorlatban történő alkalmazási képességeiről. (Az egyetemek között egyedül az NKE-n van ilyen típusú gyakorlat⁸.) A megvalósítás során a gyakorlatban részt vevők a különböző szakmai problémák megoldását, a vezetési funkciókat és a törzsmunkát, a nemzetközi együttműködést gyakorolják. A gyakorlat levezetési tervében foglaltak alapján egyes kiemelt tevékenységeket a hallgatók a gyakorlatban is megvalósítanak.⁹

7 Balla József például a határrendészeti tisztképzés stratégiai követelményeit is feldolgozza tanulmányaiban. Balla József: A határrendészeti tisztképzés jövője. In: Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 81–88. o.; Balla, József: Border Guard Training in Hungary Ensuring the Security of the Schengen Area. Hadtudományi Szemle, 2017/3., 449–462. o.

8 Az NKE elődjénél voltak ilyen gyakorlatok. Lásd Fórizs Sándor: A századgyakorlat szerepe a tanszéki oktatásban. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 1997/2., 9–15. o.; Fórizs Sándor: Mozzanatok és gondolatok a főiskolai szintű határőr tisztképzéshez. Határőrségi Tanulmányok, 1997/2., 26–34. o.

9 Kovács Gábor: Az egyetemi közös közszolgálati gyakorlatok hatása az Államtudományi és Közigazgatási Kar hallgatóinak vezetői felkészítésére. In: Auer Ádám – Berke Gyula – György István –

A gyakorlat 2013 óta eddig minden esztendőben más-más témakört dolgozott fel. Valamennyi feldolgozott témakör jellemzője az volt, hogy a feladat komplex, oly módon kidolgozott, hogy abban minden hivatásrend megtalálja a saját feladatrendszerét és a kapcsolódó tevékenységeket. A gyakorlat fő célja az alap- és mesterszintű szakmai és vezetői felkészítés elméleti ismereteinek gyakorlatban történő alkalmazása. Kiemelt szerep jut a vezetői kompetenciák fejlesztésének. A gyakorlat levezetése kiváló lehetőséget teremt az alapfeladatra épülő különleges helyzetben a rendvédelmi, honvédelmi, nemzetbiztonsági, közigazgatási, a vízügyi és a nemzetközi szervek tevékenységének modellezéséhez.

A korábbi években levezetett gyakorlatok témakörei és a végrehajtott feladatok

2013 tavaszán kísérleti jelleggel – első alkalommal – az árvízvédelmi veszélyhelyzetben hazai területen, rendészeti feladatok ellátásában témakörrel a Vadvíz 2013 fedőnevű gyakorlat lebonyolítására került sor. E gyakorlat fő témaköre az árvízvédelmi veszélyhelyzetben a közszolgálati szervezetek komplex közszolgálati, honvédelmi és rendvédelmi feladatainak megszervezése, végrehajtása és annak irányítása volt (*közrend, közbiztonság fenntartása, árvíz miatti illegális migráció, a lakosság kitelepítése*). Ezen túl a honvédség a honi területen kívüli békefenntartói feladatokra történő felkészülését is modellezte.

2014-ben és 2015-ben a gyakorlat a rendkívüli jogrend bevezetésének alapvető kérdéseivel foglalkozott. A feladat az országot ért fegyveres csoport váratlan támadásának elhárításával kapcsolatos feladatok végrehajtásának modellezése volt. Ennek a gyakorlatnak a fedőneve a Végvár 2014 és a Végvár 2015 volt. Mindkét gyakorlat levezetésére azonos módon került sor. A feladat magában foglalta a közszolgálati szervezetek komplex közszolgálati, honvédelmi és rendvédelmi feladatainak végrehajtását megelőző védelmi helyzetben. Ebben az összetett feladatrendszerben gyakorlati mozzanatként szerepelt az államhatáron átsodródó reguláris fegyveres csoportok és irreguláris fegyveres kötelékek gyakorlatban történő felszámolása is, amelynek színhelyéül az ócsai gyakorlótér szolgált.

A 2016. évi gyakorlat forgatókönyve megtörtént eseményeken alapult: a 2014. decemberi ónos eső és jeges eső okozta természeti katasztrófa nyomán kialakuló helyzet kezelésének feldolgozása volt a feladat. A Vihar 2016 fedő-

Hazafi Zoltán (szerk.): Ünnepi kötet a 65 éves Kiss György tiszteletére. Liber Amicorum in honorem Georgii Kiss aetatis suae. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 577–590. o.

néven levezetett gyakorlaton a kialakult közlekedési káosz, a lakosság ellátását és biztonságát veszélyeztető alapvető szolgáltatások kimaradása és megszűnése (gáz, áram, víz) adta a gyakorlat fő problémakörét. Az időjárási katasztrófhelyzetben kialakuló jelenségek és a következmények megelőzése, kezelése, felszámolása a hivatásrendek együttműködésén alapult. A gyakorlaton ebben az évben – új elemként – sor került néhány külföldi partneregyletem hallgatóinak és oktatóinak meghívására is. A földrajzi érintettség miatt modellezték a szlovák partnerszervezetek közreműködését és tevékenységét is. Az öt különböző országból álló külföldi delegáció résztvevői a gyakorlat témájához kapcsolódó workshopon vettek részt, amelyen feldolgozták az egyes külföldi hivatásrendek tapasztalatait.

Az NKE fenntartói testületének döntése alapján 2017-ben az egyetemi közös közszolgálati gyakorlat központi témája a tömeges méretű bevándorlási hullám megjelenése volt. A gyakorlat fedőneve Vándor 2017 volt. Ez a gyakorlat is megtörtént eseményeken alapult, a 2015. július és 2016. május közötti bevándorlási veszélyhelyzet kezelését modellezte.

2018-ban megtörtént az Integrált védelem 2018 gyakorlat levezetése. A gyakorlat központi témája: Budapest, Csongrád és Bács-Kiskun megye bizonyos részein az elektromosáram-szolgáltatás az informatikai rendszereket érő kibertámadás miatt megszűnt, illetve időszakonként kimaradt. Ezt a helyzetet az érintett területek tágabb értelemben vett közszolgálati szervezeti egységeinek tevékenységével kezelni kellett. A levezetési terv szerint beállított helyzetben a nemzetbiztonsági információk alapján felvetődött a külső beavatkozás gyanúja (számítógépesvírus-támadás). Általában megállapítható, hogy az elektromos áram hiánya már önmagában is súlyos zavarokat okoz a mindennapi életben. Az ilyen események kezelésére történő felkészülés rendkívül összetett, hiszen megoldandó feladatok jelentkezhetnek a lakosság ellátásában, a bankrendszer működtetésében, a közlekedésben, a létfontosságú és stratégiai létesítmények üzemeltetésében (ivóvíz, szennyvízkezelés stb.).¹⁰

Mint minden korábbi évben, a gyakorlat témakörének meghatározásakor fő szempont volt, hogy valamennyi hivatásrend hallgatói gyakorolhassák a hivatásrendjükre jellemző feladataikat. 2018-ban a gyakorlat előkészítése az államtudományi és közigazgatási kar és a víztudományi kar hallgatóinak kiemelten intenzív bevonásával történt. A gyakorlat központi témájával párhuzamosan a Magyar Honvédség a tartalékos állomány bevonásával az ország

¹⁰ Kovács Gábor (szerk.): A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közös Közzolgálati Gyakorlat Alap- és Indító Feladata. Oktatói példány. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2018, 254 o. [Integrált Védelem 1.]

védelmi feladataira történő felkészülést is modellezte. A gyakorlaton részt vett valamennyi kar és karközi intézet alapképzésben és mesterképzésben tanuló nappali munkarendes végzős hallgatója. A résztvevők köre kiegészült az elektronikus információbiztonsági vezető szakirányú továbbképzés végzős hallgatóival is. A gyakorlat mellett a nemzetközi workshopon jelen voltak a szomszédos országok által delegált partnerintézmények képviselői is, összesen húszan (a szlovák és a horvát rendőr-akadémia, a szerb Védelmi Egyetem, a lengyel Katonai Műszaki Egyetem, a szerb Kriminálisztikai és Rendőri Tudományok Akadémiája).

A gyakorlat előkészítésében és végrehajtásában nemcsak az egyetemi polgárok vettek részt, sor került a hazai rendészeti, honvédelmi, közigazgatási és egyéb társ- és együttműködő szervezetek szakértőinek, vezetőinek bevonására is (Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító Zrt., a Magyar Áramszolgáltató Kft., a Vízügyi Hatóságok Információvédelmi Hatósága, a kecskeméti Mercedes-gyár).

A gyakorlat folyamán az elektromosáram-szolgáltatás megszűnése után a kialakult veszélyhelyzet kezelésével összefüggő intézkedések modellezésére került sor. Egyebek között: kibertámadás, áramkimaradás, a lakosság és a létfontosságú létesítmények kiber-, fizikai, technikai védelme, a különböző diplomáciai feladatok, tárgyalások, erőszakos cselekmények megjelenése, rém- és álhírek kezelése, a veszélyhelyzet kihirdetésének előkészítése, majd kihirdetése, a keletkező problémák kezelése (a feladat során a különböző hivatásrendeknek a gyakorlattal összefüggő speciális tevékenységei), a lakosság ellátásának megszervezése, az eredeti helyzet visszaállítása.

Minden végrehajtott feladat komplex egység volt, azok egyes elemei hatással voltak a közszolgálati, honvédelmi és rendvédelmi szervezetre.

A fő feladat mellett a végrehajtó szervezetek modellezik a törvényalkotási folyamat, a rendőrség, a honvédség, a katasztrófavédelem közös alkalmazását, a veszélyhelyzet kihirdetésének előkészítési folyamatát, a veszélyhelyzet bevezetésével kapcsolatos eljárásokat. A gyakorlat során megvalósult az egyes állami szervek szintjén végrehajtott jogszabály-előkészítő munka. Modellezték a központi közigazgatási, illetve rendvédelmi szervek részéről a jogi szervezetszabályozó eszközök megalkotásának folyamatát, a kormány és a minisztériumok védelmét, a kritikusinfrastruktúra-elemek működőképességének fenntartását, a lakosság ellátásának megszervezését, a közreműködő hivatásrendek alaprendeltetésének folyamatos ellátását normál és a különleges jogrend időszakában.

Sor került a kormány, a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság és munkaszervei, az érintett minisztériumok, a védelmi bizottságok és operatív törzsek, központok kialakítására. Minden szervezet elemezte-értékelte a kialakult helyzetet, intézkedéseket fogalmaztak meg, üléseztek, irányították és vezették a beavatkozók tevékenységét, együttműködést szerveztek a kialakult helyzet kezelése érdekében.

A gyakorlók feladatai

A beállított általános és részletes helyzetben szereplő fegyveres, rendvédelmi és közigazgatási szervek területi illetékességük szerint, a valóságos szervezeti hierarchiának megfelelő szervezeti lépcsőzéssel hajtották végre a valós feladataikat. A gyakorló hallgatók országos, megyei, járási, települési és kerületi szinten a végrehajtandó feladatok ellátására létrehozott szerv vezetőjeként, kompetens szolgálati személyekként, az aktivizált bizottságok, operatív törzsek tagjaként valamint az együttműködő, közreműködésre kötelezett szervek szakmai vezetőjeként, vagy a tőlük delegált összekötőként tevékenykedtek. A gyakorlat alapadatai tartalmazták az igénybe vehető és a rendelkezésre álló tartalékokat, a megerősítésükre kijelölt erőket és bevonható szerveket.

A gyakorló hallgatók egyik feladata az volt, hogy megtervezzék az erőknek-eszközöknek a veszélyeztető hatások nagyságával arányos alkalmazását. Munkájuk során szembesültek a lakosság ellátását, élet- és vagyonbiztonságát veszélyeztető egyes tényezők hatásaival, és az ellentevékenység rendszerével.

A különböző közlésekkel kialakított, az aktuális helyzetnek megfelelően beosztásaikból adódó szerepköreik szerint elemezték, értékelték a helyzetet, jelentéseket terjesztettek fel, intézkedéseket hoztak, megtervezték az erők és eszközök veszélyeztető hatásokkal arányos alkalmazását. Az illetékes vezetők vagy a kijelölt sajtószóvivők a különböző irányítói szinteken szinte minden mozzanat végén felkészültek angol és magyar nyelvű sajtótájékoztató megtartására. A hallgatók egy része megfigyelőként volt jelen az egyes mozzanatoknál és a vezetői fórumokon, ahol az előre megfogalmazott és összeállított szempontok alapján értékelték a különböző beosztásokban lévő hallgatótársaik tevékenységét, arról feljegyzést készítettek, kérdőívet töltöttek ki, esetenként tantermi kidolgozó munkát végeztek. Az államtudományi és közigazgatási kar hallgatói mindezek mellett részt vettek a kormányüléseken, az operatív bizottsági és különböző bizottsági üléseken.

A gyakorlatok levezetési okmányainak kidolgozása, a gyakorlatok előkészítése

A gyakorlat levezetési okmányai

Az eddig levezetett összes gyakorlat kidolgozását – az oktatási rektorhelyettes koordinációja mellett – a kari dékánok és a karközi intézetigazgatók által kijelölt munkacsoportok végezték. Az előkészítő és kidolgozó munka minden év novemberében kezdődik. A gyakorlat kidolgozása egységes elvek és követelmények szerint történt, amelyeket a gyakorlat vezetősége részletesen meghatározott. A gyakorlat alapidokumentumát, az úgynevezett *alapfeladatot*, amely a gyakorlat minden résztvevője számára azonos volt, a karok/intézetek közreműködésével az egyetemi kidolgozó csoport állította össze.

A *részletes feladatokat* a karok és karközi intézetek dolgozták ki, a saját hivatásrendjükre jellemző elemek részletes kidolgozása is megtörtént. Az egyetemi kidolgozó csoport gondoskodott róla, hogy ezek az egyes feladatrészek, feladatelemei a többi kar/karközi intézet levezetési terveivel összhangban legyenek, így megteremtve a gyakorlat teljes összhangját, mindezek keretében meghatározták az egyes mozzanatok kapcsolódási pontjait is. A *kiegészítő feladatokat* szintén a karok és karközi intézetek dolgozták ki, részletesen megfogalmazva a feladatot, a gyakorlók várható tevékenységét és az oktatói változatot. A kiegészítő feladatok tartalmazták a gyakorlat levezetése közben az összes szükséges információt, amely az adott mozzanathoz kapcsolódott (közlélek száma, műveleti és csillagászati idő, kitől kinek érkezett a közlés, annak tartalma, módja és a gyakorlók várható tevékenysége). Mindegyik típusú gyakorlati levezetési tervből hallgatói és oktatói változat is készült, utóbbi tartalmazta a végrehajtók által elvárt megoldásokat, tevékenységeket.

A külföldi és hazai társintézmények képviselőinek meghívása

A rendészeti képzés számára mindig fontos volt a külföldi tapasztalatok feldolgozása, az adaptálható megoldások átvétele. Ilyen jellegű elemzést tartalmaz *Fórizs Sándor* publikációja¹¹, és ezt a hagyományt folytatjuk a külföldi vendégek meghívásával.

Ahol a gyakorlat témájának jellege lehetővé tette, ott sor került a szomszédos, illetve a visegrádi négyekhez tartozó országok külföldi társtanintézetek

¹¹ Fórizs Sándor: Irányok az Európai Unióban a rendőrtisztek felkészítésében. Magyar Rendészet, 2009/3–4., 83–85. o.

különböző hivatásrendű oktatóinak és hallgatóinak a meghívására. A meghívott külföldi csoportok a gyakorlat fő témakörével megegyező területen szervezett workshopon szerepeltek. A gyakorlatokon szervezeteként egy-egy konferencia-előadás keretében bemutatták hazájuk és az általuk képviselt hivatásrend jó gyakorlatát, a feladat végrehajtásának szervezeti kereteit, eszközszerét, vezetési rendjét. Ezt követően a workshop kereteibe ágyazva megfigyelőként részt vettek gyakorlaton is. Megtekintették az egyes mozzanatok sajátosságait, a gyakorló törzsek munkáját, az elkészített törzsvezetési-dokumentumokat és jelentéseket, a kialakult helyzet kezelésének rendszerét és folyamatát. Külföldi vendégeink lehetőséget kaptak arra, hogy előzetesen felkészüljenek a gyakorlatok témaköreiből, az egyetem honlapján (angol nyelven) megtekinthették a gyakorlat levezetésével kapcsolatos háttéranyagokat.

A gyakorlat előkészítésében és végrehajtásában nem csak az egyetemi polgárok vettek részt, abba bevonták a hazai rendészeti, honvédelmi, közigazgatási és egyéb társ- és együttműködő szervezetek szakértőit, vezetőit is. Modelllezték a különböző bizottságok és a Belügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium, a Katasztrófavédelem, a polgármesteri hivatalok, az Országos Vízügyi Főigazgatóság és a megyei szervezetek, a Fővárosi Vízművek, a Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító Zrt., a Magyar Áramszolgáltató Kft., az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat, a MÁV, a Volán, a BKV, a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal és a karitatív szervezetek tevékenységeit.

A gyakorlat értékelése, a megfigyelők feladatai

A gyakorlatokon harminc-negyven szakértőt kértek fel az értékelési, megfigyelői feladatok elvégzésére. A felkért oktatókat, gyakorlati szakembereket beosztották a gyakorlat szervezeti egységeihez. A gyakorlat levezetése során megfigyelték a gyakorlatot, a munkacsoportok és a törzsek tevékenységét, jegyzeteket készítettek, ezek alapján készült az értékelés. A megfigyelők azonosították az értékelendő szervezet tevékenységét, a hatékony működést befolyásoló erősségeket és gyengeségeket. Fontos követelmény volt, hogy minden feltárt erősség és hiányosság dokumentált legyen. Az értékelők betekintheztek az értékelt csoport/szervezet által készített elemzésekbe, jelentésekbe. A gyakorlatot lezáró döntnöki-értékelő konferencián feldolgozták a döntnöki jelentéseket és a szóbeli kiegészítéseket. Ekkor alakult ki a gyakorlat összegzett értékelése, amelynek eredményeiről a rektori tanács és a fenntartó is összefoglaló jelentést kapott.

Összegzés, következtetések

Az NKE-n eddig hat gyakorlat levezetése történt meg, ezekből a következő tapasztalatok és következtetések szűrhetők le:

- szervesen kapcsolódik az alapképzésben oktatott egyetemi közös közszolgálati modul tantárgyaihoz, a modul keretében elsajátított ismeretek gyakorlati megvalósítása történik meg a gyakorlat során;
- végrehajtása az alapképzésben részt vevő hallgatók mellett kibővült a mesterképzésben részt vevő hallgatókkal is;
- valós problémahelyzetek megoldása történik, minden hivatásrend a saját feladatát hajtja végre, ezt széles körű előkészítő munka előzi meg, minden esetben sor kerül az alap-, a részletes és a kiegészítő feladatok kidolgozására;
- a gyakorlók minden tevékenységét döntnökök és megfigyelők ellenőrzik;
- minden tevékenység erős informatikai támogatással működik, a munkahelyek között informatikai és telefonos összeköttetés van, egyes helyeken élő videokonferencia-kapcsolat egészíti ki az összeköttetést;
- modellezik a különböző szervezetek különböző vezetési szintjeit és azok tevékenységeit. A gyakorlók nagy száma miatt (ezer fő) esetenként sor kerül a megyei és helyi szervezetek duplikálására, így segítve a gyakorlók aktív tevékenységét. A párhuzamos vezetési szintek lehetőséget adnak az azonos szituációban alkalmazott megoldások összehasonlító elemzésére;
- a meghívott szervezetek képviselőinek jelenléte nagymértékben segíti az előkészítő, kidolgozó munka szakmai elveknek történő megfeleltetését;
- egyes mozzanatait a valóságban is végrehajthák, így ellenőrizve a tervek gyakorlati végrehajthatóságát;
- minden mozzanatát döntnökök értékelik, az általuk készített jelentések alapján történik meg a gyakorlat értékelése.

Az NKE vezetése elkötelezett a gyakorlatias képzési módszerek széles körben történő alkalmazása mellett. A felkészítés során az egyetemi közös közszolgálati modulban minden államtudományi alapképzésben részt vevő hallgató közös közszolgálati tudásra tesz szert, erre épülnek a további közszolgálati és szakmai tantárgyak. A magyar felsőoktatási rendszerben egyedülálló módon az alapképzés teljes végzős hallgatói állománya részt vesz a gyakorlaton, továbbá bevonják a mesterképzésben részt vevő hallgatók egy részét is.

A gyakorlatok témái valós élethelyzetek alapulnak, a témaköröket úgy állítják össze, hogy minden egyes hivatásrend a saját feladatrendszerét végez-

hesse el, a teljes gyakorlat dinamikáját az események és az azokra adott tevékenységek adják.

A gyakorlatok előkészítése összetett feladat, melynek eredménye akkor mérhető, ha a hallgatók által működtetett gyakorló szervezetek együttműködnek.

IRODALOM

Balla, József: Border Guard Training in Hungary Ensuring the Security of the Schengen Area. *Hadtudományi Szemle*, 2017/3.

Balla József: A határrendészeti tisztképzés jövője. In: **Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 81–88. o.

Endrődi István – Muhoray Árpád – Kovács Gábor (szerk.): NKE Közös Közzolgálati Gyakorlat. A Katasztrófavédelmi Intézet részletes és kiegészítő feladata. „Vándor” 2017. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2017, 1–99. o.

Fórizs Sándor: A századgyakorlat szerepe a tanszéki oktatásban. *Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények*, 1997/2.

Fórizs Sándor: Mozzanatok és gondolatok a főiskolai szintű határőr tisztképzéshez. *Határőrségi Tanulmányok*, 1997/2.

Fórizs Sándor: Irányok az Európai Unióban a rendőrtisztek felkészítésében. *Magyar Rendészet*, 2009/3–4.

Görbe Attiláné Zán Krisztina: „Mi” és „ők”. Migráció és idegenellenesség a társadalmi megítélés tükrében. In: **Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 241–251. o.

Kovács Gábor (szerk.): A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közös Közzolgálati Gyakorlat Alap- és Indító Feladata. Oktatói példány. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2018

Kovács Gábor: Az egyetemi közös közzolgálati gyakorlatok hatása az Államtudományi és Közigazgatási Kar hallgatóinak vezetői felkészítésére. In: **Auer Ádám – Berke Gyula – György István – Hazafi Zoltán (szerk.):** Ünnepi kötet a 65 éves Kiss György tiszteletére. Liber Amicorum in honorem Georgii Kiss aetatis suae. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 577–590. o.

Kui László: A határellenőrzés elveinek és követelményeinek érvényesülési lehetőségei Magyarországon. *Hadtudományi Szemle*, 2018/2.

Sallai, János: The training system of the Royal Hungarian Police after its nationalisation: 1920. *Magyar Rendészet*, 2018/4.

Szabó Andrea: Sub pondere crescit palma, avagy a pénzügyőr tisztjelölt erőpróbája. In: **Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 599–612. o.

BLASKÓ BÉLA

A bűnügyi tudományok intézetté válása a rendészettudományi karon¹

A Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar jogelődje, a Rendőrtiszti Főiskola működésének negyven éve alatt, hazánk egyetlen rendészeti felsőoktatási intézményeként kivívta méltó helyét, a honi felsőoktatás szerves részévé vált. A főiskolán működő büntetőjogi és kriminológiai tanszék oktató kollektívájának tagjaként, illetve 2000-től a tanszék vezetőjeként részese lehettem annak az oktatómunkával és tudományos kutatással leírható folyamatnak, amelynek eredményeként a tanszék kollektívájának tevékenysége már elismerést váltott ki a honi jogi karok oktatói között is.

A 2011. évi CXXXII. törvény 2012. január 1-jével életre hívta a Nemzeti Közszerolálati Egyetemet. Már az első hónapokban döntés született arról, hogy a Rendőrtiszti Főiskola büntetőjogi és kriminológiai tanszékének „talaján” létrehozzák a Bűnügyi Tudományok Intézetét. Az intézetvezetői pályázat kiírására 2012 júliusában került sor, és még ebben a hónapban döntött a kar tanácsa az intézet létrehozásáról. Az intézet négy tanszékéből hármat (a büntetőjogi, a büntetőeljárás-jogi és a kriminológiai) a főiskola már említett tanszékének szakterületenkénti szétválasztásával alakítottak ki. Negyediként – a korábbi oktatási kínálatban addig nem szereplő új szervezeti egységként – a közigazgatási büntetőjogi tanszék (amely 2016 júliusától átszervezés folytán elkerült a Bűnügyi Tudományok Intézetéből) létrehozására került sor. A személyi feltételek – alapvetően – annyiban voltak adottak, amennyiben ezt a főiskola említett tanszékének oktatói állománya lehetővé tette.

Érdemes a napjainkban meglévő személyi feltételekkel való összevetés okán említést tenni arról, hogy az intézet a megalakulásakor egy habilitált (az intézetet és egyúttal a büntetőjogi tanszékét vezető) professzorral, a másik három tanszékét vezető három egyetemi docenssel, illetve beosztott oktatóként: egy habilitált professzorral, egy főiskolai tanárral, egy egyetemi docenssel, egy adjunktussal, hat tanársegéddel és egy főiskolai docenssel kezdte meg működését. Tudományos fokozata hét oktatónak volt.

¹ Prof. Dr. habil. Blaskó Béla nyugalmazott rendőr vezérőrnagy, 2012 és 2015 között a Bűnügyi Tudományok Intézet alapító vezetője, egyúttal az intézet büntetőjogi tanszékének vezetője és a kar oktatási dékán-helyettese. Jelenleg a büntetőjogi tanszék egyetemi tanára.

Kissé előrelépve az időben megállapítható, hogy napjainkban az oktatók munkaköri besorolásában történt változások mellett, jelentős mértékben növekedett a tudományos fokozattal bírók aránya.

Az intézet valamennyi vezető beosztású oktatója habilitált professzor. A büntetőeljárás-jogi tanszék valamennyi oktatója PhD-fokozatos. A büntetőjogi tanszék két minősített oktatója mellett a még nem fokozatos két oktatója disszertációja tervezetét készíti, és munkahelyi (műhely-) vita előtt állnak. A kriminológiai tanszék nem minősített tanársegédei közül egynek a munkahelyi vitája eredményesen lezajlott. Prognosztizálható, hogy 2019–2020-ra az intézet valamennyi munkatársa tudományos fokozatú oktató-kutató lesz. Az iméntiek – összevetve a kar más intézeteivel, illetve tanszékeivel – „dobogós” helyet biztosítanak az intézetnek, nemcsak kari, hanem összegytemi összehasonlításban is.

A felsőoktatás oktatói-kutatói munkakörökben foglalkoztatottak tevékenységének figyelemmel kísérésére, munkájuk minősége mérésére több – kipróbált és elfogadott – standard létezik. Ezek egy része a Magyar Tudományos Művek Tárában, illetve a doktori.hu-n nyilvánosságra hozott statisztikai adatsorokból is megismerhető. Azonban van egy – nem elhanyagolható – fokmérője is egy oktató-kutató „piaci” értékének. Nevezetesen az, hogy mennyire „kelendő” a szakmájában, az adott tudományszakban való elismertsége okán, és anyaintézményén kívül hol jelenhet meg, mely felsőoktatási intézményekbe keresik, hívják. Az intézmény vezetői és minősített oktatói országos és nemzetközi szinten is keresett oktatók-kutatók, kiemelkedő reputációval bírnak e vonatkozásban. Így például az intézet és egyben a kriminológiai tanszék vezetője az OKRI osztályvezetője is, a Szegedi Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar büntetőeljárás-jogi stúdiumának felelős vezetője, a büntetőjogi tanszék vezetője az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar oktatója is, és a sor még folytatható lenne.²

Amellett, hogy az intézet oktatói máshol is ellátnak oktatói-kutatói feladatokat, meg kell említeni, hogy más felsőoktatási intézmények oktatói-kutatói, tudományos műhelyek munkatársai, valamint a jogalkalmazás területén kiemelkedő tapasztalattal felvértezett szakemberek pedig – óraadóként – rendszeresen részt vesznek az intézeti feladatok ellátásában.

² Engedtesse meg e sorok írójának, hogy szerénytelen megjegyzést tegyen saját személyével kapcsolatban. Korábban főiskolai és kari feladatainak ellátása mellett tíz évig a Debreceni Egyetem büntetőjogi és kriminológiai tanszékét is vezette, jelenleg e tanszéknek is oktatója, továbbá több éven keresztül az ELTE ÁJK, a Széchenyi István Egyetem ÁJK, a Károli Gáspár Egyetem ÁJK és a Szent István Egyetem HEM karának oktatója is volt.

Természetesen magam sem gondolom azt, hogy egy egyetemi kar „tudományok intézete” elnevezéssel bíró oktatási szervezeti egységének minősége kizárólag csak az említett (bár kétségtől megkérdőjelezhető) – személyi összetételre vonatkozó – ismérvekkel írható le. A következőkben, a tanszékek jellemzésénél szívesebben beszélek majd tudományművelő, kutató tevékenységükről. Itt – mivel magát az intézetet mint egészet érinti – csupán arra utalok, hogy 2016-ban – vezetésem mellett – az intézet kollektívája, illetve „külsős” kutatók részvételével megalakult a Bűnügyi Tudományok Kiemelt Kutatóműhely. Kutatóműhelyünk a KÖFOP 2.1.2- VEKOP-15 *A jó kormányzást megalapozó közszolgáltatásfejlesztés* című projekt keretében, nem kis többletterhet vállalva, jelentős mértékű kutatómunkát folytat az intézet kompetenciájába tartozó szakterületeken kiemelkedő érdeklődésre számot tartó témakörökben. A kutatóműhely 2018. áprilisban rendezte meg *Az áldozattá válás kezelésének és megelőzésének nemzetközi tapasztalatai* című nemzetközi konferenciát. E fórum lehetőséget teremtett arra, hogy az intézet tanszékeinek munkatársai bemutassák kutatási eredményeiket. Ezen felül több országból érkező neves előadók prezentálhatták büntető anyagi jogi, büntetőeljárás-jogi, valamint kriminológiai kutatásaikat, megegyezve a közös együttműködésben (kutatásban és oktatásban) az egyetem, illetve az intézet kutatóival.

Kiemelt fontossággal bír a tudományos diákköri tevékenység (TDK) az intézeti tanszékek oktatói-kutatói részéről megnyilvánuló támogatása. A tanszékek részt vesznek az intézet által működtetett TDK-munkában, a programok szervezésében és lebonyolításában. Az elmúlt években is eredményesen készítették fel az intézet oktatói a hallgatókat az intézményi TDK-ra. Az intézeti TDK hallgatói a kari TDK-konferencián évente két alkalommal, több szekcióban is indulnak versenyzőjeikkel. A kétévenkénti országos megméretésen az OTDK Állam- és Jogtudományi Szekciójában, valamint a Had- és Rendészettudományi Szekcióban egyaránt helytállnak hallgatóink, nem egy esetben első helyezést elérő dolgozataikkal. Idetartozik annak megemlékezése, hogy az intézet jogi tanszékei minden tanévben két alkalommal a TDK keretében a rendészettudományi kar nappali munkarendes hallgatók számára – kiemelkedő népszerűségnek örvendő – büntetőjogi háziversenyt rendeznek.

Az intézet létrehozásakor az egyetem szenátusa által elfogadott intézményfejlesztési stratégiát figyelembe véve szükséges és sürgető feladatként jelentkezett a jogelőd intézményben folytatott (de már az intézet kompetenciájába eső és az egyetemen folyó) képzések ismeretanyagának áttekintése – a lehetőségekhez mérten –, egyetemi szinten történő egységesítése, egyben korszerűsítése. Ez a munka magával vonta az oktatási és működési szerkezet

átalakítását. Az oktatás szerkezetének átalakítása az egyetem munkaprogramjában szereplő úgynevezett klaszterrendszer kialakításával valósult meg. Ennek lényege az, hogy egy adott ismeretanyag oktatására az egyetem egészén alapvetően hasonló tartalommal kerüljön sor. Már a Bűnügyi Tudományok Intézetének létrehozásakor (ekkor az egyetem még csak három karból állt) sem jelentett egyszerű feladatot annak összehangolása, hogy egy adott tantárgy – esetünkben a büntetőjog, büntetőeljárás-jog, kriminológia – oktatása minden karon (amennyiben ott tantárgyi programként megjelenik) egységes szempont-, illetve követelményrendszer szerint történjen. Leegyszerűsítve: elvi alapállás az, hogy nincs hadtudományi kari, közigazgatás-tudományi kari, vagy rendészettudomány kari büntetőjog, illetve büntetőjogi stb. ismeretek. Eme alapállás szem előtt tartásával az előbbiek mégsem jelenthettek egyfajta merev, „sablon” szerinti gondolkodást. Természetesen megoldást kellett találni arra, hogy az előbbi elgondolás nem jelenhet meg tisztán minden karon, hiszen a megrendelők által képviselt szakmai sajátosságokat is kezelni kell, törekedve egyúttal olyan rendszer kialakítására, amely lehetővé teszi a párhuzamosságok elkerülését, az intézet oktatóinak arányos megterhelését, figyelembe véve a karok közötti át-oktatást is. Ennek a gyakorlatban is jól működő rendszerré válása esetén mondható csak ki, hogy az egyetemen az integráció valójában funkcionálisan is megvalósult.

A büntetőjogi tanszék

A tanszék helye és szerepe a Nemzeti Közszerológati Egyetemen

Az anyagi büntetőjog a bűnügyi tudományok rendszerében meghatározó jellegű, kiemelkedő jelentőségű jogág. Készség szintű ismerete szükséges a bűnözéssel foglalkozó többi tudományág (tantárgy) megértéséhez és az ezek el-sajátításához is szükséges elméleti és jogi alapok megszerzéséhez.

Az egyetemi alapképzésben (BA) a büntetőjog-oktatás során elérendő cél, hogy a hallgatók olyan elméleti felkészültséget és tételes jogi ismereteket szerezzenek, amelyek birtokában – kiegészítve ezeket a gyakorlati tapasztalatokkal – alkalmassá válnak speciális jogalkalmazói feladatok ellátására, a törvényesség érvényre juttatására, valamint az időközben módosuló büntető jogszabályok megfelelő értelmezésére és alkalmazására.

A büntetőjog oktatásával – az egyetem érintett karain – összefüggő követelmények kialakítása során figyelembe veszik a megrendelők által képviselt szakmai sajátosságokat. A rendészettudományi kar bűnügyi igazgatási és rendészeti

igazgatási alapszakjain, nappali és levelező munkarendben tanuló hallgatók számára egységes követelmények meghatározására került sor. A tantárgyi követelmények meghatározásánál figyelembe kellett venni, hogy az egyetemet elvégző (jellemzően rendészettudományi karon oklevelet szerző) hallgatók többsége napi munkakapcsolatba kerül a jogász hivatásrendek (például védő, ügyész) tagjaival, és szakmailag egyenrangú félként kell helytállniuk.

Az oktatási tevékenységről

A büntetőjog oktatása öt féléven keresztül tart, amelynek során két félévben a büntetőjog általános része, további két félévben a különös része az oktatás tárgya. Négy félév kollokviummal záródik. A kollokviumra bocsátás feltétele minden munkarendben tanuló hallgatók esetén az eredményes zárthelyi dolgozat megírása. A büntetőjog – a későbbiekben említett három szakirány kivételével – záróvizsga-köteles tantárgy. A 2017–2018-as tanévtől kezdve a felmenő rendszerű négyéves képzésben a bűnüldözési és rendészeti alapszakon a büntetőjog oktatása további tantárgyakkal bővült, így lehetőség nyílik az általános, illetve a különös részi elméleti képzés tananyagának szintetizálására, jogesetmegoldásra, gyakorlati ismeretek szerzésére, bírósági tárgyalások látogatására.

Tekintettel arra, hogy a büntetőjog a BA-képzésben a szakmai törzsanyag részét képezve záróvizsgatantárgy, ezért az oktatás ötödik félévében záróvizsga-bevezető előadásokra és jogesetmegoldó gyakorlatokra kerül sor.

Az ismertetett képzési forma alól csupán a rendészeti igazgatási alapszak szakirányai közül a vámigazgatási, a büntetés-végrehajtási és a biztonsági szakirányok jelentenek kivételt. Ezek esetén a tanszék büntetőjogi ismeretek tantárgy elnevezéssel két félévben adja át a büntetőjogi ismeretanyag célirányos szakmai szempontok alapulvételével arányosan „csökkentett” részét.

Az egyetemi mesterképzésben (MA) a rendészeti vezető, valamint a kriminalisztika szakokon, továbbá az egyetem nemzetközi és európai tanulmányok karán a nemzetközi bűnügyi együttműködés jogi alapjai elnevezésű tantárgyat oktatja a tanszék. A stúdium keretében a hallgatók a nemzetközi büntetőjoggal, a nemzetközi bűnügyi együttműködés intézményeivel, az Európai Unió büntetőpolitikájával ismerkedhetnek meg. Emellett a kriminalisztika MA-szakon a büntetőjogi előképzettséggel nem bíró polgári szakirányos hallgatók részére büntetőjogi ismeretek tantárgy keretében nyújtunk alapozó ismereteket.

Ez év őszén kezdte meg a tanszék felmenő rendszerben az egyetem államtudományi és közigazgatási kara által gondozott – osztatlan – államtudományi doktori képzésében a büntetőjog oktatását.

Az egyetemi képzésben kiemelkedő jelentőséggel bír, hogy a hallgatók – szabad elhatározásuk szerint – úgynevezett szabadon választott tantárgyak közül vehessenek fel kurzusokat. A tanszék oktatói széles választékot nyújtanak e tárgyakból. Néhány téma, amelyek meghirdetésére az aktuális félévben került sor a rendészettudományi kar BA-képzésében részt vevő hallgatók részére: *A bűnhalmazatok gyakorlati problémái*, *Büntetőjog a jogalkalmazásban*, *A büntető jogszabály értelmezése*, *A bűnözés legújabb tendenciáinak büntetőjogi kihívásai*, *A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények minősítése és jogalkalmazási problémái*.

A korábban már említett klaszterrendszer szerint a tanszék az egyetem más karain – így az államtudományi és közigazgatási karon, illetve a nemzetközi és európai tanulmányok karon is – végez oktatási tevékenységet. A nemzetközi és európai tanulmányok kar MA-szakon folyó képzésében pedig a *nemzetközi bűnügyi együttműködés jogi alapjai* című tantárggyal veszünk részt.

Az oktatási tevékenységhez szorosan kötődik a tananyagokkal – mint az oktatás nélkülözhetetlen „kellékei”-vel – történő ellátottság helyzete. Kiemelt figyelem irányul arra, hogy a hallgatók a tanszék kollektívája által írt, lehetőség szerint mindig friss, hatályos joganyagot tartalmazó tananyagokkal legyenek ellátva. 2017-ben jelent meg az e sorok írója által jegyzett Büntetőjog Általános Rész tankönyv hetedik kiadása, míg a tanszék szerzői kollektívája által írt Különös Rész I. és Különös Rész II. 2018-ban jelent meg. Az oktatók emellett oktatási segédanyagokkal, jegyzetekkel is segítik a hallgatók eredményes felkészülését.

A tudományos tevékenységről

Az oktatók – természetesen nem csak munkaköri kötelezettségeik okán – aktív kutatási tevékenységet is folytatnak, rendszeresen publikálnak. Legfőbb megjelenési platformjuk – a szakmai specializációkra tekintettel – a *Magyar Rendészet*, a *Belügyi Szemle*, valamint más tudományos szakfolyóiratok.

Az oktatók órátartási kötelezettségük ellátása mellett előadókként rendszeresen szerepelnek tudományos és szakmai konferenciákon. Emellett a tudomány napjának tiszteletére minden tanévben sor kerül az intézet társtanszékeivel közös tudományos konferencia megszervezésére. Ezek témái az aktuális tudományos kérdésekhez igazodnak: 2015-ben *A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények szabályozása, illetve annak büntetőeljárás-jogi kérdései, valamint kriminológiai összefüggései*, 2016-ban *Új utak a bűnügyi tudományokban, különös tekintettel a büntetőeljárás törvény kodifiká-*

ciójára, 2017-ben *Modernkori bűnözés, bűnmegelőzés, védekezés a terrorizmus ellen* címmel került sor.

A büntetőeljárás-jogi tanszék

A tanszék helye és szerepe a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen

A tanszék oktatási tevékenysége alapvetően a karhoz kapcsolódik. A büntetőeljárás-jog döntően a rendészeti feladatellátáshoz kötődő közjogi jogág, a hallgatók egy része kifejezetten bűnügyi területen kíván elhelyezkedni. Számukra rendkívül fontos, hogy egyaránt kapjanak elméleti és gyakorlati tudást, mivel – a jogász diplomát szerző hallgatókkal ellentétben – nekik nem áll rendelkezésükre az egyetem után további három év gyakornoki idő a gyakorlatba történő belerázódásra.

Az oktatási tevékenységről

A nappali tagozatos hallgatók számára jó lehetőséget kínál a 2017-ben bevezetett négyéves képzés. Felmenő rendszerben már három szemeszterben foglalkozhatnak a Be. anyagával, és marad idő a gyakorlati tudás megszerzésére is. Más szakirányon lévő hallgatók esetében is fontos a tanszék által gondozott tárgy oktatása, mert a jövőben sem zárható ki a különböző rendészeti szakterületek közötti „átjárás” (például közrendvédelmi terület – bűnügyi terület).

A tagozatok közül a kifutó, még a hároméves képzésben részt vevő nappali tagozatos hallgatók számára a *Büntetőeljárás-jog 1.* és a *Büntetőeljárás-jog 2.* című tantárgyak oktatására két félévben: a harmadik és a negyedik szemeszterben kerül sor. A levelező tagozat ugyanilyen felosztásban hallgatja a büntetőeljárás-jog statikus és dinamikus részét. Az elmúlt év őszén kezdő (már említett) négyéves képzésű nappali tagozatos hallgatók számára a harmadik–ötödik szemeszterekben – vagyis egy szemeszterrel megnövelt mennyiségben – történik a tárgy oktatása. Amíg a nappali tagozaton az előadásokat gyakorlati foglalkozások követik, addig a levelező tagozaton előadások megtartására kerül sor. A hároméves képzésben az egyes szemeszterek ez idáig kollokviummal zárultak, a második félév végén a kollokviumok mellett szigorlatot is tettek a hallgatók. A négyéves képzésben a szigorlat mint számonkérési forma megszűnik. Minden félév végén az eredményes kollokvium lesz a kurzusteljesítés tantárgyi feltétele. A tananyag elsajátításának mélysé-

gét elősegítendő a nappali tagozatos hallgatók évközi zárthelyi dolgozat megírására kötelezettek az aláírás megszerzésének feltételeként. Ezen túlmenően minden gyakorlati foglalkozáson kötelező a hallgatóknak kisdolgozatot is írniuk, ami egyben a jelenlétre és az aktivitásra is kötelezettséget jelent.

A levelező, illetve a nappali tagozatos büntetés-végrehajtási, valamint a vám- és jövedéki szakirányos hallgatók két félévben, csökkentett óraszámban hallgatják a tantárgyat. A biztonsági szakirányos, illetve a kriminalisztikai mesterszakos hallgatók pedig egy félévben tanulják a büntetőeljárás-jogot.

A tanszékvezető professzor, valamint a tanszék adjunktusa az elmúlt években részt vett az *Introduction to the Hungarian Criminal Sciences* elnevezésű, angol nyelvű tantárgy oktatásában is. Továbbá az adjunktus részt vesz a *Nemzetközi bűnügyi együttműködés jogi alapjai*, valamint a 2018 őszén elinduló *Hazugságvizsgálati módszerek* című, továbbá a 2019 tavaszán elinduló *Bizonyítási eljárások és kényszerintézkedések* című, MA-szakos tantárgyak oktatásában.

A tanszék a zárthelyi dolgozatokat és a kollokviumokat a Moodle távoktatási internetes rendszer használatával bonyolítja le. A rendszer kialakításánál és jellegénél fogva alkalmas arra, hogy az egész tantárgyi és oktatási spektrumot lefedő módon ellenőrzött és felügyelt körülmények között objektív módon mérje fel a hallgatói tudásszintet. Ehhez többféle kérdéstípus alkalmazása és a tanszék munkatársai által feltöltött és rendszeresen karbantartott több száz kérdésből álló kérdésbank szolgáltat megfelelő muníciót. Egyebek között az új Be. alapján most elkészített gyakorlókönyvben megtalálható kérdések és válaszok szolgálják a hallgatók vizsgákra való alapos és hiánytalan felkészülését.

A tanszék előrelátón elkészítette az új Be.-t feldolgozó e-learninges oktatási segédanyagot. E téma centrikusan tartalmaz Ppt.-t, óravázlatot, példátárat és ellenőrző kérdéseket is.

A jövőben a zárthelyi dolgozatok esetében továbbra is a Moodle rendszert alkalmazzuk. A kollokviumok esetében visszatérünk a szóbeli vizsgáztatásra. A kollokváltatás a több száz fős hallgatói létszámot alapul véve ezer fő feletti vizsgaszámot jelent. A tanszék oktatói jelentős leterheltséggel számolhatnak a következő szemeszterekben.

E tanszék is hirdet szabadon választható tantárgyakat. *A büntetőeljárás aktuális kihívásai* című tantárgy oktatásában a tanszék minden oktatója részt vesz. További szabadon választható tárgy a tanszéki kínálatból *A vallomás műszeres ellenőrzése* című tantárgy, amelynek oktatásába bevonják az egyes vallomás-ellenőrzésre alkalmas műszerek kezelőit (szaktanácsadóit) is.

Az új Be. oktatására történő felkészülés okán a tanszékvezető és a tanszék adjunktusa megírta a Büntetőeljárás-jogi ismeretek kétkötetes (Statikus rész és Dinamikus rész) tankönyvét. A tanszék tanársegédei további oktatási segédanyagként a statikus részből gyakorlókönyvet készítettek, illetve interaktív e-learninges tananyagot szerkesztettek.

A tudományos tevékenységről

A tanszék tudományos tevékenységének aktivitása a széles spektrumot átfogó témakörök iránt megnyilvánuló kutatói érdeklődéssel, az ennek nyomán létrejövő publikációkkal, valamint a kutatási eredmények tudományos konferenciákon való bemutatásával is jellemezhető.

Fontosabb konferenciák

2014. március 24-én, illetve 2016. november 9-én az intézet által rendezett tudományos konferencián a tanszék oktatói ismertették a saját kutatási témáikban elért eredményeiket.

2017. november 28-án a tanszék nemzetközi konferenciát rendezett *Agyi ujjnyomat (brain fingerprinting) avagy a műszeres vallomásellenőrzés új lehetősége?* címmel, amelyen több nemzetközi szaktekintély is előadást tartott.

2018. február 28-án az intézet a szakmai szervezetek, különösen a rendőrség bűnügyszakág-vezetőivel közösen szakmai konferenciát rendezett *A bűnügyi tudományok oktatásának új irányai a rendészeti felsőoktatásban* címmel. Ezen a tanszékvezető előadásában ismertette a tanszék előtt álló feladatokat, és rendszerezte az oktatásban megtett és a még hátralévő lépéseket.

Az intézet *Az áldozattá válás megelőzésének és az áldozatok kezelésének hazai és nemzetközi kérdései* címmel 2018. április 26-án megrendezett nemzetközi konferenciáján a tanszékvezető tartott előadást.

A kriminológiai tanszék

A tanszék helye és szerepe a Nemzeti Közszerológiai Egyetemen

Az intézetben működő kriminológiai tanszék által oktatott tárgyak fontossága elismert a karon. A kriminológia a bűnügyi tudományokon belül működő büntető anyagi jogi és büntetőeljárás-jogi tárgyak mellett önálló tárgyként nélkülözhetetlen része a modern rendészeti oktatásnak, ismeretanyaga a ren-

dészeti hivatások tudásspektrumának szerves eleme a mai napig és a jövőben még inkább.

Az oktatási tevékenységről

Az alap- és mesterképzésben részt vevő valamennyi szakirányos hallgató (egy–három éves, a 2017–2018-as tanévben bevezetett egy–négy éves alapképzésű, illetve a mesterképzésű hallgatók mindegyike) számára kötelezően teljesítendő.

A kriminológiaoktatás két periódusban, egymásra épülő struktúrában zajlik *Kriminológia 1.* (a kriminológia alapjai) és az erre épülő *Kriminológia 2.* (szakkriminológia) címen a választható témákkal együtt. A tanszék munkatársai a tárgy elméleti ismeretanyagát szorgalmi időszakban hetente három alkalommal összevont (fő) előadásokon, illetve emellett a nappali tagozatos hallgatók szemináriumi csoportjainak interaktív módon, gyakorlati foglalkozások keretében is oktatják. A kriminológia mindkét szemeszter szorgalmi időszakában tematikusan elosztott szemináriumokon, személyre kiosztott feladatok teljesítésével, majd egységesen kötelező zárthelyi dolgozattal, végül eredményes kollokviummal abszolválható.

A tanszék fejlődési lehetőségei és nemzetközi kapcsolatai

A tanszék szakmai fejlődése az elmúlt két évben nagy lendületet vett a kutatóműhely tudományos lehetőségei révén. A tanszék oktatói külső szakemberek és neves kutatók bevonásával – a kriminológiaoktatás fejlesztését célul kitűzve – Alkalmazott Kriminológia, valamint Kriminológiai MA című kriminológiakönyvek megírására és ezt megalapozó attitűdkutatásra vállalkoztak, ami egyben a rendészetben alkalmazható kriminológia új irányának kezdő lépését jelenti.

A tanszék a tudományos művek elkészítésén felül, már a pályázati projekt első évében nemzetközi kapcsolatok kiépítését kezdeményezte azzal, hogy 2018 tavaszán fogadta a Kaliforniai Lutheran Egyetemen kriminológusként tevékenykedő *Robert J. Meadows* professzort, aki egy hónapon át oktatta és népszerűsítette új, a szervezett bűnözéssel, erőszakos bűnözői közösségekkel kapcsolatos kutatásainak eredményeit, lefektetve a jövőbeni együttműködés alapjait.

A tanszék nemzetközi kapcsolatok kialakítására irányuló törekvéseihez illeszkedett a Michigan állam központi egyeteméről érkező *Rebecca Hayes* kutató 2018. július végéig tartó több hónapos oktatói tevékenysége is.

A tanszék emellett intézményi kapcsolatokat épített ki a pekingi székhelyű Kínai Népbiztonsági Egyetem oktatóival. Ennek keretében a tanszékvezető 2016 májusában Pekingbe utazott, illetve 2017 tavaszán a kínai kollégák fogadására került sor intézetünkben.

A tanszék fejlődésében az egyik legjelentősebb előrelépés a magyar hatóságokkal – ezen belül a gyakorló rendőri vezetőkkel és szakemberekkel – kialakított szakmai párbeszéd volt. Ennek meghatározó mérföldköveként rendeztük meg 2017 őszén a *Modernkori bűnözés, bűnmegelőzés, védekezés a terrorizmus ellen* című szakmai konferenciát több száz gyakorló szakember részvételével. A szakmai kapcsolatot tovább erősítette *A bűnügyi tudományok oktatásának új irányai a rendészeti felsőoktatásban* című, ez év tavaszán lebonyolított és kimondottan az információcserére alapozott kerekasztal-beszélgetés is, amikor is tapasztalt minisztériumi szakemberek és rendőri vezetők, felső vezetők oszthatták meg javaslataikat az intézet tagjaival arról, hogy milyen irányba induljon a bűnügyi tudományok felsőoktatása – különös tekintettel a kriminológia rendészeti oktatására és az ennek alapjául szolgáló kriminológia szakkönyvek kidolgozására.

A kriminológia oktatásának új iránya és jövőképe a Nemzeti Közzolgálati Egyetemen

Az elmúlt években a kriminológia oktatásából szerzett tapasztalatok arra a felismerésre vezették a tanszék munkatársait, hogy a kriminológia tudásanyagát a karon gyakorlatiasabb kontextusba helyezték. Ebből a célból került sor az *Alkalmazott Kriminológia* és a *Kriminológia MA* című könyvek kidolgozására.

A Kriminológia MA tankönyvet a karon már kriminológia MA-képzésben részesülő egyetemi hallgatók számára tervezték, ebből az egyetemi hallgatók a gyakorlati munka szempontjából mélyebb ismereteket szerezhettek.

A két könyv a tanszék első lépése a gyakorlati kriminológia entitásának megteremtésében Magyarországon. A tanszék az elmúlt két évben az új kriminológiai tudományterületnek számító kiberkriminológia irányába is indított kutatást. Ennek célja a modern kiberbűnözés vizsgálata, megismerése és a rendészeti képzésben részt vevők felkészítése új bűnözési formák kezelésére.

MÉSZÁROS BENCE

A kriminálstratégia önállósodása

A kriminalisztika és a kriminológia határán elhelyezkedő, hazánkban ma még viták tárgyául szolgáló diszciplínának, a kriminálstratégiának a magyar rendészeti felsőoktatásban tapasztalható önállósodását mutatom be, bepillantást engedve ezáltal a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar életének igen mozgalmas és egyben nagyon konstruktív időszakába, a 2015 és 2018 között eltelt évekbe¹. Fontos hangsúlyozni azonban, hogy a cím a cikkben ismertetett fejlemények ellenére jelenleg még inkább a *Sollent*, mintsem a *Seint* fejezi ki.

A bűnügyi stratégiai tanszék megalapítása

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem fenntartói testülete 24/2014. (V. 29.) számú határozatában egyetértett azzal, hogy az egyetem megalapítsa a bűnügyi stratégiai tanszéket, abból a célból, hogy a későbbiekben létrejövő kriminalisztikai intézet egyik tanszéke legyen.

Az intézet és ezzel együtt a tanszék végül 2015. szeptember 1-jén alakult meg. A tanszéket elsősorban a kriminálstratégia, valamint a kriminalisztika elméletével kapcsolatos más tantárgyak oktatására hozták létre, de az új szervezeti egység vonatkozásában megfogalmazott kíváncsalom volt az is, hogy tagjai kísérik figyelemmel a külföldön a bűnüldözésben alkalmazott megoldásokat, modelleket, és közvetítsék azokat a hallgatóknak, illetve a hazai szakmai közvéleménynek. Fontos szempont volt a tanszék megalakításánál, hogy a személyi állománya tevékenyen részt vegyen a rendészettudományi kar által indítandó kriminalisztika mesterképzési szak létrehozásában, illetve az azon folyó oktatásban.

¹ Ebben az időszakban jött létre a Kriminalisztikai Intézet, a Rendészeti Magatartástudományi Intézet, a Közjogi és Rendészettani Intézet, a kiberbűnözés elleni tanszék, alakult meg a Rendészettudományi Doktori Iskola. E periódusban rendezte meg a rendészettudományi kar a XXXIII. OTDK had- és rendészettudományi szekciójának versenyét, dolgozta ki és indította el a bűnügyi és a rendészeti alapszak négyéves tantervét és képzését, és költözött a Farkasvölgyi úti campusról a Ludovika egyetemi campusra, hogy csak néhány nagy volumenű eseményt említsek a teljesség igénye nélkül.

Az új szervezeti egység három fővel kezdte meg munkáját (ez 2017-ben négyre bővült), és azonnal bekapcsolódtak a kriminalisztika mesterképzési szak kidolgozásának munkálataiba, továbbá jelentős szerepük volt e munka sikerében², abban, hogy 2017 szeptemberében megkezdhetette tanulmányait az első évfolyam a mesterszak rendészeti és polgári szakirányán is.

A mesterképzési szak célját a 282/2016. (IX. 21.) kormányrendelet a következőképpen fogalmazza meg: *„A képzés célja olyan rendészeti szakemberek képzése, akik a tanulmányaik során elsajátított szakmai ismereteik birtokában magas szinten képesek közreműködni a bűnügyi felderítő és nyomozati munkában, továbbá alkalmazva a legkorszerűbb vizsgálati módszereket és taktikai ajánlásokat elő tudják segíteni, illetve közre tudnak működni a hatékony, megalapozott, tudományos és törvényes bizonyítás lefolytatásában. Cél továbbá olyan magas elméleti tudással rendelkező szakemberek kibocsátása, akik rendelkeznek olyan szakmai szintetizáló képességgel, bizonyításelméleti tudással, ami képessé teszi őket a jövő bűnügyi tendenciáinak felismerésére és operatív stratégiák kidolgozására. [...] A szakon végzettek az elsajátított magas szintű és széles spektrumú ismeretek birtokában alkalmassá válnak bűnügyi vezetői feladatok hatékony megoldására is, továbbá tanulmányaik doktori képzésben történő folytatására.”*

Mint látható, az „okleveles kriminalista rendészeti szakirányon”, illetve „okleveles kriminalista polgári szakirányon” végzettséget adó képzés egyik célja a stratégiai szemlélettel bíró bűnügyi szakemberek oktatása, a kriminálstratégia és rokon tantárgyainak tanítása tehát nélkülözhetetlen a képzésben.

A kriminálstratégia fogalma és helye a bűnügyi tudományok rendszerében

A kriminálstratégiát a német (és az osztrák) tudományban a kriminalisztika harmadik ágának tekintik a krimináltechnika és a krimináltaktika mellett. Fogalmát a következők szerint határozzák meg: *„A kriminálstratégia a kriminalisztika azon része, amely a bűnözés helyzetére vonatkozó objektív adatokra és a lakosság szubjektív biztonságérzetére alapozva a bűnözés elleni küzdelmet szolgáló intézkedések összességének tervezésével és szervezésével*

² A kriminalisztika mesterszak indítását a Magyar Akkreditációs Bizottság a 2016/6/XIII/3. számú határozatában támogatta.

foglalkozik. Ennek során figyelembe veszi a szervezeti célt meghatározó jogi, gazdasági, kulturális, történelmi, politikai és szociális keretfeltételeket.”³

A német szakirodalomban a XX. század hetvenes éveiben születtek az első meghatározások. A Németországban klasszikus kriminalisztikai műnek számító, 1978-as *Handbuch der Kriminalistik* még csak egy visszafogott utalást tartalmazott arra, hogy a kriminálstratégia fogalma legalábbis viták tárgya: „A kriminalisztika keretein belül néhányan »kriminálstratégia« fogalma alatt egy olyan speciális területet értenek, amely a taktikai és operatív intézkedések magas, illetőleg legmagasabb kriminalisztikai szinten való koordinálásról szól. Másként megfogalmazva, valamennyi erő együttthadásának művészetéről beszélünk a kriminálpolitikai célok elérésénél.”⁴

1986-ban megjelenő művében a Manfred Klink – Siegfried Kordus szerzőpáros a következő meghatározást adta: „A krimináltaktikával ellentétben a kriminálstratégia nem az egyes bűncselekmények leküzdéséhez szükséges kriminalisztikai szabályokat célozza, hanem a bűnözéssel mint összjelenséggel szembeni fellépést, amelynél lehetőség van szűkítésre bűncselekménytípus, regionális és szakspecifikus vonatkozások szerint. A kriminálstratégia mint tudományterület a preventív és represszív bűnözés elleni küzdelem politikailag és jogilag meghatározott megbízatása megvalósításának tana is, átfogóan tervezett, belső és külső szereplők által koordinált közép- és hosszútávon megvalósítandó intézkedések révén, amelyek végrehajtásakor a hatékonysági szempontot is figyelembe kell venni.”⁵ (Ők a kriminalisztikát – így a kriminálstratégiát is – még a kriminológia részének tekintették).

A Németországban leginkább elfogadott, a már idézett definíció a kilencvenes évek közepére kristályosodott ki a korábban létező meghatározások továbbfejlesztésének következtében. Annak ellenére, hogy a kriminalisztikával foglalkozó hazai szerzők már a 2000-es évek első felében értekeztek arról, hogy a kriminálstratégia a kriminalisztika része⁶, hazánkban inkább a kriminológia részének tekintik, és többnyire azonosítják a kriminálpolitikával. A német és a magyar felfogás közötti alapvető különbség, hogy az előbbi megközelítés szerint a kriminálpolitika megvalósításához kriminálstratégiákat kell kidolgozni. Maga a „kriminálstratégia” elnevezés is viták tárgya, Finszter Gé-

3 Ralph Berthel – Mathias Lapp: *Kriminalstrategie*. C. F. Müller GmbH, Heidelberg, 2017, S. 27.

4 Hans Gross – Friedrich Geerds: *Handbuch der Kriminalistik*. Band 2. J. Schweitzer, Berlin, 1978. Idézi Ralph Berthel: *Kriminalstrategie gestern und heute*. Teil 1. *Kriminalistik*, Nr. 11, 2005, S. 619.

5 Manfred Klink – Siegfried Kordus: *Kriminalstrategie*. Grundlagen polizeilicher Verbrechensbekämpfung. Richard Boorberg Verlag, Stuttgart–München–Hannover, 1986, S. 23–24.

6 Lásd Mészáros Bence: A kriminálstratégia szerepe a bűnözés elleni küzdelemben. *Belügyi Szemle*, 2016/11., 72–80. o.

za szerint helyesebb bűnüldözési stratégiának nevezni: „*A bűnüldözési stratégia (az idegen nyelvű szakirodalomban kriminálstratégia) magában foglalja a bűnüldözés célkitűzéseit, valamint – e célok megvalósítása érdekében – a bűncselekmények elleni küzdelem legeredményesebb eszközeinek és módszereinek a távlati fejlesztését.*”⁷

A kifejezés egyébként a német *Kriminalstrategie* szó tükörfordítása. Megjegyzendő, hogy Németországban a rendőrképzés csúcsának számító intézményben, a münsteri Német Rendőrfőiskolán (*Deutsche Hochschule der Polizei*) a Bűnügyi és Jogtudományok nevű intézet öt szakterületéből kettő foglalkozik a kriminálstratégiával (a Kriminalisztika – a kriminálstratégia alapjai, illetve a Kriminalisztika – jelenségorientált kriminálstratégia nevű szakterületek). E két szakterület a Német Rendőrfőiskola *Közigazgatás – rendőri vezetés* című, kétéves mesterképzési moduljai közül háromnak az oktatásában vesz részt.

A kriminálstratégia és rokon tantárgyai a kriminalisztika mester- és a doktori képzésben

A kriminálstratégia mint tantárgy az említett tudományos fejlődésre, a német partnerintézmény mintájára és a mesterképzési szak képzési és kimeneti követelményeinek korábban ismertetett elvárásaira tekintettel bekerült a kriminalisztika mesterképzési szak szakmai törzsanyagába (a második szemeszter órarendjébe, beszámolóhoz kötött előadásként, tizenkét órában). A tantárgy leírása szerint „*a hallgató megismerkedik a kriminalisztika negyedik pillérét képező kriminálstratégia fogalmával, a stratégiai tervezés kriminalisztikai-, szervezéstan- és logisztikai szintjeivel, a bűnüldözés kriminálprognosztikára alapított távlatos célkitűzéseivel és a célok megvalósításához szükséges szervezeti, anyagi- pénzügyi és módszertani feltételekkel. A tananyag elsajátítása alapot nyújt ahhoz, hogy szakmai gyakorlat birtokában a kriminalisztika MA diploma birtokosai megismerjék a rendészeti szervek működésének jogi és elméleti alapjait, valamint maguk is részt vállalhassanak a kriminálstratégiai tervezésben, illetve az ilyen tervek megvalósításában.*”

Nem szabad megfeledkezni azonban a kriminálstratégia rokon tantárgyaitól sem, amelyek szintén helyet kaptak a mesterképzési szak tantervében: a kriminalisztikaelmélet, a bűnelemzés, a prediktív rendészet, a rendészeti ér-

⁷ Finszter Géza: Rendészettan. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 353. o.

tékelő-elemző munka, a rendészeti logisztika, valamint a bűnüldözés földrajza mint szabadon választható tantárgy. Közülük is a prediktív rendészetet emelem ki, mivel meglátásom szerint jelenleg külföldön a bűnüldözés egyik legígéretesebb irányvonalát jelenti. A tantárgyleírás szerint „*a rendészeti kutatások és arra épülő gyakorlat a bűnözés mennyiségi és minőségi változásai, továbbá a bűnözés egyes megnyilvánulásainak transznacionális jellege miatt egyre nagyobb hangsúlyt fektet a bűnügyi kockázatok, fenyegetések előzetes detektálására, felmérésére alapuló előjelző és figyelmeztető módszerek és rendszerek alkalmazására. A kurzus során a hallgatók azokkal a nemzetközi – főleg az EU – gyakorlatában alkalmazott megoldásokkal ismerkednek meg, melyek hazai bűnügyi hasznosítása kedvező hatást gyakorolhat a bűnmegelőzésre és a bűnüldözésre.*”

A prediktív rendészet lényege, hogy a bűnüldözés korlátozott erőforrásait bűnügyi elemzések alapján azokra a helyekre és időpontokra koncentrálja, ahol az alkalmazott előrejelzési modell (egy számítógépes program futtatása) alapján nagy valószínűséggel bűncselekmény fog történni.

2015-ben megalakult a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolája, amely három kutatási területen nyújt lehetőséget a rendészettudomány mélyebb művelésére:

1. Általános rendészetelmélet, rendészetörténet, nemzetbiztonság és rendészet.
2. Szakrendészetek, a rendészet európai uniós és nemzetközi vonatkozásai.
3. A rendészet jogi, kriminológiai, kriminalisztikai és társadalomtudományi aspektusai.

A doktori iskola létrejötte és a képzés 2016-ban történő kezdete nagy lépés volt a rendészettudomány hazai életében, hiszen egészen addig a rendészeti tárgyú kutatási témákat csak a jogi egyetemek doktori iskolái, esetleg a hadtudományi doktori iskolák tudták befogadni, most már van lehetőség kifejezetten a rendészettudomány területén is PhD-fokozatot szerezni.

A doktori képzésben is megjelent a kriminálstratégiai megközelítés: a 2018–2019-es tanév témakiírásába bekerült *A kriminálstratégia szerepe a bűnözés elleni küzdelemben* című kutatási téma. Az előbbieken leírt kutatási területek közül a harmadiknak a keretében helyet kapó témakiíráshoz tartozó kutatások fő célja a kriminálstratégia külföldi mintáinak feltárása, azok hazai adaptálási módjainak kidolgozása, a stratégiai tervezés elemeinek azonosítása a hazai bűnözés elleni küzdelemben, azok továbbfejlesztési módjainak ki-munkálása. 2018 őszén két hallgató is megkezdte tanulmányait a Rendészettudományi Doktori Iskolában az e körbe tartozó kutatási témájával.

Szintén megemlítendő a kriminálföldrajz nevű doktori tantárgy, amelynek keretén belül a hallgatók megismerkedhetnek egy új, eddig más hazai felsőoktatási intézményben nem tanított diszciplínával. Az oktatók bemutatják a tudományág legfontosabb fogalmait, szakkifejezéseit, célkitűzéseit, hazai és nemzetközi képviselőit, az előadásokon kriminálföldrajzi aspektusból elemzik Magyarországot, illetve kilenc hazai nagyváros bűnügyi helyzetét. Az órán a hallgató betekinthez a bűnözési térképezésbe, amelynek során a „forró pontokkal”, a bűnözési térképek fajtaival, azok elemzési módszereivel és készítésükkel ismerkedhet meg.

Összegzés

A kriminálstratégia fogalma, mibenléte, funkciói, a kriminálpolitikához való viszonya, helye a bűnügyi tudományok rendszerében hazánkban még viták tárgya, nem általánosan elfogadott tétel, hogy a kriminalisztika egyik külön ágát jelenti. Mindamellet meggyőződése, hogy a bűnüldöző szervek vezetőinek a stratégiai szemléletet alkalmazva kell munkájukat ellátniuk annak érdekében, hogy minél hatékonyabban tudják felhasználni a rendelkezésükre álló erőforrásokat. A Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Karán ezért kollégáimmal arra törekszünk, hogy hallgatóinkkal megismertessük és számukra átadjuk azokat az ismereteket, amelyek birtokában képesek lesznek közép- és hosszú távú stratégiák alkalmazására a bűnüldözésben, és azok eredményeinek megfelelő értékelésére.

SZABÓ ANDREA

A pénzügyőri képzésektől az adóigazgatási szakirányig

A tanulmány célja, hogy bemutassa a 2012-ben létrehozott Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Karának vám- és pénzügyőri tanszéke által gondozott – már hagyományosnak tekinthető – képzéseket, továbbá egy olyan új szakirányt, amely szintén a Nemzeti Adó- és Vámhivatal munkavállalóinak felkészítését célozza. Jelenleg az adóhivatal felsőfokú képzési szükségletét a legszélesebb körben a Nemzeti Közszerolálati Egyetem biztosítja, kiemelten a rendészettudományi, valamint az államtudományi és közigazgatási karok.

Természetesen a NAV személyi állományába érkező munkavállalók sok más felsőoktatási intézmény képzésében megszerzett ismerettel/oklevéllel is elhelyezkedhetnek a különböző szakterületeken, ilyen például a jogász, közigazdász vagy a pénzügyi szak, azonban a szakmához ennyire közelálló és a szakma által „befolyásolt” képzés, mint a rendészettudományi és az államtudományi és közigazgatási kar szakirányai, nincsen más felsőoktatási intézményben.

A Nemzeti Közszerolálati Egyetem létrehozásának egyik vitathatatlan előnye, hogy nagy súlyt fektet a közszerolálati életpályák kialakítására, illetve a közszerolálati életpályák közötti átjárhatóság megteremtésének támogatására¹. Ezáltal szolgálja a Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Programban megfogalmazott követelményt is, miszerint a közszerolálati karrierutak közti mobilitást, átlépési-átjárási feltételrendszert mindhárom hivatásrendhez (közszerolálati/állami tisztviselő, hivatásos szerolálati jogviszony és katonai szerolálati jogviszony) tartozók esetében meg kell teremteni.²

1 Kovács Gábor: A Nemzeti Közszerolálati Egyetem, mint a közszerolálati képzés bázisa: a jelenlegi helyzetkép, jövőbeni változások, fejlődési tendenciák és kihívások. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2012, 371–379. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII.]

2 Magasvári Adrienn: A munkavégzési rendszer megtervezése és működtetése a közszerolálatban. In: Szabó Szilvia – Szakács Gábor (szerk.): Közszerolálati stratégiai emberierőforrás-menedzsment. NKE Szerolálató Nonprofit Kft., Budapest, 2016, 84. o.

Pénzügyőri szakirányok az alapképzésben

1987-ben levelező munkarendben a vámnyomozó szak, majd 1991-ben a vám- és pénzügyőri tanszék felállításával egy időben a vámigazgatási szak is megkezdte működését nappali és levelező munkarendben. 2006-tól – a bolognai folyamat hatásaként – a szakból szakirányok lettek, és az elnevezésük is megváltozott pénzügyi nyomozói és vám- és jövedéki igazgatási szakirányra. Természetesen a névváltozás mellett a tanterv is átalakult, követte a jogszabályi környezetben történő változásokat, különös tekintettel az Európai Unióhoz történő csatlakozásra.³ 2009-től a pénzügyi nyomozói szakirány is megnyílt a külső pályázók számára.

A vám- és pénzügyőrség, valamint az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal integrációjának nyomán 2011-ben létrejövő Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV), továbbá a Nemzeti Közszerológiai Egyetem (NKE) 2012. évi megalakulása nem hagyta érintetlenül a tanszék által koordinált szakirányokat (rendészeti igazgatási alapképzési szak vám- és jövedéki igazgatási, valamint a bünygyi igazgatási alapképzési szak pénzügyi nyomozói szakirány) és a tantárgyi programokat. A két nagy horderejű átalakulás egyrészt változásokat hozott a jogszabályi környezet területén (NAV-törvény, NKE-törvény), a NAV személyi állományát érintően (alkalmazotti jogviszonyok, szakképesítések elfogadása, képzések átalakítása), másrészt a létrejött egyetemi struktúra és egyetemi környezet még sürgetőbbé tette a doktori fokozattal bírók számának növelését, tudományos igényű publikációk megjelentetését. És ebben a megújult környezetben kell folytatni a pénzügyőrtisztek felsőfokú szakmai képzését.

A nappali munkarendű hallgatók gyakorlati képzéséhez a NAV valamenyny szerve felbecsülhetetlen segítséget nyújt. Nem csupán a hallgatók nyári szakmai gyakorlatának helyszínéről gondoskodnak, hanem tevékenyen közreműködnek a szakmai gyakorlat négyhetes időszakában a gyakorlati feladatok megismertetésében. A megyei igazgatóságok értékes segítséget nyújtanak a hallgatók gyakorlatorientált képzéséhez azzal, hogy tevékeny részt vállalnak a szakmai tanulmányutak lebonyolításában, helyszínének meghatározásában és nem utolsósorban a tanszék kutatási tevékenységének előmozdításában, valamint értékelésében a tudományos diákköri konferenciák, valamint szakdolgozatvédések bírálói székében.

³ Szabó, Andrea: Objectives of the Bologna Process and their realization in the education of Hungarian Customs officers. Customs Scientific Journal, vol. 7, no. 2, 2017, p. 54.

A 2016-ban bevezetett tisztjelölti státus és a négyéves képzésre történő át-térés után 2017-ben újabb jellegzetes változások történtek a rendészettudo-mányi kar mellett a vám- és pénzügyőri tanszék életében is. A szakirányok el-nevezése – kizárólag a négyéves nappali munkarendben – megint változott, vám- és pénzügyőri, valamint adó- és pénzügyi nyomozói szakirányra, és a tisztjelölti státushoz kapcsolódó felkészítési követelmények⁴ elengedhetet-lenné tették a tanterv módosítását, a tartalom és a szemeszterek egymásra épültsége terén egyaránt.

Az 1991-es első kibocsátás óta több mint ezernégyszázan szereztek diplo-mát az említett szakirányokon, jelenleg százharmincöt hallgató van. A nappa-li munkarendű pénzügyőrhallgatók között végzett vizsgálat eredményei pe-dig arra utalnak, hogy a fiatalok pályaválasztását többségben céltudatos, tervszerű döntés jellemzi.⁵ A szakirányok iránti érdeklődés tehát napjainkban továbbra is jól érzékelhető. A vám- és pénzügyőrség/NAV hivatásos állomá-nyának, mintegy húsz százaléka szerzett diplomát a korábbi Rendőrtiszti Fő-iskolán (ma rendészettudományi kar).

Értékelő-elemző specializáció a rendészeti vezető mesterképzési szakon belül

A rendészeti vezető mesterképzési szakon folyó képzés célja olyan rendésze-ti szakemberek képzése, akik a tanulmányaik során elsajátított szakmai isme-reteik birtokában képesek közép- és felső vezetői munkakörök ellátására az igazságügyi, az önkormányzati és pénzügyi ágazat, a büntetés-végrehajtás, a rendőrség, a katasztrófavédelem, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok és a civil biztonság területén. A végzet-tek alkalmasak a rendészeti vezetői feladatok hatékony megoldására nemzet-közi együttműködés keretében is, továbbá tanulmányaik doktori képzésben történő folytatására. A szakon rendészetelméleti, csapatszolgálati, értékelő-

4 Szabó Andrea: Sub pondere crescit palma, avagy a pénzügyőr tisztjelölt erőpróbája. In: Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó–Nordex Kft., Budapest, 2018, 601. o.

5 Erdős Ákos: Alkalom vagy tervszerűség? A pénzügyőr tisztjelöltek pályára lépésének rövid vizsgálá-táról. In: Czene-Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, 2018, 12. o.

elemző és szervezett bűnözés elleni specializáción folytathatják a tanulmányaikat, nappali és levelező munkarendben.⁶

A 2014–2015-ös tanévtől a rendészeti vezető mesterszakra felvett hallgatóknak a korábban felsorolt specializációkból egyet kell választaniuk.⁷

A választás azt jelenti, hogy a tanulmányaik során a szak százhusz kreditjéből huszonhárom kreditnyi eltérő ismeretanyagot fognak tanulni. A specializáció nem jelent önálló szakképzettséget. Valamennyi specializáción ugyanazt a diplomát adják. A választott specializáció elvégzését a diplomában a szakképzettség (okleveles rendészeti vezető) megnevezése után zárójelben tüntetik fel.

Értékelő-elemző specializáción a hallgatók ismereteket szereznek a kockázatkezelés alapfogalmáról, általános feladatáról, az EU-ban alkalmazott módszerekről. Bemutatják a kockázatkezelés során felhasznált információ fogalmát, forrását, adattartalmát. Megismerik a kockázatok feltárásának, azok beazonosításának és kezelésének mechanizmusát, valamint a tevékenység kapcsán rendelkezésre álló lehetőségeket. Áttekintést kapnak az elemző-értékelő munka szintjeiről, szervezeti sajátosságairól, a stratégiai és operatív bűnelemzésben felhasználható eszközökről, számítógépes rendszerekről.

Az értékelő-elemző specializáción megszerezhető ismeretek: az elemző-értékelő tevékenység kialakulása, a stratégiai tervezőmunkára gyakorolt hatása, az elemzés-értékelés helye, szerepe, jogi keretei a rendvédelmi szervek vonatkozásában; bűnelemzés, az elemző-értékelő munka szintjei, szervezeti sajátosságai, az elemző-értékelő tevékenység folyamata, módszerei és eljárásai, a stratégiai és operatív bűnelemzésben felhasználható eszközök, számítógépes rendszerek.

Az értékelő-elemző specializáció létrehozása a NAV vámszakmai vezetése által kitűzött cél megvalósítása volt 2014-re. A specializáció előkészítése során felvetődött az igény, hogy a képzés nyitott legyen más rendvédelmi szervek dolgozói előtt is, továbbá ezzel együtt az oktatásba történő bevonásuk is időszerűvé vált. Az eredeti elképzelés is az volt, hogy a rendvédelmi szerveknél előforduló kockázatkezelési módszerek megismerhetővé váljanak, megismerjük egymás profilalkotási módszereit, de legfőképpen a gondolkodásmódot ezen a szakterületen.

6 Kovács Gábor: A Nemzeti Közszerológati Egyetemre jelentkezők felvételi adatainak elemzése 2012 – 2015 között. Hadtudományi Szemle, 2015/4., 1–28. o.; Kovács Gábor: A rendészeti képzések rendszere a Nemzeti Közszerológati Egyetemen. Határrendészeti Tanulmányok, 2016/1., 23–36. o.

7 Kovács Gábor: A Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar rendészeti vezető mesterképzési szakon folyó képzés. In: Varga János (szerk.): A határrendészeti tisztképzés negyedszáza-da. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017, 119–132. o.

A kockázat és kockázatkezelés témaköre olyannyira interdiszciplináris, hogy a kérdéskör tanulmányozása során már rögtön az alapfogalmak ismeretése kapcsán problémákba ütközhet az érdeklődő, mivel a kockázattal foglalkozó egyes tudományágak saját igényeiknek megfelelő definíciókat alakítottak ki, amelyek sokszor teljesen eltérnek egymástól.⁸ A „kockázat” fogalma is többféleképpen határozható meg, de általánosságban a tevékenységek, cselekedetek kimenetelének ismeretlenségeként és az ebből fakadó bizonytalanságként definiálhatjuk. A kockázat fogalma természetesen attól is függhet, hogy milyen viszonylatban, milyen szakterületen kell meghatározunk. Mást érthetünk rajta környezetvédelmi, egészségügyi, katasztrófavédelmi, bűnügyi, pénzügyi és természetesen vámigazgatási szemszögből. A képzés során hangsúlyos a NAV vám- és pénzügyőri, illetve adóigazgatási szakterületének kockázatelemzési tevékenysége, így a hallgatók megismerik a Vámigazgatási Világszervezet (*World Customs Organization; WCO*) által meghatározott definíciót, amely szerint a „vámjogszabályoknak való meg nem felelés lehetőségét” értjük rajta, továbbá az Európai Bizottság Adóügyi és Vámunió Főigazgatósága (*Directorate-General for Taxation and Customs Union; DG TAXUD*) által az EU-tagállamok vámhatóságai számára kiadott kockázatelemzési és vámellenőrzési útmutatót, amely úgy fogalmaz, hogy „*kockázaton értendő a valószínűsége annak, hogy valami meg fogja akadályozni a közösségi, vagy nemzeti intézkedések alkalmazását az áruk vámeljárársban való részesítése kapcsán*”⁹. Az Európai Parlament és a tanács az uniós vámkódex létrehozásáról szóló 952/2013/EU rendeletének 5. cikk 7. pont (kockázat) és 5. cikk 25. pont (kockázatkezelés) fogalmát definiálja.¹⁰

A kockázatok típusainak csoportosítási módjaira is sokféle szempont található a szakirodalomban. Csoportosíthatjuk például a kialakító okok, a várható hatások szerint [egyszerű, tiszta kockázat–összetett kockázat (*speculative risk*)], vagy a kockázat időhorizontja alapján (rövid, hosszú távú kockázat) stb.¹¹

8 Pálkás Péter: Kockázatkezelési eljárások alkalmazása az európai unió mezőgazdaságában. Doktori (PhD-) értekezés. Szent István Egyetem Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Gödöllő, 2011, 3. o.

9 Csaba Zágon: A gazdasági biztonságot garantáló fegyveres szervezetek szükséges képességeinek és kapacitásainak meghatározása kockázatelemzési eljárásokkal. Doktori (PhD-) értekezés. Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, 2014, 25. o.

10 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0952+HL+L+269>, 2013. 10. 10.

11 Sándor Barbara: A kockázatkezelés jelentősége/kockázatkezelési hiányosságok egy választott közép-vállalkozás gyakorlatában. Szakdolgozat. Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Kar Nemzetközi Gazdálkodás Szak, 2011, 8–9. o.

A kockázatelemzés a rendelkezésre álló információ módszeres felhasználása, amely a veszélyek azonosítására, a lehetséges károk gyakoriságának és kárértékének meghatározására irányul.¹²

Az értékelő-elemző specializáción folyó képzés célja, hogy a kockázatelemzést végző szakemberek ne csak egy szakterület ismeretanyagát sajátítsák el, hanem több szakterület ismereteivel legyenek tisztában, továbbá hogy rendszerszinten össze tudjanak kapcsolni egymással információkat.

Az adóigazgatási szakirány

2015 nyarán a NAV vezetése arról döntött, hogy a vám- és bünygyi szakterület mellett az adószakág utánpótlását is az NKE keretein belül kívánja megoldani. A közigazgatás-szervező alapképzési szak keretében egy önálló szakirány létrehozása ígérkezett a legjobb megoldásnak. 2017 szeptemberében az államtudományi és közigazgatási kar Államháztartási és Pénzügyi Jogi Intézetének oktatói közössége, valamint a rendészettudományi kar vám- és pénzügyőri tanszékének oktatói – kiegészülve a NAV által delegált két főállású adószakmai háttérrel bíró szakemberrel – megkezdték a hallgatók felkészítését.

A képzés egyedülálló a felsőoktatás rendszerében, tekintettel arra, hogy jelenleg máshol nem érhető el speciális adószakmai, adóigazgatási, közigazgatási tudást egyaránt nyújtó képzés. A képzés célja, hogy olyan speciális adószakmai tudást adjon, amely lehetővé teszi a NAV-nál és az önkormányzati adóhatóságoknál történő munkavégzéshez szükséges ismeretek elsajátítását. A szakirányon diplomát szerző hallgatók képesek lesznek arra, hogy az adóigazgatás munkájában hatékonyan részt vegyenek, és ezáltal megteremtődik számukra az NAV-nál történő elhelyezkedés lehetősége.

A szakon belül elhelyezett adóigazgatási szakirány az eddigi alapozó ismereteket bővíti az adóigazgatási területet bemutató tantárgyakkal. A képzés célja egyebek között a Magyarországon létező adók rendszerének és az adóigazgatás kérdéseinek a bemutatása. A képzés során kiemelt cél a szakterületen szükséges jogalkalmazói ismeretek és készségek fejlesztése. A szakirányon az egyes anyagi adójogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó eljárási szabályok alkalmazói szintű kompetenciák kialakításának átadása történik. Cél, hogy a hallgatók ismerjék meg az adópolitika elemeit, az adók rendszer-

¹² Schutzbach Mártonné: Az informatikai biztonság általános koncepciója és gyakorlata a védelmi szférában. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2003/2., 156. o.

tanát, gyakorlati összefüggéseit. Kapjanak ismereteket az egyes anyagi adójogszabályokról, legyenek képesek átlátni az adóigazgatás komplex jellegét, hogy adott esetben alkalmasak legyenek teljes értékű munka végzésére bevallási, eljárási vagy akár ellenőrzési szakterületeken is.

Ismerik és a gyakorlatban alkalmazni tudják – akár funkcionális területen is – az egyes jogviszonyokhoz kapcsolódó közteherviselési szabályokat.

A hallgatók a szakirány elvégzése után felismerik a közvetlen és a közvetett adózás logikáját, minősíteni tudják az egyszerűbb adózási tényállásokat, átlátják a költségvetési kapcsolódási pontokat. Kiemelt súlyt kap a képzés során a korszerű igazgatásban nélkülözhetetlen modern és hatékony infokommunikációs eszközök használatának bemutatása, hangsúlyozottan az adóhatóságnál használt rendszerek, az elektronikus közszolgáltatások nyújtásának front-office és back-office oldala. Az elektronikus ügyintézés hazai és nemzetközi trendjeinek megismerése után képesek modern és innovatív infokommunikációs eszközöket igénybe véve megoldást találni a felvetődő feladatokra. További cél az adótudatosság és a szolgáltató adóhatóság új irányainak bemutatása. A nemzetközi jogszabályokból, szabályozókból, valamint együttműködési megállapodásokból fakadó kötelezettségek, jogok, kapcsolatok, eljárások bemutatására a nemzetközi adójog tárgy keretében kerül sor.

Az adóigazgatási szakirány első meghirdetése sikeresnek bizonyult: negyvennégy hallgató kezdte meg a tanulmányait a 2017–2018-as tanév őszi szemeszterében, és negyvenhárman sikeres vizsgát tettek 2018 nyarán. A szakirányt választó hallgatók a NAV-on kívül akár az önkormányzati igazgatás területén is elhelyezkedhetnek.¹³ A jelenlegi évfolyam negyvenhat hallgatóval kezdődött, és az előrejelzések szerint – ötvenegy másodéves választotta szakirányának – jövőre is hasonlóan népszerű lesz a szakirány.

Nemzetközi kitekintés

Határainkon túl is találunk a hazaihoz hasonló berendezkedésű felsőoktatási intézményt, különösen abban a tekintetben, hogy az adott ország bevételi hatósága számára egy intézményben történik az utánpótlás felkészítése. Ilyen például *Észtországban* a Biztonsági Tudományok Akadémiája (a továbbiakban: akadémia), amelyet 1992-ben, az Észt Köztársaság függetlenségének ki-

¹³ A kormányzati létszámstop következtében a frissen végzettek közül egyelőre egyetlen embert sem sikerült alkalmazni a NAV-nál, így többen folytatták tanulmányaikat mesterképzési szakokon.

vívása után hoztak létre. Az akadémia az észti belügyminisztériumhoz tartozik, mindamellett az oktatási és kulturális minisztérium által meghatározott feltételeknek is eleget tesz.¹⁴ Az akadémia az egyetlen olyan oktatási intézmény Észtországban, amely szakembereket képez a belső biztonság és a rendészet területén. Az itt végzettek várhatóan a rendőrség, a határőrség, az adó- és vámhivatal, a katasztrófavédelem, a sürgősségi szolgálat, valamint a büntetés-végrehajtás területén számíthatnak munkára. Az akadémia a felsorolt szervek számos jelenlegi vezetőjének szakmai alma matere.¹⁵

A jövőbeli adó- és vámtisztek oktatása az akadémia pénzügyi karán folyik. A vámspecializáció 1996 óta elérhető az akadémián, az adóspecializáció 2002-ben csatlakozott.¹⁶

A pénzügyi kar új tananyagának a fejlesztése 2005–2006-ban kezdődött a PHARE program keretében, az adó- és vámhivatallal együttműködésben történt, hogy átadják azt az elméleti tudást és azokat a gyakorlati készségeket, amelyek szükségesek a friss diplomások és a végzettek sikeréhez és fejlődéséhez a köz- és magánszektor pénzügyi szférájában. A pénzügyi karon végzetteket mind az adó- és vámszervezetnél, mind a köz- és magánszférában, Észtországban vagy külföldön szívesen alkalmazták.

A hallgatók felvétele a hazaihoz hasonlóan történik, azaz egészségi, pszichológiai és fizikai felvételin esnek át, majd a hozott pontjaik és a felvételi eredményeik alapján jutnak be a képzésre, amely – mivel egyedül itt folyik vám- és adóigazgatással kapcsolatos képzés – nagyon népszerű, harminc-negyvenszeres a túljelentkezés.

Az észti adó- és vámhivatal – hasonlóan a hazai megfelelőjéhez – jelentős támogatást nyújt az akadémiának, egyrészt a tananyag kidolgozása, valamint az oktatás, másrészt a szakmai gyakorlat szervezése és a végzettek alkalmazása során.¹⁷

A hazai is az észti példával ellentétben az olasz pénzügyi rendőrség (*Guardia di Finanza*) állományába újonnan felvettek a bergamói akadémiára kerülnek, és két évet töltenek itt, majd a következő három évet a Castel Porzianói bázison töltik, és ott szerzik meg az első tiszti rendfokozatukat. Természetesen ez a lehetőség csak igen szűk rétegnek adatik meg, hiszen az olasz pénz-

14 Szabó Andrea: A rendészeti felsőoktatás egy speciális területe: a pénzügyőr tisztek képzése. In: Keresztes Gábor (szerk.): Tavaszi Szél, 2013. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2013, 506. o.

15 Feliks-Jarvelaid Angelstock – Lauri Peeter-Tabur: Estonian Academy of Security Sciences 20 years for excellence. Sisekaitseakadeemia, Tallinn, 2012, p. 15.

16 Uo. 212–217. o.

17 Estonian Academy of Security Sciences. Verbis aut Re! <http://www.sisekaitse.ee/eass/the-academy/>

ügyi rendőrségen alig egy százalék a tisztek aránya. A pénzügyi rendőrség e kimagaslóan kvalifikált szerve az élethosszig tartó tanulás elvét vallja, azaz a teljes állományra újabb és újabb továbbképzések várnak. Előszeretettel ötvözik a bentlakásos képzést a távoktatással.¹⁸

Összegzés

A vám- és pénzügyőri tanszék által gondozott szakirányokon korszerű, EU-konform joganyagokat oktatnak. A tanszék célja a joganyag közvetítése és a képzés hatékonyságának erősítése mellett a nemzetközi kapcsolatok kiépítése és fejlesztése, azaz a nemzetközi jelleg erősítése. A magyar vámigazgatás 1968 óta tagja a Vámigazgatási Világszervezetnek, részt vesz a vámprogramokban, így a tanszék nemzetközi kapcsolatainak szélesítése az egyik legfontosabb feladat.¹⁹ Elengedhetetlen Európa és a világ más vámképzést folytató felsőoktatási intézményeivel a kapcsolatfelvétel, egyrészt a Vámegyetemek Nemzetközi Hálózatának (*International Network of Customs Universities*) keretein belül²⁰, másrészt egyedileg, például nemzetközi konferenciák szervezésével.

A bolognai rendszerre történő 2006-os áttérés mellett a legnagyobb változást a tanszék életében a vám- és pénzügyőrség és az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal 2011. január 1-jei integrációja, valamint a Nemzeti Közszerológati Egyetem 2012. január 1-jei létrejötte jelentette. Az integráció nem hagyta érintetlenül a tanszék működését sem, ezenközben azonban nem változott a szakma támogatása, kiegészülve az adóigazgatás kiválóságaival, ami egyrészt a tudományos munka területén, másrészt a képzést közvetlenül érintő területeken – szakmai gyakorlat, szakmai tanulmányutak szervezése – is töretlen. Jelentős segítséget nyújt a megrendelő szerv az elméleti képzést kiegészítő, megerősítő előadások, háttéranyagok rendelkezésre bocsátásával is.

Jól látható tehát, hogy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal a szervezeti integráció után is kiemelten fontosnak tartja a hivatásos állományú tagjainak kép-

¹⁸ Christián László: A Rendészet alapvonalai. Önkormányzati rendőrség. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2011, 70. o.

¹⁹ Szabó Andrea: Nemzetközi együttműködési lehetőségek a felsőoktatásban – különös tekintettel a pénzügyőrtisztképzésre. Magyar Rendészet, 2016/4., 91–105. o.

²⁰ Szabó Andrea: Világméretű hálózat a vámszakmai felsőoktatás területén. In: Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából. Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudomány Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszék, Budapest, 2016, 122. o.

zését. Az integráció, a szervezeti változások kulcskérdése ugyanis az esetek többségében az, hogy a változó és újjászervezett feladatokhoz hogyan és milyen minőségben elérhető az emberi erőforrás.²¹

A hagyományok őrzése és az állandó megújulás kettősségében dolgozik a tanszék, amelynek feladata az elmúlt évtizedekben teremtett értékek továbbvitele. Ez a fajta értékmegőrzés a folyamatosan változó világban nem könnyű feladat, de kötelesség. Az oktatási tevékenység minőségi továbbfejlesztése a jövőépítés alapja.

²¹ Magasvári Adrienn: Szervezeti integráció stratégiai szemszögből. In: Keresztes Gábor (szerk.): Tavasszi Szél 2016. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016, 64. o.

CHRISTIÁN LÁSZLÓ

A magánbiztonság és önkormányzati rendészet egyetemi szintű képzése

A magánbiztonság a rendszerváltás után tudott érdemi fejlődésnek indulni hazánkban, de nyomokban már a szocializmus évtizedeiben is felfedezhetünk olyan szabályozási elemeket, amelyek előzményeknek tekinthetők. A rendszerváltás után a szabad piacgazdaság és a magántulajdon előtérbe kerülése okán hirtelen jelentős igény mutatkozott a magánbiztonsági szolgáltatások iránt, azonban a jogi szabályozás csak lassan követte a társadalmi viszonyokat és piaci történéseket. Az első törvényi szintű, önálló szabályozásra 1998-ig kellett várni (a vállalkozás keretében végzett személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól, a Személy, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamaráról szóló 1998. évi IV. törvény; Szvmt. I.), majd 2005-ben megszületett a máig hatályos vagyonvédelmi törvény (a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló 2005. évi CXXXIII. törvény; Szvmt II.).

Álláspontom szerint úgy definiálhatjuk a magánbiztonságot, hogy egy olyan, ellenszolgáltatás keretében, piacai alapon működő, engedéllyel bíró vállalkozás (vagy természetes személy) által nyújtott szolgáltatás, amely a megbízó személyes biztonságát, tulajdonát védelmezi, elősegíti a jogainak teljesebb körű gyakorlását. A magánbiztonság egyre intenzívebben türemkedik be a közrend, a közbiztonság fenntartásába és vállal át bizonyos feladatokat a küldetésének teljesítése érdekében.¹

A rendészet állami monopóliumának dogmája meghaladottá vált az elmúlt évtizedekben. A hazai szóhasználatban korábban gyakran keveredtek a rendészet és a rendvédelem kifejezések, azonban mára világossá vált, hogy a rendészet szervezetrendszere és összetett működési mechanizmusa jócskán túlmutat a rendvédelem kifejezés jelentéstartalmán. Polgárjogot nyertek a rendszerváltás után pillanatok alatt megszülető és hirtelen elterjedő, de talán bizonyos fenntartással fogadott magánbiztonsági vállalkozások. Jelenleg a rendészet szükségszerű pluralizálódásnak szemtanúi lehetünk.

¹ Christián László: Magánbiztonsági számvetés. In: Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.): Szakmai-ság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet Boda József 65. születésnapja alkalmából. Dialóg Campus, Budapest, 2018, 148–150. o.

A posztmodern átalakulás következtében a rendőrség elveszítette monopolhelyzetét, ez identitásválságot is előidézett, miközben az elmúlt harminc év jó néhány magán- és közösségi rendészeti szervezetet termelt ki. A rendfenntartás pluralizmusa két dolgot jelent egyszerre, egyrészt az állami rendészeti monopólium megtörését, másrészt a magánbiztonsági és polgári rendfenntartás előtérbe kerülését, jelentős növekedését.²

Az állam rendészeti szervei által szavatolt, hatósági szolgáltatás keretében nyújtott biztonság mellett tehát létezik a magánbiztonsági piac szereplői által áruként kínált biztonság mint termék. A magánbiztonság céltudatos tevékenység eredménye, amikor is a biztonság létrehozása (megóvása, fenntartása) maga is szolgáltatás.³

A biztonsági ágazat léte bizonyíték arra, hogy az állampolgár elégedetlen az állam által garantált biztonság színvonalával, ezért „saját kezébe vette” a biztonságról való gondoskodást, és ezzel visszavette a korábban általa áttett jogot az államtól. A magánbiztonsági szektor Észak-Amerikában és Európában jelentős növekedésnek indult a XX. század közepén, de hatványozott növekedést tapasztalhatunk az elmúlt három évtizedben.⁴

El kell fogadnunk, hogy stabilan működő magánbiztonsági szektor nélkül nincs kiegyensúlyozott közbiztonság, ezért felvetődik az állam fokozott felelőssége a magánbiztonság szabályozási és működési feltételeinek a tekintetében. A közbiztonság „magánbiztonsággá transzformálása” kapcsán persze számos kétely is megfogalmazódik. Ezek vagy abból táplálkoznak, hogy a közjog nem jelöli ki a magánbiztonság működésének pontos terrénumát, vagy pedig abból, hogy a magánbiztonság nem szakmai hozzáértéssel és felelősséggel teljesíti feladatát.⁵ Mindamellet a hatályos szabályozás⁶ messze nem hézagmentes, kötelező tagság nélkül a Személy- és Vagyonvédelmi, Magánnyomozói Szakmai Kamara immár alkalmatlan a küldetésének a teljesítésére, nem beszélve a személy- és vagyonvédelmet és magánnyomozást átható „féllegális” működési megoldásokról. Közben a személy- és vagyonőri igazolvánnyal

2 Kerezsi Klára – Nagy Veronika: A rendészettudomány kritikai megközelítése. In: Boda József – Felkai László – Patyi András (szerk.): Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére. Dialóg Campus, Budapest, 2017, 275. o.

3 Finszter Géza: A rendőrség joga. Duna Mix Kft., Budapest, 2012, 253. o.

4 Kerezsi Klára – Pap András László: A bűnözés és a bűnözéskontroll jövője. In: Finszter Géza – Sabjanics István (szerk.): Biztonsági kihívások a 21. században. Dialóg Campus, Budapest, 2017, 573–574. o.

5 Finszter Géza: Közrend–közbiztonság–jogbiztonság (2000–2015). In: Finszter Géza – Sabjanics István (szerk.): Uo. 151. o.

6 A személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló 2005. évi CXXXIII törvény.

bírók száma rohamosan csökken, hat év alatt (2011–2017) több mint ötven-ezerrel (36 százalékkal), kilencvenezer főre, míg a működési engedélyesek száma hatvan százalékkal, 13 064-ről (2010) 5131-re csökkent.⁷

Az önkormányzati rendészetre áttérve, részletes történeti áttekintésre terjedelmi okokból szintén nincs mód, azt azonban érdemes kiemelni, hogy a rendészet szervezetének itthoni intézményesülésében meghatározó szerepet játszott a mezei rendőrség, hiszen az első rendőri szervünket a mezei rendőrségről szóló 1840. évi IX. törvénycikk hívta életre. Magyarországon a rendfenntartás jogát a XIX–XX. század fordulóján a törvények az önkormányzati és állami rendőrségeknek tették lehetővé. A hazai rendőrségek túlnyomó többségét a városi-önkormányzati rendőrségek alkották. Állami rendőrséget ott hoztak létre, ahol kiemelten fontos volt a rend fenntartása és annak állami felügyelete. A városi rendőrségek a helyi önkormányzat irányítása alatt álltak, ami egyben azt is jelentette, hogy munkájukba a belügyminiszter is csak az önkormányzatokon keresztül tudott beleszólni.

Az önkormányzati rendészet jelentősége, helye és szerepe napjainkban minimum vitatott a magyar rendészet rendszerében. A rendszerváltás reális lehetőséget kínált arra, hogy a decentralizációs törekvések elérjék a rendőrséget is, egy polgárbarát, professzionális, egyszersmind a helyi közösségek és az állampolgárok igényeire nyitott rendőrség szülessen, háttérbe szorítva a centralizációt, hierarchiát, a militáns jelleget a szervezetben. Mint ismeretes, nem így történt. Az önkormányzati rendészet mostohagyermek maradt az elmúlt majd három évtizedben, töredékes szabályozással, eltérő megoldásokkal, vegyes társadalmi megítéléssel, és a tudomány sem fedezte fel magának kellő mértékben a területet. Magyarországon az utóbbi évtizedekben nem beszélhetünk önkormányzati rendőrségről, hiszen a közjogi szabályozás kizárta ezt.

Nincs az önkormányzati rendészetre vonatkozó, szakmai konszenzuson alapuló, egységes fogalom. Álláspontom szerint az önkormányzati rendészet az önkormányzat által létrehozott és fenntartott szervezet, korlátozott felhatalmazással kényszer alkalmazására, a rendőrségénél jelentősen szűkebb jogosítványokkal, amely részt vesz a helyi közrend, közbiztonság fenntartásában, a bűnmegelőzésben, a helyi közösségek igényeinek figyelembevételével aktívan közreműködhet az önkormányzati vagyon megóvásában, illetve a településen élők szubjektív biztonságérzetének javítását előmozdításában. Az önkor-

⁷ 2017. december 31-i állapot. Az ORFK Rendészeti Főigazgatóság hivatalos írásbeli tájékoztatása alapján (2018. augusztus).

mányzati rendészet a helyi önkormányzatoknak a közbiztonság települési sajátosságaira adott direkt cselekvéseinek összességéként is definiálható.⁸

A vagyoni képzéstől az egyetemi oktatásig

A képzésnek, legyen az bármilyen szintű a vagyoni felnőttképzéstől az egyetemi oktatásig, fontos szerepe van, hiszen közvetlen hatást gyakorol a szakmai tevékenységre. A magánbiztonsági iparág munkavállalóinak a többsége, a felnőttképzés keretében háromszáz órás személy- és vagyoni tanfolyam sikeres elvégzése után, vagyoni igazolvány birtokában látja el a feladatait. Mint említettem, a vagyoniörök száma az elmúlt néhány évben vészesen csökkenni kezdett, így a rendőrhatalóság a pár évvel ezelőttihez képest mintegy ötvenezer vagyoniörök igazolvánnyal kevesebbet tart nyilván. A vagyoniörök képzések színvonala, szakmai tartalma nagy eltéréseket mutat országosan, de általában alacsony színvonalú és nem ritkán (jelentősen) rövidített képzések és jócskán leegyszerűsített vizsga után kapnak igazolványt a vagyoniörök. A személy- és vagyoniörök képzés reformjára, szakmai felügyeleti és ellenőrzési újragondolására több kezdeményezés is volt a magánbiztonsági és önkormányzati rendészeti tanszék bevonásával, de érdemi változást nem sikerült elérni. A vagyoniörök felkészítésének színvonala alapvetően befolyásolja a szakma tendenciáit és társadalmi megítélését is, ezt bizonyítják a releváns kutatások a közelmúltból⁹ és korábbról¹⁰ egyaránt.

A magánbiztonsági tevékenységet érintő felsőoktatási képzésnek két típusát érdemes elkülöníteni. Az egyik a biztonságtechnikai mérnökképzés, amely az Óbudai Egyetem két karán folyik. A másik, átfogóbb jellegű biztonsági vezetői képzés letéteményese a Nemzeti Közfoglalkoztatási Egyetem. Pontosabban a Nemzeti Közfoglalkoztatási Egyetem Rendészettudományi Kar magánbiztonsági és önkormányzati rendészeti tanszéke által gondozott biztonsági

8 Christián László: A rendőrség és rendészet. In: Jakab András – Gajduscheck György (szerk.): A magyar jogrendszer állapota. MTA TK JTI, Budapest, 2016, 681–707. o.

http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/25_Christian_Laszlo.pdf

9 Christián László: Tükröm, tükröm mondd meg, milyen a magánbiztonság társadalmi megítélése. In: Novák Csaba (főszerk.): Biztonságpiac évkönyv. 2016, 120–124. o.

10 Németh Zsolt: Az előerős személy és vagyonivédelem jellemzői szociológiai kutatás alapján. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok a „Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság” című konferenciáról. Pécs, 2010, 295–299. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI.]

szakirányon folyik a leendő biztonsági vezetők felkészítése. Magyarországon ez az egyetlen lehetőség az önkormányzati rendészetben dolgozók számára.

2004-ben magas rangú magyar delegáció látogatott az ausztriai Krems an der Donau városába a korábbi osztrák rendőrfőkapitány meghívására. A szakmai program előre tervezett része volt az egyik magánegyetemen a speciális magánbiztonsági képzés megismerése. A delegáció rendkívül pozitív benyomásokat szerzett a professzionális képzésről, amelyhez fogható nem működött hazánkban. Talán a látogatás tapasztalatainak is köszönhetően a 2000-es évek közepén a Rendőrtiszti Főiskola megnyitotta kapuit a civilek előtt. Előbb bűnmegelőzési szakképzést indítottak, majd a magánbiztonsági szakma igényeit érzékelve önálló biztonsági szakirány alakult a biztonsági vezetők felkészítésére. Talán maga *Dorning Henrik*, a magyar rendőrtisztképzés meghatározó alakja¹¹ sem gondolta, hogy a munkássága után szűk egy évszázaddal, a 2006–2007-es tanévben merőben új profilú, úgynevezett biztonsági szakirány indulhat – a közbiztonsági tanszék gondozásában, nappali és levelező munkarendben – a rendőrtisztképzés felsőoktatási intézményében. A magánbiztonsági és önkormányzati rendészeti tanszéket 2013 szeptemberében hívták életre a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán, eleinte a tanszékvezető mellett egyetlen főállású, valamint megbízott külsős oktatókkal. Azóta jelentősen megújult a tanszék állománya, hiszen immár hétfős oktatói állományból és egy oktatásszervezési referensből áll.

Az új tanszéknek egyszerre több nehézséggel kellett szembenéznie, hiszen a képzés folytonossága mellett ki kellett alakítani az oktatói közösséget, azonnal hozzá kellett látni a jórészt hiányzó tankönyvek megírásához és a felsőoktatási bázis erősítésén túl az elméleti, tudományos bázis megteremtését is szolgálni kellett. A szakirányon folyó képzés, így az oktatott mintegy negyven tantárgy tartalmának újragondolásához segítséget nyújtott a szakma cégvezetőiből álló, a tanszék mellett tanácsadó testületként létrejövő Magánbiztonsági Oktatási Tanács, de egy részletes kérdőív is készült, amelyet további érintettek töltöttek ki, világosan megjelölve a szakma prioritásait. Az így kirajzolódó követelményrendszer és javaslatok alapján számos változás történt a tanrendben, bizonyos témák ki-, mások bekerültek a tanmenetbe. A cél egyértelműen az volt, hogy a szakirányon végzettek átfogó felkészítést kapjanak, megismerve a biztonsági vezetői munka teljes vertikumát a biztonságtechnikától a rendezvénybiztosításon át a közbeszerzésig.

¹¹ Sallai János: Dorning Henrik rendőrségi szakíró, a rendőrség országos szaktanulmányi felügyelője és zoológus. In: Boda József – Felkai László – Patyi András (szerk.): i. m. 483–491. o.

Különösen fontos volt, hogy a szakma ismerje, elfogadja és lehetőség szerint támogassa a tanszéket és a képzést. A kötelező kamarai tagság megszűnése után jelentősen csökkentek a Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara anyagi lehetőségei a szakirány támogatására, így mondhatni megrendelő szerv nélkül maradt a képzés. Mindazonáltal a szakmai szervezetek és magánbiztonsági vállalkozások fokozatosan elkezdtek felsorakozni a tanszék mögé. Mára több mint húsz szakmai szervezet és vállalkozás alkotja azt a jelentős partneri hálózatot, amely határozottan támogatja a tanszék törekvéseit, betöltve a megrendelő szerepét is. A támogatás megnyilvánult anyagi hozzájárulásban is, amelyből a hallgatók formaruháját sikerült megvásárolni évről évre, de érkeztek felajánlások vendéglőadások, külső helyszínes programok, nyári gyakorlólhelyek és biztonsági eszközök formájában is.

A magánbiztonsági és önkormányzati rendészeti tanszék első öt évében (2013–2018) számottevő eredményeket sikerült elérni. Fontos fordulópontra volt, hogy a képzés 2014 óta államilag finanszírozott formában nappali tagozaton elérhető húsz hallgató számára. A biztonsági alapszakirány mellett 2009 óta választható specializáció információbiztonsági (időközben az elnevezés módosult: magánnyomozó és elektronikusinformáció-biztonsági), valamint 2016 óta már önkormányzati rendészeti specializáció is választható. Az önkormányzati rendészeti irányból egyre fokozódó érdeklődés mutatkozik a képzésre, különös tekintettel az önkormányzati rendészeti specializációra. Szűk öt év alatt hét jelentős szakmai tankönyv született a tanszéken. 2015 őszén még az egyetem Farkasvölgyi úti campusán avatták fel a biztonságtechnikai szaktantermet, hála a partnerek által felajánlott több millió forint értékű eszközparknak (kamerák, csomagátvizsgáló berendezések, érzékelők stb.). A szaktantermet azóta még több eszközzel rendezték be, és jelenleg is nagy segítségére van a biztonsági szakiránynak a Ludovika Campus Oktatási Központ 211-es tantermében. A nappali munkarendű hallgatók ismét viselhetnek formaruhát, de már nem sötétkék gyakorlót, hanem 2017 ősze óta a partnerek támogatásának hála kiváló minőségű, barna színű technikai ruházatot, elkülönülve a többi egyenruhás hallgatótól. 2015-ben kidolgozták és engedélyezték a magánnyomozó szakirányú továbbképzési szakot, de kellő számú jelentkező hiányában ez a képzési forma egyetlen alkalommal sem indulhatott el. A biztonsági szakirány ismertsége, presztízse és szakmai megítélése egyaránt rengeteget javult az elmúlt években. A nappali munkarendű képzés ponthatára 2013-ban 258 volt, jelenleg 350, az első helyes jelentkezések száma folyamatosan nő, immár több hallgató négyszáz fe-

letti ponttal érkezik a szakirányra. A 2018–2019-es tanévet rekord létszámú, nyolcvanfős első évfolyam kezdte meg a biztonsági szakirányon, harminchan nappalin és több mint negyvenen levelezőn. A szakirány ismertségét minden bizonnyal előmozdította, hogy szinte minden szakmai rendezvényen és konferencián találkozhatunk a tanszék oktatóival, és rövidfilm¹² is készült a szakirányon folyó képzésről. A biztonsági szakirányt az teheti igazán vonzóvá, hogy az itt végzett hallgatók kimondottan jó feltételekkel tudnak elhelyezkedni a magánbiztonság és az önkormányzati rendészet területén egyaránt, nem ritkán felelős vezetői pozíciókat betöltve.

Az elmúlt öt évben a tanszék az egyéni és csoportos kutatómunkát is kiemelten kezelte, mégis külön említést érdemel, hogy *A magánbiztonság és az önkormányzati rendészet szerepe a 21. század rendészetében* néven kutatócsoport alakult, amely 2017 ősze és 2018 ősze között kutatást végzett a Köszolgálati fejlesztés operatív program keretében. Ez a kutatás rendkívül hasznos és egyben eredményes volt: egyetemi oktatók, gyakorlati szakemberek, magánbiztonsági vezetők, önkormányzati-rendészeti vezetők és nemzetközi vendégkutatók, nemzetközi vendégprofesszorok egyaránt részt vettek benne. A sokrétű tevékenység felölelte az empirikus kutatásokat, a helyzetértékelő problématerképet vázoló tanulmányokat, de magában foglalt nemzetközi összehasonlító elemzést is, például a visegrádi országok magánbiztonsági és önkormányzati rendészetének szabályozásáról és gyakorlati működéséről. A kutatás eredményeit egy Biztonsági vezetői kézikönyvben, illetve a *Magyar Rendészet* szakfolyóirat tematikus különszámában foglalják össze. Szintén ebben az időszakban készültek el a *Rendészettudományi Lexikon* magánbiztonsági (190) és önkormányzati rendészeti (50) szócikkei is.

Az oktatói munka meghatározó pillére a tehetséggondozás, ennek nyomán kiemelkedően szép eredményeket értek el a tanszék oktatói és hallgatói a tudományos diákköri (KTDK, OTDK), valamint különböző országos tudományos versenyeken egyaránt. A 2017. tavaszi OTDK Had- és Rendészettudományi szekciójában pedig a magánbiztonsági és önkormányzati rendészeti volt a legnépesebb tagozat. Növekvő számban került sor oktatói és hallgatói mobilitásra is, nemzetközi kapcsolatépítésre, hiszen a külföldi, szakmai tapasztalatszerzés és tanulmányi idő (például Erasmus program) során kialakított nemzetközi kapcsolatrendszer lehetőséget teremt a későbbi hatékony együttműködésre, hasonlóan a rendészeti szervekhez.¹³

¹² <https://www.youtube.com/watch?v=vydneGiDp5U>

¹³ Szabó Andrea: Nemzetközi együttműködési lehetőségek a felsőoktatásban – különös tekintettel a pénzügyőrtisztképzésre. *Magyar Rendészet*, 2016/4., 101. o.

A magánbiztonsági vállalkozások, önkormányzati rendszetek, valamint a szakmai szervezetek is világos igényt fogalmaztak meg az elmúlt években, összhangban a közszolgálati egyetem fejlesztési stratégiájával, egy biztonsági vezetői mesterképzés beindítására vonatkozóan. Ennek eddig nem voltak meg a humán feltételei, azonban öröndetes fejlemény, hogy az utóbbi két-három évben több releváns, a magánbiztonsághoz kapcsolódó PhD-fokozat született, és 2016-ban megkezdhetette működését az egyetem rendészettudományi karának Doktori Iskolája is. Az újabb PhD-fokozatok erősítik a két terület elméleti, tudományos megalapozását és egyúttal jelentősen javítják a mesterképzés beindításának feltételrendszerét is.

Évekkel ezelőtt még szóba került a tanszék és a szakirány létjogosultságát firtató felvetés is. Az elmúlt években azonban sikerült bebizonyítani, hogy az állami felelősségvállalás helyes döntésnek bizonyult ezen a területen, a biztonsági szakirányáról kikerülő jól felkészült hallgatók sokszorosán megtérülő befektetést jelentenek, hiszen a tudásukkal jelentősen hozzájárulnak a közrend, közbiztonság, magánbiztonság erősítéséhez hazánkban. Az említett eredményeket figyelembe véve pedig nem meglepő, hogy az egyre erősebb magánbiztonsági és önkormányzati tanszék tekintetében a következő években immár az sem túlzott elvárás, hogy a mesterképzés beindítása mellett nemzetközi képzéseket bonyolítson le.

HAUTZINGER ZOLTÁN

A külföldiekkel és az irreguláris migrációval összefüggő büntetőjog-alkalmazás a 2017. évi büntetőeljárás törvényben*

A magyar büntetőeljárás kodifikációjának újabb állomásaként hirdették ki a *Magyar Közlöny* 99. számában a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényt (a továbbiakban: 2017. évi Be.).

A 2017. évi Be.-vel összefüggő jogirodalmi értelmezéseket vagy éppen kritikákat a *Belügyi Szemlében* is olvashatunk. Utóbbiak körében például *Erdei Árpád* sajnálja, hogy az általa csak IV. Be.-nek nevezett kódex előkészítésében sem került sor hangos szakmai vitára, illetve a törvény kihirdetése és hatálybalépése közötti idő elégségesnek mutatkozott ugyan arra, hogy a kodifikátorok már az első módosítást is végrehajtsák rajta, de ahhoz kevésnek bizonyult, hogy rendszerének logikája felfogható legyen.¹ E megállapítást érdemben nem vitatva e tanulmány szerzője is sajnálattal veszi tudomásul, hogy a kétezres években második büntetőeljárás kódexként hatályba lépő törvény mind a migráció (menekültügy), mind a külföldiek vonatkozásában adós maradt olyan törvényi garanciákat igénylő kérdések rendezésével, amelyek már elődei esetében is szükségesek lettek volna.

Az anyanyelvhasználat elve

A 2017. évi Be. a külföldiek eljárásjogi helyzetét illetően bizonyos tradicionális intézményeket – elődkódexeihez hasonlóan – megőriz. Ilyen például az anyanyelvhasználat elve, amelyet a törvény a büntetőeljárás nyelve és a nyelvhasználat joga keretében tárgyal.² Az új törvény szövegezése lényegében a korábbi szabályozással azonos. Egyfelől kifejezi a diszkrimináció tilalmát, miszerint senkit sem érhet hátrány amiatt, hogy a magyar nyelvet nem

* E tanulmány az MTA Bolyai János kutatási ösztöndíj támogatásával készült.

¹ *Erdei Árpád*: Újítások, találmányok, felfedezések a büntetőeljárás bizonyításban. *Belügyi Szemle*, 2018/3., 5. o.

² 2017. évi Be. 8. §

ismeri, másfelől elismeri a nyelvhasználat szabadságát³, hogy a büntetőeljárásban mindenki jogosult az anyanyelvét használni. Az anyanyelvhasználat elve tehát bárki előtt megnyíló jogosultság, külföldi esetében azt jelenti, ha az anyanyelvét vagy – aránytalan nehézség esetén – általa ismert más nyelvet és nem a magyar nyelvet kívánja használni, lehetőleg a jogi szaknyelv megfelelő ismeretével felvértezett tolmácsot kell igénybe venni.

A büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz fűződő jogosultsággal összefüggésben nem szabad megfeledkezni egy uniós jogforrásról sem⁴, amely irányelv a tagállamok számára a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsolás és fordítás terén alkalmazandó közös minimumszabályokat állapít meg. Ilyen, hogy a tolmácsolási jog, annak késedelem nélküli biztosítása révén hozzájáruljon a költségmentes és kielégítő nyelvi segítségnyújtáshoz, lehetővé téve a büntetőeljárás nyelvét nem beszélő vagy nem értő gyanúsítottak vagy vádlottak számára a védelemhez való joguk teljes körű gyakorlását. A tolmácsolás igénybevételének joga nemcsak a rendőrségi kihallgatás, a bírósági tárgyalás és bármely szükséges közbenső meghallgatás során kell hogy érvényesüljön, hanem – amennyiben a tisztességes eljárás céljából szükséges – a gyanúsítottak vagy vádlottak és jogi képviselőjük közötti, az eljárás során lefolytatott bármely kihallgatással, meghallgatással vagy fellebbezési, illetve egyéb kérelmek benyújtásával összefüggő kommunikáció céljára is.

Az anyanyelvhasználatához kapcsolódik a lényeges iratok fordításának hatósági kötelezettsége is, de a törvény, eltérő rendelkezés hiányában, megengedi, hogy a kézbesítendő ügyiratot nem kell lefordítani, ha erről a címzett kifejezetten lemond. A tolmácsra vonatkozóan azonban számos további részletszabályt is megfogalmaz a jogszabály. Így például, hogy a tolmácsra a szakértőkre vonatkozó rendelkezések is irányadók (tolmácsként a jogszabályban meghatározott feltételeknek megfelelő személy vehető igénybe; ha ez nem lehetséges, eseti tolmácsként kellő nyelvismerettel bíró más személy is kirendelhető; tolmácson a szakfordítót is érteni kell), illetve a tolmácsot a kirendelésével egyidejűleg figyelmeztetni kell a hamis tolmácsolás következményeire.⁵

Az anyanyelvhasználat jelentősége, hogy minél szélesebb a hatékony tolmácsolás révén a magyar nyelvet nem ismerő terhelt ügyismereti joga, annál

³ Andrassy György: Nyelv szabadság. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2013, 111. o.

⁴ A büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló 2010/64/EU irányelv.

⁵ 2017. évi Be. 201. § (1)–(2) bek.

jobban gyakorolhatja védekezési jogosítványait. Emiatt is, de leginkább az eljárás törvényessége szempontjából vetődhet fel az a kérdés, hogy mi lehet a szankciója annak, ha az eljárásban részt vevő személy nem vagy csak korlátozottan gyakorolhatja anyanyelvhasználati jogát. Ennek megállapításával adós marad a törvény, így e sérelem esetleg relatív eljárási szabálysértésnek minősülhet, azaz nem azonnali semmisségi ok, amely miatt az ügydöntő határozatot hatályon kívül kellene minden további vizsgálat nélkül helyezni és új eljárást elrendelni, hacsak az nem valószínűsíthető, hogy a terhelt elleni eljárás olyan nyelven folyt, amelyet ő nem vagy csak korlátozottan értett. Ez ugyanis nemcsak az anyanyelv használatához, hanem – ahogy azt láthattuk – a védelemhez való jogot is alapvetően sértené. Relatív eljárási szabálysértés lehet az is, ha nem vizsgázott tolmácsot vesznek igénybe, ez azonban csak akkor vezethet az ítélet hatályon kívül helyezéséhez, ha az eljárásban részt vevők törvényes jogainak korlátozása folytán ez a körülmény lényeges hatást gyakorolt az eljárásra.⁶ Érdeemes feltenni ugyanakkor a kérdést, hogy tekintettel a kötelező védelem feltételének fennállására, miért nem elegendő semmisségi ok megállapításához az, ha az eljárás nyelvét nem ismerő terhelt a büntetőeljárás során nem vagy csak korlátozottan használhatja anyanyelvét, ha az eljárás tárgyaról, jogainak gyakorlásának lehetőségeiről – megfelelő tolmácsolás vagy fordítás hiányában – nem vagy csak korlátozottan szerezhet tudomást.

A külföldi terhelttel kapcsolatos szabályok

A 2017. évi büntetőeljárási törvény a terhelt fogalmát és annak taxatív körét változatlanul vette át.⁷ Ennek megfelelően a büntetőeljárásban a terhelt és így a terhelti jogok, illetve kötelezettségek címzettje kizárólag a gyanúsított, a vádlott és az elítélt lehet. Az idézett meghatározásból kiindulva a külföldi terhelt fogalmát úgy célszerű a legegyszerűbben megfogalmazni, mint az a nem magyar állampolgárságú személy, akivel szemben büntetőeljárást folytatnak. Ez esetben a terhelt külföldisége viszonylag könnyen bizonyítható, mindazonáltal – különösen a migrációs háttérű bűncselekmények esetén – nehézséget

⁶ BH 2005/312.

⁷ A 2017. évi Be. 38. § (1)–(2) bek. szerint terhelt az, akivel szemben a büntetőeljárást lefolytatják. A terhelt nyomozás során gyanúsított, a vádemelés során vádlott, a büntetés, a megrovás, a próbára bocsátás, a jóvátételi munka vagy a javítóintézeti nevelés jogerős ügydöntő határozattal történő kiszabása, illetve alkalmazása után elítélt.

okozhat a terhelt konkrét személyazonosságának a megállapítása. Emiatt – egyetértve *Angyal Miklóssal* és *Mészáros Bencével* – fokozottabb figyelmet lenne érdemes fordítani annak a törvényi szabályozásnak a megalkotására, amely lehetővé tenné, hogy a bizonytalan személyazonosságú személlyel szemben, kizárólag az ilyen esetekre alkalmazható, állam által megállapított személyazonosság alapján induljon meg a büntetőeljárás.⁸

A külföldi terhelte vonatkozó eljárásjogi szabályok elsősorban olyan jellegű normák, amelyek különösen a hatékonyabb védekezést segíthetik. Ebben a körben elsőként azt a rendelkezést kell említeni, amely szerint a fogva lévő külföldi terhelt jogosult arra, hogy államának konzuli képviselőjével a kapcsolatot felvegye, vele személyesen felügyelet mellett, továbbá postai vagy elektronikus úton ellenőrzés nélkül érintkezzen.⁹ Ez a jogosítvány a terhelt védekezési (ezen keresztül ügyelőbbreviteli) jogát segítheti, amelynek révén egyúttal ügyismereti jogai is szélesednek, hiszen a konzuli képviselő is meg tudja adni a büntetőeljárás tárgyához kapcsolódó legalapvetőbb tájékoztatásokat. E segítői tevékenység mellett a konzuli tisztségviselő – csakúgy, mint például fiatalos terhelt esetében annak nagykorú hozzátartozója – védelmi meghatalmazást is adhat.¹⁰

A konzuli támogatás kiterjed a jelenléti jog gyakorlására az egyes eljárási cselekményeken. Ez – nem csak terhelt esetében – azt biztosítja, hogy a konzuli tisztségviselő a terhelt indítványára a kihallgatásán vagy a részvételével tartott más eljárási cselekményeken jelen legyen.¹¹ Fontos e jelenlét kapcsán megjegyezni, hogy ez passzív magatartást követel a konzuli tisztségviselőtől, mivel – a jelenléti joggal felruházott egyéb alanyoktól eltérően – kérdéseket nem intézhet, észrevételeket, indítványokat nem tehet.¹² A konzuli jelenlét a nyomozás mellett megjelenik a bírósági szakban is, a külföldi terhelt indítványára a konzuli tisztségviselő a tárgyaláson és az ülésen is jelen lehet.¹³ E jelenléti jog kiterjed a zárt tárgyalásra is, mivel a törvény úgy rendelkezik, hogy lehetővé kell tenni, hogy a tárgyaláson a külföldi államának konzuli tisztségviselője jelen lehessen.

⁸ Angyal Miklós – Mészáros Bence: Egyek vagyunk, de nem ugyanazok – személyazonosítás és európai bevándorlás. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció bünyügyi hatásai. MRTT Migrációs Tagozat, Budapest, 2016, 112. o.

⁹ 2017. évi Be. 39. § (2) bek. c) pont

¹⁰ 2017. évi Be. 45. § (1) bek.

¹¹ A büntetőeljárás törvény a jelenléti jogot arra az esetre is kiterjeszti, ha magánvádas eljárásban a feljelentett személy külföldi, és személyes meghallgatását rendelték el. Vö. 2017. évi Be. 768. § (5) bek.

¹² 2017. évi Be. 383. § (4)–(5) bek.

¹³ 2017. évi Be. 427. § (4) bek.

A konzuli védelem megadása terén – az anyanyelvhasználathoz hasonlóan – a kodifikáció során figyelemmel kellett lenni az uniós szabályozásra. Az e tárgyban kihirdetett irányelv¹⁴ – figyelemmel a konzuli kapcsolatokról szóló 1963. évi bécsi egyezményben¹⁵ rögzítettekre – egyebek között azzal a céllal született, hogy az állampolgárságuktól eltérő országban szabadságelvonnással érintett gyanúsítottak és vádlottak részére, kívánságuk esetén, megfelelő jogot biztosítson. Az irányelv egyúttal kimondja azt is, hogy a gyanúsított és a vádlott e jogról lemondhasson, amennyiben egyértelmű és kellő tájékoztatást kapott az érintett jog tartalmáról és az arról lemondás lehetséges következményeiről.¹⁶

Értékelve az említett irányelvben meghatározott célokat és kívánalmakat meg kell jegyezni, hogy a 2017. évben kihirdetett magyar büntetőeljárás törvény – az előző törvényi rendelkezésekhez hasonlóan – még mindig meglehetősen elnagyoltan kezeli a konzuli kapcsolattartásra vonatkozó szabályokat. Elfogadva, hogy a törvényi szabályozás a konzuli tisztségviselő szerepvállalását lehetővé teszi, nem rendelkezik azonban arról, hogy a terheltnek milyen egyértelmű és kellő tájékoztatást kell kapnia a konzuli védelem igénybevétele vagy az arról lemondás megfontolása érdekében. A konzuli védelem ugyanis egyfelől nem minden esetben jelenthet hatékony támogatást, másfelől – ellenkezőleg – a konzuli kapcsolattartás különösebb indok nélküli mellőzése eljárásjogi következményekkel járhat.

Előbbi esetben a menedékjoggal érintett külföldi (menedékkérő vagy menekült, oltalmazott) esetében elsősorban az eljáró állam hatóságát terhelő kapcsolatfelvételi tilalomra kell gondolni. Ennek keretében a menedékjoggal érintett terhelt származási országával semmilyen hatósági és személyes érintkezés nem történhet, amennyiben a menekülési ok államhoz, állami szervezethez kötődik. Emiatt a büntetőeljárásban eleve kizárható a terhelt állampolgársága szerinti konzuli tisztségviselő eljárásba hívása, kivéve, ha a terhelt elfogadja, hogy a konzuli védelem igénybevételével megszűnik menekülti státusa vagy a kérelmére indult menekültügyi eljárás.¹⁷ Ennek pontos meghatározása azonban – a menedékjogi törvényre hivatkozás miatt is – pontos

¹⁴ Az Európai Parlament és a tanács büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonásakor történő tájékoztatáshoz való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról szóló 2013/48/EU irányelve.

¹⁵ Magyarországon kihirdette a konzuli kapcsolatokról Bécsben, 1963. április 24-én elfogadott egyezmény kihirdetéséről szóló 1987. évi 13. törvényerejű rendelet.

¹⁶ Vö. 2013/48/EU irányelv 7. cikke a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról.

¹⁷ Vö. a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 11. § (2) bek. a) pont.

büntetőeljárás-jogi szabályozást igényelne. Lényegében a konzuli tisztségviselő értesítésének tilalmát, illetve menekültügyi következményét kell a büntetőeljárás törvénybe szerkeszteni, ha a terhelt (nem mellesleg a tanú és a sértett is) esetében menekültügyi eljárás van folyamatban, vagy már nemzetközi védelemben részesült.

A korábbi büntetőeljárás törvényekhez hasonlóan a 2017. évi Be. sem rendelkezik arról, hogy milyen jogkövetkezménnyel járhat, ha a konzuli kapcsolattartást az eljáró hatóságok minden különösebb indok nélkül tagadják meg a nem magyar állampolgárságú terheltektől. Minthogy a konzuli tisztségviselő eljárásával kapcsolatban meghozható határozatoknak nincs önálló jogorvoslati lehetőségük, e körülményt az ügydöntő határozatban lehet megtámadni. A fellebbviteli bírói fórumnak ilyen irányú fellebbezés esetén azt kell eldöntenie, hogy a konzuli védelem hiánya milyen hatással lehetett a terhelt védekezési jogának gyakorlására. A konzul különösebb indok nélküli kizárása az eljárásból tehát szintén csak relatív eljárási szabálysértésnek minősülhet.

A külföldi sértettel vagy tanúval összefüggő rendelkezések

Az egyes magyar büntetőeljárás törvények a terhelthez hasonlóan a külföldi sértett vagy tanú fogalmát sem határozták meg. Ezek definiálását – a terhelti fogalom megállapításához hasonlóan – az általános törvényi szabályozásból kiindulva úgy lehet megtenni, hogy külföldi sértett az a nem magyar állampolgár természetes személy, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette¹⁸, míg tanúként az a külföldi hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet.¹⁹

A külföldi sértett vagy tanú vonatkozásában a terhelti jogállásnál már hivatkozott főbb szabályokat lehet említeni. Így – a generális elvként említett anyanyelvhasználat mellett – nem magyar állampolgár sértett, tanú ügyében is megengedi a törvény a konzuli tisztségviselő mint segítő részvételét az eljárásban. Ennek keretében a konzuli tisztségviselő a külföldi sértett vagy tanú indítványára jelen lehet a kihallgatásán, vagy a sértett, tanú részvételével megtartott más eljárási cselekményen, nem utolsósorban a tárgyaláson. A konzuli kapcsolattartás tehát nem kizárólag a terhelt részére meglévő jogosít-

¹⁸ 2017. évi Be. 50. §

¹⁹ 2017. évi Be. 168. § (1) bek.

vány, az – az állampolgársági joghoz kapcsolódó konzuli feladatokból adódóan – lényegében a büntetőeljárásban részt vevő bármely, hatósági jogosítványokkal nem bíró szereplőnek biztosított. Mindazonáltal a sértett és a tanú esetében is az említettekkel összefüggésben gondolni kell azokra a kitételekre, amelyek – menedékjogi összefüggés esetén – a konzuli részvétel tilalmára, valamint – eljárási szabálysértés elkerülése érdekében – a konzuli segítség biztosítása érdekében fennállnak.

A külföldi tanú eljárásban részvételével összefüggésben a 2017. évi büntetőeljárási törvény nem tartotta meg az 1998. évi kódexnek azt a rendelkezését, amely megengedte, hogy a beutazás vagy tartózkodás feltételeivel nem bíró személy az eljáró hatóság döntése szerint fizikailag is közreműködhesen a büntetőeljárásban.²⁰ Ennek törvényi feltétele volt például, ha a külföldi tanú vallomása olyan bizonyítékot jelentett, amely másként nem volt pótolható. Minthogy az említett rendelkezés nem törvényi módosítás révén, hanem egy új kódex megalkotásával kerül ki a jogalkalmazás köréből, csak találgatni lehet, hogy mi lehet az oka a feltételhiányos tartózkodás büntetőeljárási érdekből történő eltörlésének. Ez azonban – figyelemmel a hatályos idegenjogi szabályozásra – nem jelenti azt, hogy a beutazás és tartózkodás feltételeivel nem bíró, a büntetőügy megítélése szempontjából pótolhatatlan bizonyítékot szolgáltató tanú személyes részvétele ne lehetne biztosítható. Noha a beutazás feltételeit harmadik országbeli állampolgárok esetében az úgynevezett schengeni határellenőrzési kódex²¹ deklarálja, a magyar idegenrendészeti szabályozás megengedi, hogy büntetőeljárásban felmerülő érdek fennállta esetén a beutazási feltételek alóli mentesítés és a beutazás engedélyezése úgynevezett humanitárius célból kiadható ideiglenes tartózkodási engedély megadásával megtörténhessen, és a külföldi csak meghatározott ideig és célból tartózkodhasson az ország területén.²² A korábbi büntetőeljárási törvény-

20 Az 1998. évi Be. 71. § (8) bek. szerint „ha a beutazás és a tartózkodás külön törvény szerinti feltételei egyébként nem állnak fenn, az ügyész és a bíróság indítványozhatja az idegenrendészeti hatóságnál, hogy engedélyezze annak a külföldinek és reá tekintettel hozzátartozójának a beutazását, illetve belföldi tartózkodását, akinek a vallomása olyan bizonyítékot tartalmazhat, amely előreláthatólag másként nem pótolható”.

21 Vö. az Európai Parlament és tanácsnak a személyek határátlépésére irányadó szabályok közösségi kódexe (schengeni határellenőrzési kódex) létrehozásáról szóló, 562/2006/EK rendeletének 5. cikk (1) bek.

22 „Jelentős bűnüldözési vagy nemzetbiztonsági érdekből az ügyész, a bíróság, illetve a rendvédelmi és nemzetbiztonsági szerv, továbbá a Nemzeti Adó- és Vámhivatal nyomozó hatósága indítványára azt a harmadik országbeli állampolgárt, illetve rá tekintettel más harmadik országbeli állampolgárt, aki bűncselekmény felderítése érdekében a hatóságokkal – a bizonyítást jelentősen elősegítő módon – együttműködik.” Vö. a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény (Harmtv.) 29. § (1) bek. e) pont.

ben meglévő rendelkezés elhagyása tehát lényeges jogalkalmazási gyakorlati problémát nem okoz.

A feltételhiányos tartózkodás megadása felvetődhet a szabad mozgás és tartózkodás jogával felruházott nem magyar állampolgárok esetében is. Mint-hogy az ilyen külföldi érvényes úti okmánnyal vagy személyazonosító igazolvánnyal, továbbá nemzetközi szerződés által meghatározott körben lejárt érvényességű úti okmánnyal, lejárt érvényességű személyazonosító igazolvánnyal vagy beutazás céljából elismert egyéb okmánnyal jogosult beutazni²³, a beutazáshoz és a tartózkodáshoz való jog csak az arányosság elvének betartásával és az érintett kizárólag olyan személyes magatartása alapján korlátozható, amely valódi, közvetlen és súlyos veszélyt jelent a közrendre, a közbiztonságra, a nemzetbiztonságra vagy a közegészségügyre.²⁴ A törvényben meghatározott indokok értelmezése korántsem egyszerű, mindazonáltal a szabad mozgás és tartózkodás jogával bíró személyek beutazásának korlátozása nem gyakori. Nemcsak erre, hanem a szabad mozgás jogával felruházott személyekkel kapcsolatos határrendészeti ellenőrzés minimumkövetelményeire is tekintettel ugyanakkor az Szmtv. nem ismeri a méltányossági beléptetési normát, így hasonló protokoll, mint a harmadik országbeli állampolgárok esetében (ügyészi vagy bírói indítványra idegenrendészeti hatóság intézkedése) nem alakult ki.

Eljárás a külföldön tartózkodó terhelt távollétében

A 2017. évi büntetőeljárás törvény, a távollévő terhelttel szembeni eljárás szabályozása mellett, külön szabályokat határoz meg a külföldön tartózkodó terhelt távollétében lefolytatandó eljárásra. Ezt – a törvényi indokolás szerint – az új törvény olyan pillérek alapján teszi meg, mint hogy a büntetőeljárásban eljáró szervek kötelezettsége, hogy a törvény által rendelkezésre álló valamennyi lehetőséget kihasználva törekedjenek a terhelt felkutatására, illetve megalapozott feltételezésük szerint az illető tudatosan vonja ki magát az igazságszolgáltatás alól. Ennek megfelelően az új szabályozás – még mindig az indokolás szerint – a külföldön tartózkodó terhelt esetén a távollétes eljárás szabályait az európai és a nemzetközi bűnügyi együttműködés szabályaihoz igazítja annak érdekében, hogy a nemzetközi bűnügyi együttműködés so-

²³ A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény (Szmtv.) 3. § (1) bek.

²⁴ Szmtv. 33. §

rán a kiadatás és az átadás gyakorlatában felvetődő helyzetekre is megoldást nyújtson. Mindazonáltal az eljárás során mindvégig törekedni kell arra, hogy a terhelt jelenléti jogát eljáró hatóság ne korlátozza. A külföldön ismert helyen tartózkodó terhelt távollétében eljárás lefolytatásának (az ügyészség vádiratban tett indítványa szerint) akkor van helye,

- ha európai vagy nemzetközi elfogatóparancs kibocsátásának nincs helye, vagy arra azért nem kerül sor, mert a vádiratban az ügyészség végrehajtandó szabadságvesztés-büntetés kiszabására vagy javítóintézeti nevelés alkalmazására nem tesz indítványt, és a terhelt szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg, vagy a terhelt külföldön fogva tartásban van;
- európai vagy nemzetközi elfogatóparancsot bocsátottak ki, de a terhelt elfogása után a terhelt átadására vagy kiadatására tizenkét hónapon belül nem került sor, és a büntetőeljárás átadása sem történt meg;
- európai vagy nemzetközi elfogatóparancsot bocsátottak ki, de a terhelt átadását vagy kiadatását megtagadták, és a büntetőeljárás átadására sem került sor;
- európai vagy nemzetközi elfogatóparancsot bocsátottak ki, és a terhelt halsztott átadását vagy kiadatását rendelték el.

A külföldön tartózkodó terhelt távollétében az eljárás lefolytatásának e feltételek megléte esetén is csak akkor van helye, ha azt a bűncselekmény súlya vagy az ügy megítélése indokolja, és a terhelt részvétele az eljárásban, illetve jelenléte az eljárási cselekményen nemzetközi bűnügyi jogsegélykérelem előterjesztésével, illetve telekommunikációs eszköz alkalmazása útján nem biztosítható, vagy ezek alkalmazását a bűncselekmény súlya vagy az ügy megítélése nem indokolja.²⁵

Ahogy látható, sem a külföldön tartózkodó terhelttel szembeni eljárás, sem a sajátosan ehhez köthető biztosíték letétbe helyezése nem kizárólag külföldiekhez köthető anyagi természetű jogintézmény, mivel az az életvitelszerűen külföldön élő, vagy külföldön fogva tartott magyar honosságú terhelttel összefüggésben is alkalmazható. A jogintézményt azonban jellege miatt főleg külföldivel szemben alkalmazzák. A biztosíték letétbe helyezését a vádemelés előtt az ügyészség, azt követően a bíróság engedélyezheti, feltéve, hogy az adott bűncselekményre a törvény ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, a terhelttel szemben előreláthatóan pénzbüntetés kiszabására, illetve vagyonelkobzás elrendelésére kerül sor, a terheltnak a tárgya-

²⁵ 2017. évi Be. 755. § (1)–(2) bek.

lástól és az eljárási cselekményektől való távolmaradása az eljárás érdekeit nem sérti, és a terhelt megbízta a védőjét a kézbesítési feladatok ellátásával.²⁶

Ha a bíróság vagy az ügyészség engedélyezi biztosíték letétbe helyezését, és a terhelt a biztosítékot letétbe helyezte, az eljárási cselekmények és a tárgyalás a terhelt távollétében is megtarthatók, és a bíróság az eljárást a meg nem jelent vádlottal szemben befejezheti. Maga a biztosíték tehát felhatalmazza a terheltet arra, hogy annak letételét követően külföldre távozzon, és az eljárásban személyesen ne működjön közre. Ennek folytán nincs helye az eljárás felfüggesztésének azon az alapon, hogy a terhelt külföldön van.

Külföldivel szembeni büntetőeljárást kizáró ok

Az úti okmány tekintetében elkövetett közokirat-hamisítás kérdése

Az 1998. évi büntetőeljárási szabályok a külföldi terhelti fogalomhoz sajátos eljárási akadályként határozták meg, hogy nem lehet nyomozást indítani „közokirat-hamisítás (Btk. 342. §) miatt, ha a hamis vagy hamisított, illetve más nevére szóló valódi úti okmányt a külföldi az ország területére történő beutazás érdekében használja fel, feltéve, hogy vele szemben idegenrendészeti eljárásnak van helye. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a külföldivel szemben más bűncselekmény elkövetése miatt is nyomozást kell indítani.”²⁷

Az idézett törvényhely lényegében célszerűségi megfontolásból engedett kivételt a büntetőeljárás megindításának elméleti alapjául szolgáló hivatalbóliság elve alól. A jogalkotói szándék gazdaságossági szempontokra épül, miszerint, ha a bűncselekmény elkövetése kizárólag a magyarországi – jelen esetben jogszerűtlen – beutazásra irányult, és emiatt idegenrendészeti eljárásnak volt helye, nem lehetett nyomozást indítani. A nyomozási akadály csak több feltétel egységes fennállása esetén volt alkalmazható. Először a bűncselekmény feltételezett elkövetője csak olyan külföldi lehetett, akivel szemben helye volt a beutazás megtagadásának, ennél fogva idegenrendészeti intézkedés alkalmazásának, másodszor vele szemben nem merült fel más, nem a beutazás érdekében elkövetett bűncselekmény megalapozott gyanúja, harmadszor az úti okmány tekintetében elkövetett közokirat-hamisítást határátkelőhelyen, és a határellenőrzés során alkalmazott rendészeti célú személy-

²⁶ 2017. évi Be. 757. §

²⁷ Be. 170. § (6) bek.

azonosítás²⁸ folytán fedték fel. Már e szabályozás folytán is okkal vetődhetett fel a kérdés, hogy hasonló nyomozási ok miért nem állhatott fenn abban az esetben, ha a közokirat-hamisításra az ország mélységében, idegenrendészeti természetű ellenőrzés során merül fel a gyanú. A külföldi jogszerűtlen tartózkodásával keletkezett állapot megszüntetéséhez, a külföldi kiutasításának elrendeléséhez és végrehajtásához (kitoloncolásához) az idegenrendészeti eljárás ugyanis ebben az esetben is elégséges lehetett volna.

A 2017. évi büntetőeljárás törvényben azonban nem a fenti kérdésre kapunk választ, hanem eleve nem találkozhatunk az egyébként megalapozott módon korábban bevezetett nyomozási akadállyal sem. Így egyelőre nem tisztázott, hogy a külföldi által az ország területére utazás érdekében elkövetett közokirat-hamisítás határrendészeti észlelése esetén a legalitás törése érdekében hogyan lehet alkalmazni idegenrendészeti eszközöket, vagy milyen módon folytatható büntetőeljárás olyan külföldivel szemben, akinek a beutazása egyébként nem biztosított és más bűncselekmény elkövetésével egyébként nem gyanúsítható. Ezt mindenképpen a büntetőeljárás törvényben célszerű megadni, de megoldást jelenthet az is, ha – *Blaskó Béla* megfogalmazását elfogadva – büntethetőségi akadályként kezelve a kérdést a büntető anyagi jog talál választ a szóban a forgó kérdésre meghozza a saját (dogmatikai) rendszerének garanciális szabályain alapuló megoldással.²⁹

A menekültekre vonatkozó büntethetőségi akadály kérdése

A magyar büntetőjogi szabályok nemzetközi menekültügyi rendelkezésekhez harmonizálása Magyarországnak a genfi egyezményhez csatlakozása óta meglévő restanciája. A nemzetközi menekültügyi egyezmény 31. cikke szerint a szerződő államok az országba való jogellenes belépésük vagy tartózkodásuk miatt nem sújtják büntetéssel azokat a menekülteket, akik közvetlenül olyan területről érkeztek, ahol életük vagy szabadságuk faji, vallási, nemzetiségi vagy meghatározott társadalmi hovatartozása, illetve politikai véleménye miatti üldöztetése okán veszélyeztetve volt, és akik engedély nélkül lépnek be területeikre, illetve tartózkodnak ott.³⁰ Az idézett cikkben meghatározott büntethető-

²⁸ A rendészeti személyazonosítással összefüggésben lásd például Balla József: A rendészeti célú személyazonosítás biometriája. Határrendészeti Tanulmányok, 2016/3., 4–19. o.

²⁹ Blaskó Béla: Közigazgatás – rendészeti igazgatás – büntetőjog. Magyar Rendészet, 2015/4., 52. o.

³⁰ Magyarországon kihirdette a menekültek helyzetére vonatkozó, 1951. július hó 28. napján elfogadott egyezmény, valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1989. évi 15. törvényerejű rendelet.

ségi akadály feltétele, hogy a szóban forgó menekültek haladéktalanul jelentkeznek a hatóságoknál és kellőképpen megindokolják jogellenes belépésüket, illetve jelenlétüket. A büntethetőség negligálásához kapcsolódó további feltétel, hogy a szerződő államok nem korlátozzák az ilyen menekültek mozgási szabadságát a szükséges mértéket meghaladóan, és ilyen korlátozásokat csak addig alkalmaznak, amíg jogi helyzetük az illető országban rendezést nem nyert, illetve más országba nem nyernek bebocsátást.

A genfi egyezmény említett rendelkezése mindenesetre egyetemes, minden szerződő állam számára kötelező büntethetőségi akadályt fogalmaz meg. Lényege szerint a menedékjogért folyamodó személy, ha haladéktalanul jelentkezik az illetékes hatóságnál és feltárja jogellenes belépésének valódi okát, mentesülhet a büntetőjogi felelősségre vonás alól olyan általa megvalósított bűncselekmény miatt, amelyet kizárólag azért követett el, hogy megalapozott menedékkérelmét előterjeszthesse. A menedékjog természete és a menekülés jellemző körülményei miatt a menedékkérők gyakran nem felelnek meg a menedéket nyújtó ország területére lépés jogszabályban rögzített feltételeinek.³¹ Ilyen célból tehát általában az államhatár jogellenes átlépéséhez szükséges olyan deliktumokat valósítanak meg, mint a közokirathamisítás vagy embercsempészés. Fontos azonban megjegyezni, hogy a jogellenes cselekmények miatti büntetőjogi felelősség alóli mentesülés, valamint az e célból alkalmazható személyi szabadság korlátozása nem feltételek nélküli privilégium. Csak abban az esetben van helye, ha a menedékjog kérelmezője késedelem nélkül felkeresi és együttműködik az illetékes hatóságokkal, valamint menekültkérelme megalapozottnak minősül, és a bűncselekményt kizárólag a menedékkérelem előterjesztése érdekében követte el. Ekképpen e klauzula nem nyújt mentességet abban az esetben, ha a bűncselekmény vélelmezett elkövetője nem keresi az együttműködési lehetőséget az illetékes hatóságokkal, vagy – egyébként megalapozatlan kérelmét – felderített cselekménye leplezése érdekében követte el. Minthogy e következtetések csak az említett nemzetközi egyezmény értelmezéséből vonhatók le, különösen fontos lenne azok törvényi megfogalmazása a belső jogban is. Ennek pedig egyik legaktuálisabb helye a 2017. évi büntetőeljárás törvény lehetne.

31 Kőszeg Ferenc (szerk.): Emberi jogi garanciák és a nemzetközi migráció. Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2012, 28. o.

A határárral kapcsolatos büntetőjog-alkalmazás

Az illegális migrációval összefüggő magatartások büntetőjogi megítélése a jelenség társadalomra gyakorolt kedvezőtlen hatása következményeként került ismételten előtérbe. 2015-ben a migrációs válsághelyzetre tekintettel alkotott határárral összefüggő bűncselekmények³² sajátos jellegére gondolva a jogalkotó speciális eljárási rendet is megalkotott, amelynek lényege – a büntető anyagi szabályok szelleméhez igazodva – annak a lehetőségnek a megteremtése volt, hogy a bűnösként elítélt külföldiek országon belüli tartózkodása minél gyorsabban megszüntethető legyen.

A határárral kapcsolatos bűncselekményeket és eljárási rendet már annak megalkotásakor és hatálybalépésekor kemény jogtudományi és jogértelmezési kritika érte.³³ Kétségtelen, hogy a határárral kapcsolatos bűncselekmények hatálybalépése utáni évek kellő tapasztalatot nyújtottak arra nézve, hogy lássék, mennyire hatékony a büntetőjogi fenyegetés az államhatár jogellenes megakadályozására. Az eltelt időszakban lefolytatott és jogerős ügydöntő határozattal zárult büntetőügyek drasztikus csökkenése³⁴ alapján levonható következtetések már alkalmasak arra, hogy mind a lefolytatott eljárások természetét, mind a jogerős ügydöntő határozatok (bűnösítő ítéletekben kiszabott kiutasítás) végrehajthatóságát illetően eldönthető legyen, hogy egyáltalán szükség van-e a határárral összefüggő büntető anyagi és -eljárásjogi szabályok megtartására.

A határárral kapcsolatos bűncselekményekre alkalmazandó eljárási szabályokat a 2017. évi büntetőeljárási törvény – a hatályos szabályokat követve – az általánostól eltérő eljárásként tartja meg.³⁵ Ezzel az újabb büntetőeljárási szabályok is külön alrendszerként képeznek abban az esetben, ha a bűnügy

32 A határárral tiltott átlépése (Btk. 352/A §), a határárral megrongálása (352/B §), valamint a határárral kapcsolatos építési munka akadályozása (352/C §).

33 Vö. Tóth Mihály: A menekültkérdés kriminalizálása. *Élet és Irodalom*, 2015/38.; Geller Balázs József: A tömeges bevándorlás kezelésének büntetőjogi vetülete Magyarországon büntetőjog-filozófiai és dogmatikai megfontolások visszfényében. In: Hack Péter – Horváth Georgina – Király Eszter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016, 143–161. o.; Madai Sándor: A „tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet” büntető anyagi jogi kezelése hazánkban. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): i. m. 245–258. o.; A jog eszközeivel nem lehet megoldani a menekülthelyzetet. *jog.mandiner.hu*, 2015. szeptember 16.
http://jog.mandiner.hu/cikk/20150916_ugyvedek_a_jogallamert_a_jog_eszkozeivel_nem_lehet_megoldani_a_menekulthelyzetet

34 A határárral összefüggő bűncselekmények miatt Magyarországon 2015-ben 907, 2016-ban 2810, 2017-ben 21 külföldi személyt regisztráltak külföldi bűnelkövetőként.

35 2017. évi Be. CVII. Fejezet

tárgya a már említett bűncselekmények valamelyike. Az így megalkotott különös szabályok kihatnak a bíróságok hatáskörére és illetékességére, a kényszerintézkedések végrehajtására, más külön eljárások együttkalmazási szabályainak összehangolására, továbbá az ilyen eljárás lefolytatását könnyítő rendelkezésekre.

Az eljáró bíróság meghatározása vonatkozásában járásbíróági szinten a törvényszék székhelyén lévő járásbíróság (ügynevezett székhelyi bíróság), vagy a Fővárosi Törvényszék területén a Pesti Központi Kerületi Bíróság jár el a megye, illetve a főváros területére kiterjedő illetékességgel.³⁶ Emellett az eljárásra az a törvényszék székhelyén lévő járásbíróság vagy a Fővárosi Törvényszék területén a Pesti Központi Kerületi Bíróság is illetékes, amely törvényszék területén a terhelt lakik, tartózkodik, vagy fogva tartják, ha az ügyészség ezen a bíróságon emel vádat.³⁷ A törvényi indokolás szerint egységes elvek alapján meghatározható illetékességi okról beszélhetünk a székhelyi bíráskodás tekintetében, amelynek esetében kiegészítő illetékességi okként vezeti be a törvény a lakóhely, a tartózkodási hely vagy a fogva tartás helye szerinti székhelyi bíróság illetékességét. Minthogy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyek többnyire olyan külföldiek, akiknek nincs magyarországi lak- vagy tartózkodási helyük, az ő esetükben életszerűbb illetékességi okként kell számolni a fogva tartási hellyel. Az idegenrendészeti célból más bíróságok illetékességi területén található helyen fogva tartott külföldiek esetében lehetővé válik, hogy az eljárást ne az elkövetés helye szerinti bíróságnak kelljen lefolytatnia.

A határozattal kapcsolatos deliktum miatt induló eljárásban sajátosabb módon érvényesülnek a büntetőeljárás során alkalmazható személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések is. Ennek oka, hogy a büntetőeljárás szinte kizárólag olyan személyeket érint, akiknek magyarországi tartózkodása nem jogszerű, illetve számos esetben tizennyolc év alatti személyeket is érint. Emiatt az általános büntetőeljárásban nem szokványos módon a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések elrendelése és végrehajtása során kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy a terhelttel együtt érkező tizennyolc év alatti személy érdekei ne sérüljenek, és a fiatalok a hozzátartozóitól szükségtelenül ne különítsék el.³⁸ Ezt támogatja az a rendelkezés, amely szerint – az ügyész vagy vádemelést követően a bíróság rendelkezése szerint – az őrizetet a menedékjogról és a harmadik országbeli állampolgárok

36 2017. évi Be. 828. § (2) bek.

37 2017. évi Be. 828. § (4) bek.

38 2017. évi Be. 830. § (1) bek.

beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény hatálya alá tartozó személyek elhelyezésére, ellátására és fogva tartására szolgáló létesítményben kell végrehajtani a büntetőeljárás hatálya alatt nem álló más személyektől való elkülönítés mellett.³⁹ A menekültügyi őrzött befogadóközpontban vagy az idegenrendészeti őrzött szálláshelyen végrehajtott kényszerintézkedést büntetőeljárás érdekből, de alapvetően rendészeti szabályok szerint kell alkalmazni. Ennek része az is, hogy az ilyen fogva tartási helyen az őrizet elrendelhető úgy is, hogy a hozzátartozó terheltek elkülönítése ne történjen meg, feltéve hogy ez nem jár a nyomozás vagy a fiatalkorú terhelt érdekeinek a sérelmével.⁴⁰

Ha a bíróság a nem magyar állampolgárságú vagy a Magyarországon lakcímmel nem rendelkező terhelt bűnügyi felügyeletét rendeli el, a terhelt számára lakásként

- a) a menedékjogról, illetve a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott befogadó állomást vagy közösségi szállást jelöl ki, ha ennek jogszabályban meghatározott feltételei fennállnak;
- b) ennek hiányában a menedékjogról és a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény hatálya alá tartozó személyek elhelyezésére, ellátására és fogva tartására szolgáló más létesítményt jelöl ki, ha ott a terheltnek a büntetőeljárás hatálya alatt nem álló, illetve a letartóztatott személyektől való elkülönítése lehetséges. A bíróság továbbá rendelkezhet arról, hogy a letartóztatást a menedékjogról és a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény hatálya alá tartozó személyek elhelyezésére, ellátására és fogva tartására szolgáló létesítményben kell végrehajtani a büntetőeljárás hatálya alatt nem álló más személyektől való elkülönítés mellett.⁴¹

A büntetőeljárás kényszerintézkedések végrehajtásának előbbi lehetőségei számos üzenetet hordoznak. A határozattal kapcsolatos bűncselekmények közvetlenül migrációs természetű magatartások, amelyek esetében az idegenrendészeti vagy esetlegesen a menekültügyi eszközöknek fokozottabb jelentőségük lehet. Ez nem kizárólag a büntetőügyben érintett terhelt oldal irányában megnyilvánuló, a család egységére vonatkozó és a gyermekek mindenkifeletti érdekét szem előtt tartó szempontokat veszi figyelembe, hanem jelentős könnyítést jelent a büntetőeljárás hatóságok, a fogva tartás ténye miatt

³⁹ 2017. évi Be. 830. § (2) bek.

⁴⁰ 2017. évi Be. 830. § (3) bek.

⁴¹ 2017. évi Be. 830. § (4)–(5) bek.

pedig a büntetés-végrehajtási szervezet számára is. Emellett az egyes idegenrendészeti, illetve menekültügyi őrizeti helyeken a külföldiek elhelyezésének törvényességi és szakszerűségi szempontjai fokozottabban érvényesülhetnek, hiszen ezekben az intézményekben az eltérő nyelv használatát, az idegen kultúra és vallás gyakorlásának jogát fokozottabb szakmai tapasztalat birtokában tudják érvényesíteni, mint a rendszerint hazai bűnelkövetői körrel foglalkozó büntetés-végrehajtási intézetekben, vagy – kivételesen – rendőrségi fogdában.

Az előbbiek miatt is vetődhet fel indokoltan a kérdés, hogy helye van-e a határzár megsértésével járó emberi magatartások büntetőjogi üldözésének, ha az ilyen eljárásban amúgy is nagyobb teret engednek a rendészeti eszközöknek és az idegenrendészeti intézményeknek. Különösen annak ismeretében, hogy sajátos módon nemcsak a nyomozó hatóságnak, hanem az ügyészségnek is tájékoztatási kötelezettséget ír elő a törvény a nem magyar állampolgárságú vagy Magyarországon lakcímmel nem rendelkező gyanúsított első kihallgatásáról idegenrendészeti, illetve menekültügyi hatóságot⁴² (amely nem mellesleg a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal ügyészség vagy nyomozó hatóság székhelye szerint illetékes regionális igazgatóságot jelenti). Emellett abban az esetben, ha a terhelt menedékkérel iránti kérelmet terjeszt elő, a büntetőeljárás felfüggeszthető, ha pedig a Magyarországon lakhellyel nem rendelkező terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, a büntetőeljárást – amennyiben a büntetési tétel a nyolc évet nem haladja meg, vagy más bűncselekmény nem valósult meg, illetve az eljárás nem mint megismételt eljárás van folyamatban – a bíróságnak végzéssel meg kell szüntetnie.⁴³ Nem mellékesen utóbbi megszüntetési ok majdhogynem egészében kérdőjelezi meg a határzárral összefüggő bűncselekmények szankcionálásának legalitását elvéhez kötődő szükségszerűségét, magát az egész külön eljárás létjogosultságát. *Bartkó Róbert* megállapításaival részben egyetértve nem szerencsés eleve olyan tényállásokra eljárási rendelkezéseket alkotni, amelyek gyakorlati hasznosulása terén felmerül a hiábavalóság lehetősége.⁴⁴

A határzárral kapcsolatos bűncselekmények eljárása során a nyelvhasználatra vonatkozóan is találunk az anyanyelvhasználat alapelveihez képest is speciálisabban érvényesülő szabályt, miszerint a terhelt a vádirat, illetve az ítélet lefordításáról lemondhat.⁴⁵ Ez a rendelkezés jelentős könnyítést tartal-

⁴² 2017. évi Be. 831. §

⁴³ 2017. évi Be. 832. §

⁴⁴ Vö. *Bartkó Róbert*: Határzárral kapcsolatos bűncselekmények az új Büntetőeljárás törvény koncepciója tükrében. *Jog, Állam, Politika*, 2016/3., 46–47. o.

⁴⁵ 2017. évi Be. 833. §

maz az eljáró hatóság számára, ugyanakkor aggályos a tekintetben, hogy a már említett 2010/64/EU irányelv 3. cikk (8) bek. értelmében az iratok lefordításához való jogról lemondás feltétele az a követelmény, hogy a terhelt előzetes jogi tanácsot kapjon, vagy más módon teljes körű ismeretet szerezzen az ilyen jogról lemondás következményeiről, továbbá a lemondásnak egyértelműnek és önkéntesnek kell lennie. Ennélfogva a vádirat és az ítélet – mint két lényeges irat – lefordításáról való lemondásról szóló rendelkezésnek az uniós követelményeknek további törvénybe iktatásával, azaz a nyilatkozat szó szerinti jegyzőkönyvbe foglaltatásának elrendelésével, valamint ennek előfeltételeként az eljáró hatóság tagja általi kioktatás módjának meghatározásaként lehetne teljes.

A határozással kapcsolatos eljárások különös szabályokat teremtenek az egyébként is az általános eljáráshoz képest eltérő rendelkezéseket közreadó eljárások közül a fiatalkorú elleni büntetőeljárásban, a bíróság elé állításban, valamint a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárásban. Ezek közül a fiatalkorúakra vonatkozó szabályok terén a bíróság büntetési tételtől függetlenül egyesbíróként jár el abban az esetben, ha az kizárólag határozással kapcsolatos bűncselekmény miatt van folyamatban. Az egyesbíró csak akkor utalhatja a bíróság tanácsa elé az ügyet, ha vagy nem kizárólag határozással kapcsolatos bűncselekmény miatt folyik az eljárás, vagy a terhelt magyar állampolgár, illetve Magyarországon lakcímmel rendelkezik.⁴⁶ Utóbbi esetet leszámítva ugyanis – a törvényi indokolás szerint – nem feltétlenül jelent valós garanciát a gyermekneveléssel összefüggő szakmában jártas ülnök részvétele. Szintén kevésbé indokolható határozással kapcsolatos bűncselekmény miatt indult eljárásban a nem magyar állampolgár vagy Magyarországon lakcímmel nem rendelkező fiatalkorú terhelt esetében – a fiatalkorúak elleni eljárásban egyébként kötelező bizonyítéknak számító – környezettanulmány elkészítésének kötelezettsége, illetve, ha a bíróság kísérő nélküli fiatalkorú terhelt bűnügyi felügyeletét rendeli el, a terhelt számára lakásként gyermekvédelmi intézményt is kijelölhet.⁴⁷

A fiatalkorúakkal összefüggő, a kizárólag határozással kapcsolatos bűncselekmények miatt alkalmazható könnyítések alátámasztják, hogy az ilyen büntetőeljárások sajátosak a tekintetben, hogy a fiatalkorúak elleni garanciális szabályok (speciális bírói tanács, kötelező bizonyítékként környezettanulmány) alkalmazására vagy a büntetőügy egyszerű megítélése miatt nincs fel-

⁴⁶ 2017. évi Be. 834. § (1) bek.

⁴⁷ 2017. évi Be. 834. § (3)–(4) bek.

tétlenül szükség. Ez azonban felveti – e tanulmányban immár többszörre – annak kérdését, hogy eleve szükséges-e a rendszerint migráns háttérű fiatalokkal szemben büntetőjogi szabályokat alkalmazni olyan cselekmény miatt, amely miatt a fiatalokat mindenkor megillető, hagyományos elvek figyelembevétele a büntetőügy elbírálása során indokoltan lehet elhanyagolható. Nem szabad azonban megfélemlíteni arról, hogy a határzár megsértésével járó bűncselekmények elkövetői számos alkalommal olyan terheltek, akiknek esetében a kiskorúakhoz fűződő jogok felerősödnek. Ezek elsősorban a migráns gyermekek – mint sérülékeny vagy érzékeny csoportba tartozók – fokozott védelméből származnak. Ilyen a gyermek mindenekfelett álló érdeke, a diszkrimináció tilalma, a gyermek érdekében eljáró hatóságok együttműködési kötelezettsége, a gyermek állampolgárságának tiszteletben tartása, a család felkutatása és a kapcsolattartás, a menedéket nyújtó országban maradás joga, vagy a beilleszkedéshez vagy integrációhoz való jog.⁴⁸ Minthogy alapvetően migráns terhelti körrel beszélhetünk, a sajátos büntető-eljárási szabályok megalkotása terén e jogok figyelembevételére is gondot kellene fordítani.

Összegzés

A 2017. évi új büntetőeljárási törvény kihirdetése után megállapítható, hogy a külföldieket érintő alapvető eljárásjogi rendelkezések, amelyek a korábbi büntetőeljárási kódexek részei is voltak (anyanyelvhasználat elve, konzuli védelem, kötelező védelem, biztosíték), ezúttal is helyet kapnak a törvényben. A külföldiekre vonatkozó szabályok azonban – a katonáktól vagy a fiataloktól eltérően – nem szerepelnek egységes fejezet vagy alcím alatt úgy, mint például a büntetés-végrehajtási rendelkezésekben.

A külföldiekre vonatkozó rendelkezések mellett kifejezetten az irreguláris migrációval összefüggő bűncselekmények eljárási rendjére vonatkozóan is találunk szabályokat. Ezek részint az ellenőrizetlen migrációval összefüggő kriminalizáció nyomán kerültek be a törvénybe, és különösen a határzárral összefüggő bűncselekményekkel kapcsolatban határoznak meg sajátos eljárási rendet. E rendelkezések szükségszerűségének megítélése elsősorban nem bűnüldözési kérdés, mivel a jogszerűtlenül beutazó külföldiek esetében a jog-

⁴⁸ Erről lásd bővebben Rózsás Eszter: *Gyermejjogok*. Dialóg Campus–PTE ÁJK, Budapest–Pécs, 2011, 61–62. o.

sértő állapot (az illegális területen tartózkodás) megszüntetése rendészeti (idegenrendészeti) eszközökkel hatékonyabban, a külföldiekre vonatkozó büntetőeljárási garanciák tételes teljesítése nélkül is elérhető.

Mindezekre figyelemmel érdemes megfontolni azt is, hogy különösen a jogellenes beutazás vagy belföldi tartózkodás szankcionálására ne a büntetőeljárás-jog keretében kerüljön sor, hanem – hasonlóan az 1998. évi büntetőeljárási törvényben még jelen lévő szabályozásra – amennyiben idegenrendészeti eljárás lefolytatásának is helye lehet, ilyen rendészeti intézkedés alkalmazásával, a büntetőjog-alkalmazás elkerülésével legyen mód. Erre azonban a 2017. évi Be.-ben inkább visszalépés tapasztalható, minthogy a törvény az idegenrendészeti eljárás alkalmazását még ott sem engedi meg, ahol eddig – az úti okmány tekintetében megvalósuló közokirat-hamisítás megvalósulása esetén – lehetőség volt, illetve az eddigi eljárásjogi szabályoknál tapasztalt módon nem követi a nemzetközi védelem érdekében elkövetett jogsértésekre alkalmazandó dekriminalizációs szabályokat sem. Csatlakozva ugyanakkor *Finszter Gézához* és *Korinek Lászlóhoz*, ne gondoljuk, hogy az említett hiányosságok ne lennének könnyen korrigálható tollhibák.⁴⁹ Már csak azért sem, mert az irreguláris migráció a vonatkozó büntetőeljárásjogi szabályok negligálása mellett is hatékonyan kezelhető rendészeti eszközökkel...

⁴⁹ Finszter Géza – Korinek László: Az eltűnt gyanú nyomában. *Belügyi Szemle*, 2018/3., 122. o.

HALLER JÓZSEF

Magatartástudomány és kriminálpszichológia a rendészeti oktatásban

A kriminálpszichológia egyik alapkérdése – hogy egy nagyon korai magyar kriminálpszichológiai munka címét¹ parafrazeáljam – az, hogy mit, hogyan és milyen ívet bezárva oktassuk a tárgyat a rendészeti képzésben. A kérdés eldöntése korántsem olyan egyszerű, mint első pillantásra látszik. Az optimista feltételezés az lenne, hogy a kriminálpszichológiai ismereteknek biztos helyük van a rendészettudományi oktatásban, de amint látni fogjuk, ez koránt sincs így: vannak országok, régiók és egyetemek, amelyekben a rendészeti képzésben nem szerepel a kriminálpszichológia mint tantárgy, vagy másodrendű szerepet játszik. Máshol ezzel szemben kiemelt tárgyként kezelik, egyebek között Magyarországon is. Az optimizmus második megnyilvánulásaként feltételezhetjük, hogy a kriminálpszichológiának mint „tantárgynak”, jól körvonalazható, a gyakorlatban meggyökeresedett témaköre van. Nos, ez sincs így; könnyen demonstrálható is, hogy a világ különböző pontjain a hallgatók olyan kriminálpszichológiákat tanulnak, amelyek csak minimális mértékben fedik át egymást.

Az előbbiekből következik, hogy a kriminálpszichológiáról írni, és megtalálni helyét a rendészettudományi képzésben, korántsem rutinfeladat. Nem pusztán eredményeket és perspektívákat kell számba venni, hanem alapvető kérdésekre is választ kell keresni. Ebben a tanulmányban erre vállalkozom. A tanulmány első harmada egy nemzetközi körkép, ami azt a kérdést járja körbe, hogy hol és mit tanítanak, hol van a helye a kriminálpszichológiának a világ rendészeti képzésében. A második része – terjedelmi korlátok miatt csak igen röviden – áttekinti a *rendészettudományi* kriminálpszichológia-képzés hazai hagyományait. A tanulmány utolsó része bemutatja a hazai kriminálpszichológia oktatásának jelenlegi és részben tervezett struktúráját, a fejlődési lehetőségek kihangsúlyozásával.

¹ Popper Péter (szerk.): A kriminálpszichológia alapkérdései I. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1974

Nemzetközi körkép

Bevezetésképpen megjegyzem, hogy természetesen nem vállalkozhatom arra, hogy kimerítően jellemezzem a világ sok ezer egyetemének gyakorlatát. Ehelyett példákat fogok többé-kevésbé részletesen bemutatni. Ezek azonban nem esetlegesen kiválasztott, hanem „mintának” tekinthető példák lesznek: mintegy képviselik a legkülönbözőbb irányzatokat.

Kriminálpszichológusok képzése

A kriminálpszichológiai képzés egyik nagyon fontos vonulata azoknak a szakembereknek a képzése, akik alkalmasak arra, hogy döntést hozzanak a bűnelkövetők beszámíthatóságáról, mentális kezelésben részesítsék a bűnelkövetőket, és hogy tanácsadóként közreműködjenek a legkülönbözőbb büntető- és polgári eljárásokban². A hivatkozott – inkább javaslatokat megfogalmazó, mint tényfeltáró – amerikai munka szerint a képzés több fázisban zajlana le. Az úgynevezett graduális képzésben (hazai viszonylatban BA-képzés) a hallgatók képzése három témakör köré csoportosulna: a pszichológiai elméletek, kutatási ismeretek, illetve a pszichológiai elvek jogi alkalmazása. A posztgraduális képzésben (hazai viszonylatban MA- és PhD-képzés) a szerzők a következő témakörök oktatását tartják fontosnak: alkalmazott pszichológia, kutatási módszertan és statisztika, kutatási gyakorlat, jog és pszichológia integrált oktatása (olyan témákkal, mint a szemtanúk vallomásai, az esküdtek döntésének pszichológiája, a tudományos érvek elfogadhatósága stb.), etika és klinikai pszichológia (olyan témák köré csoportosítva, mint a beszámíthatóság, beavatkozási lehetőségek és tanácsadás). A PhD-képzés rendszerbe integrálását az motiválta, hogy a szerzők véleménye szerint a fokozat megszerzése előnyt kínál a tanítványoknak a munkaerőpiacon. A szerzők által javasolt program tulajdonképpen kutatóközpontú tudományos képzés, amelyben a kriminálpszichológiának minimális helye van. Bár a könyv, amelynek ez a tanulmány az első fejezete³, foglalkozik „klasszikus” kriminálpszichológiai témákkal (gyermekmolesztálás, nemi erőszak, viktimológia stb.), ezek mindegyikét a jogi eljárás nézőpontjából tárgyalja, olyan

2 David deMatteo – Geoffrey Marczyk – Daniel A. Krauss – Jeffrey Burl: Educational and training in forensic psychology. In: Curtis R. Bartol – Anne M. Bartol: Current perspectives in forensic psychology and criminal behavior. Sage, Los Angeles, 2012, pp. 2–12.

3 Curtis R. Bartol – Anne M. Bartol: Current perspectives in forensic psychology and criminal behavior. Sage, Los Angeles, 2012, cont.

fejezetekkel, mint Hipnózis és jog, A családi erőszak kivizsgálása a gyermek gyámság alá helyezésének szemszögéből stb.

Egy átfogó, az Egyesült Államok kriminálpszichológiai képzésének általános jellegzetességeit leíró tanulmány⁴, már elszakadni látszik az elsődlegesnek tekintett jogi nézőponttól, és a képzés céljaként a bűnelkövetők viselkedésének, gondolkodásának és magának a bűnelkövetésnek a megértését (megértetését) jelöli meg. Alapszinten a hallgatók pszichológiát és szociológiát tanulnak. Ezt később az abnormális viselkedés pszichológiája, a biopszichológia és a bűnözői viselkedés tanulmányozása követi, majd a hallgatók a képzést esettanulmányokkal, büntetőintézetekben tett látogatásokkal és tapasztalt kriminálpszichológusok meginterjúvolásával fejezik be. A hallgatók tárgyak olyan témaköröket ölelnek fel, mint a pszichopatológia, az erőszak pszichológiája, az intellektuális és kognitív képességek felmérése, a pszichoterápia módszerei stb.

Végül, hogy európai mintákra is kitérjünk, a Maastrichti Egyetem olyan képzési programot vázol⁵, amelynek három lépcsőfoka van. Az első évben a hallgatók olyan „klasszikus” és kevésbé klasszikus kriminálpszichológiai tárgyakat hallgatnak, mint kihallgatási és meghallgatási stratégiák, gyermekek elleni erőszak, fiatalkori bűnözés, bűnözői neuropszichológia, személyiségzavarok és pszichózis, a drogok pszichofarmakológiája, pszichoterápia stb. – természetesen az elmaradhatatlan jogi és kutatástechnikai képzésekkel karöltve. A második évet kutatási és klinikai tapasztalat megszerzésére, míg a harmadikat a disszertáció/diplomamunka megírására fordítják. Ezzel a komplex programmal szemben a Kenti Egyetem három jóval egyszerűbb témakör köré csoportosítja a saját kriminálpszichológiai képzését: a bűnözők gondolkodásának megértése, a kutatáshoz szükséges módszertani és statisztikai ismeretek megszerzése, illetve az íráskészség fejlesztése⁶. Utóbbi vonatkozásában a hallgatók megtanulják, hogyan kell kriminálpszichológiai tanulmányokat, bűnözésikockázat-felmérő jelentéseket, bírósági szakvéleményeket, illetve kormányzati jelentéseket írni.

Az hazai egyetemi rendészeti felsőoktatás – egyelőre – nem kriminálpszichológusokat képez, ezért ezt a fejezetet akár „fölöslegesnek” is elkönnyelhetnénk ebben a tanulmányban, ha nem világítana rá a kriminálpszichológia tudományának alapvető témáira, és ami még ennél is fontosabb: arra, hogy

⁴ <https://www.gradschools.com/programs/psychology/forensic-psychology>

⁵ <https://www.maastrichtuniversity.nl/education/master/master-forensic-psychology/courses-curriculum>

⁶ <https://www.kent.ac.uk/courses/postgraduate/69/forensic-psychology>

ezek az „alapvetőnek” elkönnyvelhető témák nem általánosan elfogadottak, legalábbis nem részei minden tantervnek. Az egyetlen közös elem, ami ezeket a képzéseket összeköti, az a kriminálpszichológiai *kutatás* iránti elkötelezettség. Minden más változik. Egyes képzésekben a kriminálpszichológia úgy jelenik meg, mint a jogi eljárás része, míg másokban a jog marginális jelentőségű. Egyes képzésekben a pszichológia társtudományai (például idegtudomány, pszichiátria, szociológia) hangsúlyos szerepet kapnak, míg másokból teljesen vagy csaknem teljesen kiszorulnak. Vannak képzések, amelyekben olyan témák is hangsúlyt kapnak, amelyekről máshol nem esik szó (például az íráskészség fejlesztése).

Rendészeti oktatás és kriminálpszichológia

A wisconsini igazságügyi minisztérium 2014-ben kiadott egy hetvenöt oldalas dokumentumot, amelyben irányelveket fogalmazott meg a rendészeti képzés számára⁷. A kiadványban a pszichológia szó egyszer fordul elő, nevezetesen a gyermekbántalmazás kapcsán: a helyszínre hívott rendőrnek regisztrálnia kell a bántalmazás emocionális és pszichológiai jeleit, természetesen a testi jelekkel együtt. Az Egyesült Államok e tagállamában tehát nem tartják fontosnak azt, hogy az alapfokú (nagyjából BA-képzésnek tekinthető), összesen 720 tanórát felölelő képzésből akár egyet is célzottan a kriminálpszichológiának szenteljenek.

Bármennyire meglepő, a wisconsini rendőrképzés nincs egyedül a pszichológia iránti „érzéketlenségével”. Egy négy országot összehasonlító tanulmány⁸ szerint a pszichológiai képzésnek egyedül Svájcban volt hagyománya. A német, francia és japán rendészeti képzésben akkoriban (nagyjából tíz éve) még csak a kezdeményei voltak meg. Úgy tűnik, hogy Svájcban már akkoriban nagy súlyt fektettek arra, hogy a rendőrök a technikai és kognitív értékeléshez hasonló jelentőséget tulajdonítsanak a pszichológiai értékelésnek, máshol azonban még nem. A pszichológiához többé-kevésbé kapcsolódó tulajdonságok közül Japánban az objektivitás (negatív attitűdök háttérbe szorítása), igazságérzet, felelősségérzet, és a szolgálat iránti elkötelezettség kialakítását tartották fontos képzési célnak, míg Németországban elsősorban a

⁷ <https://www.swtc.edu/uploadedpdfs/public-safety/law-enforcement/720-LE-Academy-Learning-Objectives.pdf>

⁸ Andrew Millie – Dilip Das: Education and training in four countries: Getting rule of law messages across. In: Kauko Aromaa – Slawomir Redo (eds.): For the Rule of Law: Criminal Justice Training and Teaching Across the World. HEUNI, Helsinki, 2008, pp. 184–202.

diszkriminációellenesség jelent meg hangsúlyosan, amit gyakran úgy oldottak meg, hogy a kisebbségeket bevonták a rendészeti képzésbe. A helyzet nagyon hasonló volt Franciaországban, ahol a képzés céljai között elsősorban a társadalmi pluralitás és az emberi jogok iránti érzékenység kialakítása szerepelt. A tanulmány szerzői szerint a rendőrség mind a négy országban erősen militáris jellegű és szerveződésű volt, a rendőrök pedig elsősorban technikai jellegű kiképzést kaptak. Ezt egyedül Svájcban „puhította fel” némiképpen a pszichológiai tudományok hangsúlyos jelenléte. Mindamellet a szerzők az elmozdulás jeleit is felismerték. Úgy látták például, hogy Franciaországban a rendészeti képzés kezdett elszakadni a hagyományos „technikai” képzéstől, és már akkoriban, vagyis tíz éve kezdtek előtérbe kerülni a pszichológiai nézőpontok. Hasonló fejlődés Németországban is megfigyelhető volt, de nem egységesen. Bajorországban például a pszichológiai képzés már akkoriban is egyike volt a képzés tizenkét fő céljának. Ezzel szemben Baden-Württembergben a pszichológia pusztán a választható tárgyak között szerepelt, azzal a feltételezéssel a háttérben, hogy az ilyen jellegű ismereteket a rendőrök majd a munkájuk közben szerzik meg.

Annak illusztrálására, hogy a rendészeti képzésben a pszichológiának és kriminálpszichológiának változó helye és szerepe van, álljon itt két további példa. A kaliforniai székhelyű Akadémia nevű rendészeti képzőközpontban például a pszichológiai ismeretek csak a négylépcsős képzés utolsó, mintegy „levelező” szakaszában kerülnek előtérbe⁹. (Zárójelben megjegyezzük, hogy az Egyesült Államok – vagy más országok – képzési rendszerét sokszor nehéz a hazainak megfeleltetni. A kaliforniai rendészeti képzés negyedik szakaszában a hallgatók már szolgálatot teljesítenek, és e mellett hallgatnak kurzusokat. A hazai rendszerben ez nagyjából a levelező képzésnek felel meg, azzal a megszorítással, hogy ez odaát nem képzési forma, hanem képzési szakasz.) A képzésnek sem az első, 536 tanórás, sem a második vagy harmadik (260 és 164 tanórás) szakaszában nem kerül előtérbe a pszichológia. Az utolsó szakaszban azonban külön kurzusok foglalkoznak a viktimológiával, a gyermekbántalmazással, a családi erőszakkal, az utcai bandákkal, az emberöléssel, az emberkereskedelemmel és a drogbűnözéssel. Az átadott pszichológiai ismeretek azonban korlátozottak. Gondot fordítanak az áldozatok lelki világának megértésére, a bűnözők viselkedésének leírására, a kihallgatási technikák pszichológiai vonatkozásainak tisztázására, illetve a családi erőszak és az utcai bandák kapcsán foglalkoznak szociológiával is, de a krimi-

⁹ https://theacademy.ca.gov/modular1_police_academy

nálpszichológia nagyon sok fontos területe kimarad a képzésből. Ezzel szemben a Missouri Egyetem rendészeti képzésében – „személyközi kapcsolatok” fejezetcím alatt – a kriminálpszichológia minden fontos kérdését oktatják, a stressz- és krízismenedzsmenttől az emberi viselkedésen át a kommunikációig, sőt foglalkoznak az egészséggel, az egészséges táplálkozással is¹⁰. A kriminálpszichológiai képzésnek ezen az egyetemen tizenkét fő témája van, nem számítva az egészséges életvitellel kapcsolatos témát.

Európában az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet rendőri stratégiai kérdésekkel foglalkozó részlege (*OSCE [Organization for Security and Co-operation in Europe] Strategic Police Matters Unit*) adott ki 2009-ben egy irányelv (jó gyakorlat) jellegű dokumentumot az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagállamai részére, amiben összefoglalta a rendészeti képzés céljait, mégpedig azoknak az értékeknek, etikának és rendészeti készségeknek az alapján, amelyeket fontosnak tartott¹¹. A dokumentumot az EBESZ főtitkárának vezető tanácsadója állította össze, számtalan együttműködő partner segítségével, köztük négyen magyarok (*Boda József, Borbás Tamás, Gosi Hajnalka, Molnár Zsolt*). A dokumentum tíz fejezete hivatkozik pszichológiai ismeretekre, nevezetesen azok, amelyek a rendőrségi etikáról és viselkedési szabályokról, a zavargásokról, áldozatokról (viktimológia), emberkereskedelemről, családi erőszakról, védekezési taktikáról, fegyverhasználatról, járőrszolgálatról, a drogokról, kihallgatásról és meghallgatásról, illetve a kiképzők kiképzéséről szólnak. Ezekben a pszichológia néha a fejezet általános leírásában jelenik meg, máskor a képzési célok között, de megjelölték olyan területként is, amelyet a fő képzési célok elérése érdekében tárgyalni kell. Röviden: a rendészeti képzésnek ez az ajánlott európai „jó gyakorlata” át van szöve pszichológiai ismeretekkel, amelyek érintik a kriminálpszichológia legfontosabb területeit.

Összefoglalásképpen megállapítható, hogy a pszichológiai és kriminálpszichológiai oktatás – a gyakorlat szintjén – nem nélkülözhetetlen eleme a rendőrképzésnek. Vannak egyetemek, amelyekben teljesen hiányzik az oktatási kínálatból, máshol csak érintőlegesen vagy csak részlegesen jelenik meg, de vannak olyan képzési rendszerek is, ahol kimerítően foglalkoznak vele. A különbség nem országhatárok alapján jelenik meg; hatalmas eltérés tapasztalható ugyanannak az országnak a különböző akadémiái vagy egyetemei között. Ami tanulmányom szempontjából azonban a legfontosabb, az az, hogy

¹⁰ <https://extension2.missouri.edu/law-enforcement-training-academy-curriculum>

¹¹ Kevin Carty: Good Practices in Basic Police Training – Curricula Aspects. Organization for Security and Co-operation in Europe. Vienna, 2009. <https://www.osce.org/secretariat/109933?download=true>

az európai „jó gyakorlat” (ajánlás) kiemelt helyen kezeli a pszichológiát, és azokban az európai országokban is lendületet vett a pszichológiai képzés, amelyekben ennek korábban nem voltak meg a hagyományai.

Kriminálpszichológia a hazai rendészeti oktatásban

A magyar rendőrképzés kivételes helyzetben van abból a szempontból, hogy idehaza a pszichológiai és kriminálpszichológiai oktatásnak régi és gazdag hagyománya van. Ebben fontos szerepe volt *Popper Péter*nek, Magyarország egyik legismertebb és legnépszerűbb pszichológusának, aki elképesztő számú könyveinek sorát (több mint száz könyvnek volt szerzője, szerkesztője vagy társszerzője) egy kriminálpszichológiai munkával kezdte meg¹². Ez után írta meg – *Láng Györggyel* közösen – „általános pszichológiáját”¹³ a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói számára (az intézménynek Popper a hetvenes évek elején oktatója volt). Később a szerkesztésében jelent meg az a könyv, amely hosszú időn keresztül alapl műnek számított a szakmában, és amelynek címét parafrázálva emeltük ki a kriminálpszichológia lefontosabb alapkérdését a bevezetőben¹⁴. A könyv szerzői gárdájában (*Kis Géza, Majláth György, Láng György, Sáfár Attila*) olyanok szerepeltek, akik akkor és/vagy később oktattak a Rendőrtiszti Főiskolán. A könyv a klasszikus pszichológiai ismereteken túl olyan témákat is érintett, amelyek később kerültek a kriminálpszichológiai figyelem homlokterébe. Ezek közé tartozott a bűnözés és személyiségzavarok kapcsolata, a szociológiai vonatkozások, bűnözői karrierek, illetve olyan gyakorlati kérdések is, mint a pszichológus szakértő szerepe a bírósági eljárásban. Ezt követte a későbbiekben több egyetemi jegyzet, amelyek közvetítésével a rendőr hallgatók megismerkedhettek a pszichológia legfontosabb területeivel¹⁵, majd öt évvel a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, illetve a rendészettudományi kar létrejötte előtt, egy kriminálpszichológia szakkönyv.¹⁶ Ezt *Csernyikné Póth Ágnes* és *Fogarasi Mihály* szerkesztette, mindketten vezették a főiskola, illetve később a kar kriminálpszichológia tanszékét. A szerzők sorában fellelhetjük a tárgy jelenlegi oktatóit is (Fogarasi

12 Popper Péter: A kriminális személyiségzavar kialakulása. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970

13 Popper Péter – Láng György: Általános pszichológia. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 1972

14 Popper P. (szerk.): i. m.

15 Kis Géza (szerk.): Pszichológiai szakismeretek. Főiskolai jegyzet a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói számára. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1996

16 Csernyikné Póth Ágnes – Fogarasi Mihály (szerk.): Kriminálpszichológia. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2006

Mihály, *Farkas Johanna, Kováts Daniella*). Ebben a kötetben – amellet, hogy a korábbi könyvekben és jegyzetekben szereplő ismeretanyagot korszerűsítették, új nézőpontokat is megjelenítettek, nevezetesen a biológiai és a pszichiátriai megközelítést (személyiségzavaron túl), a szenvedélybetegségeket, profilalkotást, viktimológiát stb.

Sok más külföldi egyetemmel ellentétben tehát a pszichológia és a kriminálpszichológia oktatása meglehetősen hosszú (csaknem ötvenéves) múltat tekint vissza a hazai rendőrképzésben, és az évek során számtalan kiadvánnyal segítette a rendészeti szakembereket. Ezzel a hazai oktatás mintegy elébe ment azoknak az uniós ajánlásoknak, amelyekről már szó volt, és akár élenjárónak is tekinthetjük – legalábbis azokhoz a képzési programokhoz képest, amelyek nem vagy csak igen kis mértékben közvetítenek pszichológiai ismereteket. Nem hallgatható el azonban, hogy a legutóbbi szakkönyv immár tizenkét éves, és ennyi idő alatt a tudomány nagyot fejlődött. Joggal vetődik fel a kérdés: hogyan tovább?

Perspektívák

Hány tudomány a kriminálpszichológia?

Elvileg a kriminálpszichológia nem más, mint a pszichológiai ismeretek alkalmazása a bűnözőkre, lényegében tehát egyetlen, alkalmazott tudomány. A valóság azonban ennél jóval bonyolultabb – kezdve azzal, hogy ma már a pszichológia sem az, ami valamikor volt. A következőkben pontokba szedve sorolom fel és értékelem a kriminálpszichológia „anya-” vagy „társ-” tudományait, különös figyelemmel azokra a sajátosságokra, amelyek alapján a tárgy oktatása továbbfejleszthető. Helyhiány miatt egyiket sem elemzem részletesen, inkább példákkal igyekszem megvilágítani a lényegét.

Pszichológia – e tudomány modern kori fejlődésében valószínűleg a legfontosabb esemény, hogy bölcsészettudományból fokozatosan természettudománnyá alakul át. E fejlődés során nem érdeklődési köre változik meg, hanem az a mód, ahogy a kérdéseit felteszi és megválaszolja. Ezt az átalakulást – valószínűleg, és legalábbis részben – a „klasszikus” pszichológia irányzatainak, megközelítéseinek és iskoláinak sokasága motiválta. Ezek áttekintésére valószínűleg egy könyv sem lenne elegendő. Ha azonban nagyon lapidárisan szeretnénk megfogalmazni a „klasszikus” pszichológia lényegét, akkor azt mondhatnánk, hogy ez alapvetően spekulatív, elméletorientált tudomány. Központi szerepet játszik benne a *koncepció*, amelynek lényegéhez tartozik, hogy alter-

natívája van, és valóban: a „klasszikus” pszichológia számtalan, sokszor egymásnak ellentmondó, vagy egymással köszönőviszonyban sem álló (még csak nem is ellentétes) koncepciók gyűjteménye. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy *semmilyen* tényre nem támaszkodik, de a koncepció határozza meg azt, hogy hogyan gyűjtjük a tényeket, melyiket vesszük figyelembe, illetve hogy azokat hogyan értelmezzük. Ez a bölcsészettudományokban nem ritka, és még az sem állítható, hogy az a spekulatív jelleg szegényíti a pszichológiát; talán épp ellenkezőleg, ettől lesz gazdagabb, és ez teszi lehetővé, hogy egy olyan bonyolult jelenséget, mint a „lélek”, sokoldalúan világítsa meg.

Ha azonban arra szeretnénk felhasználni a pszichológiát, hogy leírjuk, megértsük és előre jelezzük a valóság eseményeit (mint például a kriminálpszichológiában), akkor olyan tapasztalati tényekre kell építenünk, amelyekre megfigyeléssel és kísérletezéssel teszünk szert. Megfigyeléseinket és kísérleteink eredményeit olyan formában kell másokkal közölnünk, hogy azok bárki által megismételhetők legyenek, és ha nem bizonyulnak annak (nem állják ki a *teljes* szakterület tapasztalatának próbáját), akkor el kell vetnünk, vagy minimum át kell írunk őket. Az előző két mondatban egyébként a természettudományok egyik közkeletű meghatározását parafrazeáltam. Röviden összefoglalva: a bölcsészettudományok alapköve a koncepció, bár a tényeket nem nélkülözi; a természettudományok alapköve a tény, bár természetesen nem nélkülözi a koncepciót sem. A kétféle megközelítés látszólag csak árnyalataiban különbözik, de a bölcsészettudományok alternatív koncepciógazdagságával szemben a természettudományokban csak a frontvonalakon vannak lehetőségek. A „lezárult” természettudományos ismeretszerzési folyamat végén pozitív (általánosan igaznak tekintett) megállapítások keletkeznek, olyanok, mint az, hogy a Föld kering a Nap körül, hogy az idegrendszer működési alapegysége az idegsejt, vagy az, hogy a korai traumák többé-kevésbé pontosan meghatározható mértékben növelik a felnőttkori bűnelkövetés kockázatát.

A pszichológia természettudománnyá válásának – a kutatás és ténymegállapítás jellegének megváltozásán túl – számtalan jele van. Ezek egyike, hogy a pszichológiát a világ számtalan egyetemén a természettudományi, és nem a bölcsészettudományi karokon oktatják Ilyenek például a Londoni Egyetem¹⁷, a Cambridge-i Egyetem¹⁸, a Princetoni Egyetem¹⁹, a Los Angeles-i Kalifornia Egyetem²⁰, vagyis a világ vezető egyetemei. Ennek hazai vetülete egy hason-

17 <https://www.thestudentroom.co.uk/showthread.php?t=4949812>

18 <https://www.psychol.cam.ac.uk/undergrads/ug/nst-ii>

19 <https://www.princeton.edu/academics/areas-of-study/natural-sciences>

20 <https://lifesciences.ucla.edu/departments/>

ló jelenség a Budapesti Műszaki Egyetemen, ahol pszichológiát is oktatnak, mégpedig a természettudományi karon²¹. Részleteiben különbözik, de alapvetően mégis ehhez az irányzathoz kapcsolódik a Yale Egyetem pszichológia karának gyakorlata, amely szerint a pszichológia tárgyait két csoportra osztják: egy részét bölcsészettudományként, más részét természettudományként oktatják²². Nagyon sokatmondó egyébként egy a Princetoni Egyetemen született tanulmánynak a címe is, amely így hangzik: „Az elme tudományának újjáteremtése: a pszichológia mint természettudomány”²³. A jelenség mélyelemzése helyett végül álljon itt egy példa. A szerzőnek egy előadása után, amelyben a szexuális erőszak-tevéket tipizálta (szakirodalom alapján²⁴), az egyik, amúgy őszintén érdeklődő pszichológushallgatója megkérdezte, hogy kinek, nevezetesen mely pszichológusnak vagy gondolkodónak az elképzeléséről van szó. Erre a szerző kénytelen volt azt válaszolni, hogy itt az élet osztályozta az elkövetőket. A fő típusok ugyanis nem valamilyen gondolkodási vagy koncepcióalkotási műveletnek, hanem mérési eredménynek voltak a termékei. A hivatkozott szerzők ugyanis több száz elkövető tulajdonságainak felmérése alapján szűrték le azt a következtetést, hogy az elkövetők némileg átfedő, de alapjában véve mégis jól elkülönülő csoportokra oszthatók – egyúttal leírást is adva ezekről a csoportokról. A tényeken alapuló osztályozási rendszer „töröl” minden korábbi spekulációt és koncepciót. Csak újabb kutatási eredményekkel dönthető meg, elméletekre való hivatkozással nem. Előfordulhat például, hogy a vizsgálatok néhány száz kutatási alanya nem képviselte megfelelően a szexuális bűnözők egészét, vagy hogy más országokban a bűnelkövetők tulajdonságai másképpen oszlanak meg. Egy nagyobb – vagy egyszerűen csak egy másik – kutatási mintán, vagy egy másik országban kiderülhet, hogy a tipizálás nem jó, vagy árnyalásra szorul. Ezt azonban csak a kutatással – a természettudományoshoz hasonló tapasztalatszerzéssel – lehet eldönteni, nem spekulációval.

A szerző meggyőződése, hogy a kriminálpszichológia rendészeti oktatásának az tesz jót, ha a pszichológiát mint „anyatudományt” – összhangban a

²¹ <https://www.bme.hu/TTK-en?language=en>

²² <https://psychology.yale.edu/which-psyc-courses-count-social-science-list-vs-natural-science-list-b>

²³ Gary Hatfield: Remaking the Science of Mind: Psychology as Natural Science. IRCS Technical Reports Series, 159., 1994. http://repository.upenn.edu/ircs_reports/159

²⁴ Caroline J. Oliver – Anthony R. Beech – Dawn Fisher – Richard Beckett: A comparison of rapists and sexual murderers on demographic and selected psychometric measures. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, vol. 51, 2007, pp. 298–312.; Joan A. Reid – Eric Beauregard – Karla M. Fedina – Emily N. Frith: Employing mixed methods to explore motivational patterns of repeat sex offenders. *Journal of Criminal Justice*, vol. 42, no. 2, 2014, pp. 203–212.

legfrissebb irányzatokkal – természettudományként fogják fel, és csak azokat az állításait fogadják el igaznak és alkalmazzák a kriminálpszichológiában, amelyeket a tapasztalat igazol – és itt nem olyan tapasztalatról van szó, amelynek megszerzését egy koncepció irányítja. Az oktatás gyakorlati jellegének megőrzését vagy kialakítását pontosan ez a tapasztalat-központúság biztosítja. Ha nem a koncepciókhoz keresünk azokat igazoló eseteket (minden alternatív koncepcióhoz egy másik esetet), hanem a tények alapján fogalmazzuk meg koncepcióinkat, a gyakorlati esetek elemzése nagyon könnyűvé és illusztratívává válik. Ez nem vonja kétségbe a pszichológiának azt a jogát, hogy bölcsészettudományként viselkedjen; mindössze a pszichológiának azt a megközelítését azonosítja, amely a szerző szerint a kriminálpszichológia alapja lehet.

Viselkedés- és magatartástudomány – a kriminálpszichológiában a „miért?” kérdés mellett az utóbbi időben egyre fontosabbá válik a „hogyan?” kérdés is. Utóbbit válaszolják meg a „modus operandi” tanulmányok: olyanok, amelyek – egyebek között – leírják, hogy milyen stratégiát és taktikát alkalmaznak a pedofil bűnözők az interneten²⁵, vagy személyes kapcsolataik során²⁶, hogyan cserkészik be áldozataikat, hogyan követik el a büntettet, és miképpen védekeznek a leleplezés ellen a szexuálisbűn-elkövetők²⁷. Elvben a pszichológia az elme működése mellett az emberi viselkedés leírásának is a tudománya, a gyakorlatban azonban ennek a „kötelezettségének” nagyon ritkán tesz eleget olyan részletességgel és alapossággal, mint az etológia vagy más néven viselkedéstudomány. Amint erről már korábban is írtam²⁸, a viselkedéskutatás eszközei és gondolkodásmódja nagy szolgálatot tehet a kriminálpszichológiának (egyebek között a profilozásnak is) azzal, hogy leírja azokat a viselkedéseket, amelyeket a bűnelkövetőknél tapasztalni lehet, ezeket kvantitatívan értékeli, és ez alapján létrehozza azokat a fő csoportokat, amelyekre az egyes bűnelkövetők oszlanak.

25 L. Alvin Malesky Jr.: Predatory online behavior: modus operandi of convicted sex offenders in identifying potential victims and contacting minors over the internet. *Journal of Child Sexual Abuse*, vol. 16, 2007, pp. 23–32.

26 Stephen Smallbone – Richard Wortley: *Child sexual abuse: offender characteristics and modus operandi*. Australian Institute of Criminology, Canberra, 2001

27 Michael P. Lasher – Robert J. McGrath – Georgia F. Cumming: Sex offender modus operandi stability and relationship with actuarial risk assessment. *Journal of Interpersonal Violence*, vol. 30, iss. 6. 2014, pp. 911–927.

28 Haller József: Kriminálpszichológia és humán etológia – rendészeti etológia? In: Boda József – Felkai László – Patyi András: *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére. Liber amicorum in honorem Friderici Janza septuagenarii*. Dialóg Campus, Budapest, 2017

A „klasszikus” kriminálpszichológia egyik kérdése az elkövetők gondolkodásmódjának pszichikai jellemzése, amelynek megválaszolását elsősorban az nehezíti meg, hogy az elkövetők nem egyformák. A problémát sokan úgy oldják meg, hogy megpróbálnak egy „mindent magában foglaló” bűnelkövetőt kreálni, amely egyesíti magában az összes létező pszichikai tulajdonságot (ilyen bűnöző a valóságban természetesen nem létezik), mások iskolákba tömörülnek, ahol valamilyen szempont szerint elemzik az elkövető pszichológiáját, majd „harcba szálljanak” azokkal, akik elemzésüket egy másik szempontrendszer szerint végezték el. A viselkedés- és magatartástudomány azonban – pontosabban annak egyre gyakrabban megjelenő „modus operandi” tanulmányai – nemcsak azt igazolja vissza, hogy az elkövetők különböznek egymástól, hanem a fő típusokat is képes elkülöníteni, amivel fogódzót nyújt a pszichológiai típusok leírásához is. A pedofil bűnözőnek például nincsenek globális pszichológiai tulajdonságai; ezeket csak az egyes altípusokra vonatkoztatva lehet leírni, amelyeket azonban a viselkedéstudomány eszközei nélkül nagyon nehéz lenne felismerni. A viselkedéstudománynak már régóta fontos szerepe van a kriminálpszichológiai kutatásban, és úgy gondolom, hogy lassan el kell foglalnia méltó helyét a tárgy oktatásában is.

Biológia – ha megvizsgáljuk a három vezető pszichológiai tudományos folyóirat (*Annual Review of Psychology*, *Psychological Bulletin*, *Perspectives on Psychological Science*)²⁹ tartalomjegyzékét, igen érdekes felfedezést tehetünk: a pszichológia nemcsak a természettudományos módszerek és megközelítés szempontjából, hanem tartalmilag is elmozdult a természettudományok irányába. Egyre gyakrabban ötvözi saját ismeretanyagát olyanokkal, amelyeket a biológia tárgykörébe sorolhatunk. Ilyen biológiai tudományterületek a genetika és epigenetika, az endokrinológia és az idegtudományok. Az *Annual Review of Psychology* 2018-ban megjelent 47 cikke közül 15 (32 százalék) foglalkozott efféle kérdésekkel; az arány a másik két folyóirat esetében 21 és 19 százalék. A vezető folyóiratok mellett ugyanezt látjuk a rangsorlista középtájékán elhelyezkedő folyóiratoknál is (például a *Journal of Experimental Psychology: General*, illetve a *Psychological Science* című folyóiratnál a biológiai tárgyú cikkek aránya 22, illetve 23 százalék). A „tisztán pszichológiai” folyóiratok cikkeinek durván ötöde tehát felhasznál biológiai módszereket és eredményeket. Megjelentek azonban a határterületeken mozgó folyóiratok, amelyek fontosságát azok nagy száma és széles körű elismertsége is igazolja. Ilyen nagy tekintélyű újságok a *Molecular Psychiatry*, a *Neuropsychopharmacology*, a

²⁹ <https://www.scimagojr.com/journalrank.php?category=3201>

Psychoneuroendocrinology stb. Megjegyzendő, hogy a „másik oldalról” szintén érdeklődés mutatkozik a pszichológia iránt: a vezető idegtudományi folyóiratok például gyakran közölnek mentális zavarokkal vagy ennél általánosabb pszichológiai kérdésekkel foglalkozó cikkeket.

Az idegtudományok és a pszichológia érdeklődési területe az elmúlt évtizedekben erős átfedésbe került; lényegében ugyanazt (az emberi elme működését) tanulmányozzák, bár eltérő módszerekkel. Nagyjából ugyanez mondható el a genetikáról és az endokrinológiáról (például stresszendokrinológiáról) is. A „biológiai oldal” olyan kérdésekre ad választ, amelyekre a pszichológia önmagában nem képes, és fordítva, a pszichológia olyan kérdéseket vet fel, amelyek iránt a „biológiai oldalon” erőteljes érdeklődés mutatkozik. A biológia bevonását a kriminálpszichológia oktatásába azonban nemcsak a két tudományág fokozatos „összenövése” indokolja, hanem az a növekvő szerep is, amelyet a pszichológiával összefüggésben álló biológiai felfedezések a bűnüldözésben és az igazságszolgáltatásban játszanak. Ennek csupán egyetlen oldalát emeljük ki: a beszámíthatóság kérdésének eldöntésében az elkövető idegrendszeri³⁰ vagy genetikai³¹ tulajdonságainak felmérése egyre fontosabb szerepet játszik.

A kriminálpszichológiában nem lehet elhanyagolni a bűnelkövetés biológiai tényezőit, ennél fogva a tárgy oktatásában sem. Itt szeretném hangsúlyozni azonban, hogy ezeknek a stúdiumoknak sokkal mélyebbeknek kell lenniük, mint a korábbi gyakorlat volt. Szinte nincs pszichológia-tankönyv, amely ne tartalmazna biológiai elemeket. Korábban azonban a tankönyvek megrekedtek olyan egyszerű jelenségek bemutatásánál, mint a szinapszis vagy a stresszhormonok. A biológiai tudományok mai fejlettsége ennél sokkal mélyebb, és ami még fontosabb: ennél sokkal használhatóbb pszichológiai elemzéseket tesz lehetővé.

Szociológia – a szociológiai ismeretek nemcsak azért nélkülözhetetlenek, mert a bűnözés létrejöttében a társadalmi viszonyok fontos szerepet játszanak, hanem azért is, mert a csoportos bűnözés lényegében egy szociológiai jelenség. Itt nem egyszerűen arról van szó, hogy a pszichológiának része a szociálpszichológia. Ez természetesen így van; e triviális kijelentés miatt azonban a kérdést nem lett volna érdemes itt megemlíteni. Ami fontossá teszi a szociológiát önmagában (a bűnözés kockázati tényezőin túl), az az,

30 J. Sherrod Taylor: Neurolaw: towards a new medical jurisprudence. *Brain Injury*, vol. 9, iss. 7, 1995, pp. 745–751.

31 Deborah W. Denno: Behavioral genetics evidence in criminal cases. In: Nita A. Farahany (ed.): *The Impact Of Behavioral Sciences On Criminal Law*. Oxford University Press, 2009, pp. 317–321.

hogy a bűnszervezetek társadalmi csoportok, amelyek működését nem lehet megérteni szociológiai elemzés nélkül, a működés megértése nélkül pedig nem tisztázhatók az elkövetők pszichikai tulajdonságai sem. Egyszerű példával élve: a bűnszervezetek szociálisan erősen tagoltak, és teljesen másféle pszichológiája van az utcai „katonának”, aki erőszakosságával szolgálja a szervezet céljait, és a szervezet tagjaként működő ügyvédnek, aki védi őt. Legalább ekkora vagy még nagyobb pszichológiai különbségek vannak az utcai drogárus és a között a földműves között, aki a világnak valamilyen távoli pontján a növényt termeszt. Az előző sokszor maga is drogfogyasztó, és ezzel a munkával keres pénzt szenvedélyének kielégítésére, míg az utóbbi tevékenysége sokszor nem is tekinthető antiszociálisnak, mert hazájában az illető növény termesztése nem illegális. Az ehhez hasonló (de nyilván nem pusztán említésszintű) szociológiai elemzések nélkül a kriminálpszichológia nem vizsgálható, és nem is érthető meg.

Pszichiátria – a bűnözők jelentős része mentálisan zavart; a pszichiátriai zavarok részaránya pedig a büntett típusától függ. A nagyon súlyos büntettek elkövetői (például a sorozatgyilkosok) többszörösen zavartak³², míg a pedofil bűnelkövetés nem képzelhető el pedofil zavar nélkül³³. Ezek az elkövetők tehát legalábbis egyszeresen zavartak, de gyakran fennáll náluk az antiszociális személyiségzavar második diagnózisa is. Másféle bűnelkövetők körében a mentálisan zavartak aránya nem ennyire magas (harminc és hetven százalék között ingadozik)³⁴, de még ez a viszonylag mérsékelt arány is azt jelenti, hogy a bűnüldözés során a rendőr gyakran dolgozik mentálisan zavart emberekkel. Ezek viselkedése, a rendőrségi intézkedéshez való viszonya, sőt a vele szemben alkalmazandó intézkedések attól függnének, hogy az elkövető *milyen* zavarban szenved. Ez vonatkozik a gyanúsítottak kihallgatási technikáira³⁵, a bűnözőiprofil-alkotásra³⁶, akárcsak a rendészeti munka számtalan

32 David Freedmana – David Hemenway: Precursors of lethal violence: a death row sample. *Social Science and Medicine*, vol. 50, 2000, pp. 1757–1770.

33 M. Ashley Ames – David A. Houston: Legal, social, and biological definitions of pedophilia. *Archives of Sexual Behavior*, vol. 19, no. 4, 1990, pp. 333–342.

34 Henrik Anckarsäter – Susanna Radovic – Christer Svennerlind – Pontus Höglund – Filip Radovic: Mental disorder is a cause of crime: The cornerstone of forensic psychiatry. *International Journal of Law and Psychiatry*, vol. 32, 2009, pp. 342–347.

35 Jodi L. Viljoen – Ronald Roesch – Patricia A. Zapf: An examination of the relationship between competency to stand trial, competency to waive interrogation rights, and psychopathology. *Law & Human Behavior*, vol. 26, no. 5, 2002, pp. 481–506.

36 Peter H. Schmidt – Stephan A. Padosch – Marcus A. Rothschild – Burkhard Madea: Forensic case profiling aspects on multiple homicides from the Cologne-Bonn Metropolitan Area 1985–2000. *Forensic Science International*, vol. 153, issues 2–3, 2005, pp. 168–173.

más formájára. Ennélfogva a pszichiátriai ismeretek nagyon fontosak a rendészeti munkában, így nélkülözhetetlenek az oktatásban is. A rendészettudományi kar nem pszichiátereket képez, ezért gondosan mérlegelni kell, hogy milyen mélységű és a gyakorlatban mennyire használható ismereteket közvetít az oktató, de ezt a jelenségkört nem lehet kihagyni az oktatásból.

Matematika – utoljára említtem meg a matematikát mint olyan tudományágat, amelyben valódi jártasságot nem lehet szerezni a rendőrképzés során, a témakört mégsem lehet teljesen elhanyagolni az oktatásban. A gyakorlatorientált matematikai modellek egyre szaporodnak a legkülönbözőbb rendészeti tevékenységi területeken, kezdve a bűnözőiprofil-alkotással³⁷ a zavargások kezelésén át³⁸ a szervezett bűnözésig³⁹. A matematikai modellek céljai sokfélék: vannak, amelyek a nyomok alapján jósolják meg az elkövető pszichikai és más tulajdonságait, más modellek a bűntettek elkövetésének valószínűségét és majdani lefolyását igyekeznek megjósolni, ismét mások arra a kérdésre keresik a választ, hogy milyen módszerekkel lehet egy bűnszervezet működését felszámolni. Talán nincs messze az az idő, amikor a hasonló modellek – szoftverek formájában – a rendészeti munka fontos kiegészítőivé válnak. A hallgatók bevezetése a témakörbe részben ezt a lehetséges jövőt szolgálja. A matematikai modellek mindemellett új, és másképpen nem elérhető következtetések levonásához is elvezetnek, új összefüggésekre világítanak rá, és ezek sokszor a háttérben álló matematikai eszköztár beható ismerete nélkül is használhatók az oktatásban, majd később a rendészeti munkában. Ezért a matematikai modelleket érdemes röviden tárgyalni az oktatás során anélkül, hogy túlságosan elmerülnénk azok technikai részleteiben.

Ha összeszámoljuk az előbbi pontokat, a válasz a fejezetcímbe feltett kérdésre: (legalább) hat. Ahhoz tehát, hogy a kriminálpszichológiát megfelelő szinten és gyakorlatban alkalmazható módon oktassuk, minimum hat tudományág ismereteit kell „belezsúfolnunk”. Ezt természetesen nem tehetjük meg izoláltan (külön oktatva például a matematikai modelleket), mindenképp integráltan, mindig arra a területre koncentrálni kell megtennünk, amely az adott rendészeti pszichológiai téma szempontjából a legrelevánsabb. Ezt megkönnyíti, hogy a felsorolt tudományágak maguk is átfedésben vannak, és

37 Hyeon-Woo Kang – Hang-Bong Kang: Prediction of crime occurrence from multi-modal data using deep learning. Plos One, 2017, 12:e0176244.

38 Henri Berestycki – Jean-Pierre Nadal – Nancy Rodríguez: A model of riots dynamics: shocks, diffusion and thresholds. American Institute of Mathematical Sciences, vol. 10, 2015, pp. 443–275.

39 Paul A. C. Duijn – Victor Kashirin – Peter M. A. Sloot: The relative ineffectiveness of criminal network disruption. Scientific reports, vol. 4, 2014, p. 4238.

bőven kölcsönvesznek egymás általános megközelítéseiből, módszertanából, és gondolataiból. Az átfedések teszik őket integrálhatóvá.

A kriminálpszichológia oktatásának íve

A rendészettudományi kar hallgatói tanulmányaik első félévében kezdik el a pszichológiai ismeretek elsajátítását, a *Hegedűs Judit* által gondozott társadalmi és kommunikációs ismeretek keretén belül. Bár a cím mást sugall, a tantárgy tematikája⁴⁰ világossá teszi, hogy a hallgatók az alapvető lelki jelenségekkel ismerkednek meg, kezdve a motivációktól az érzelmeken át egészen a személyiségfejlődésig, mégpedig – a szerző tapasztalata szerint – klasszikus pszichológiai megközelítésben, tág teret engedve a különböző pszichológiai koncepcióknak. Ez a tárgy bevezeti a hallgatót a pszichológia rejtelmeibe, felvillantja e tudományág sokszínűségét és az emberi lélek működésének bonyolultságát. E tárgy tematikája tehát a „klasszikus” pszichológia, amely sok szempontból különbözik attól, amelyet – összehasonlító jelleggel – röviden bemutatam.

A kriminálpszichológia oktatása a második félévben kezdődik el, amikor a hallgatók megismerkednek a bűnelkövetés szociológiai, biológiai és pszichológiai kockázataival, továbbá a bűnelkövetői karrierekkel vagy életutakkal. Ebben a fázisban a témába vágó szociológiai, biológiai és „természettudományos pszichológiai” ismeretek elsajátítása a fő cél. Ugyanebben a félévben kezdődik és a következőben fejeződik be a legfontosabb bűntípusok megismertetése a hallgatókkal. Ennek a periódusnak a legfontosabb témái az erőszakos, szexuális, csoportos és szervezett bűnözés, valamint a terrorizmus. Az első három témánál a korábban megemlített tudományágak mellett szerepet kap a viselkedés- és magatartástudomány, valamint a pszichiátria. A csoportos bűnözés témájától kezdve egyre hangsúlyosabban jelenik meg a szociológia mint értelmezési keret, és ekkor mutatjuk be elsősorban a zavarások, csoportos és szervezett bűnözés témáin belül a legfontosabb matematikai modelleket is. A harmadik félévben az oktatás egyfajta rendészeti pszichológia jelleget ölt, amelynek fő témái a bűnözőiprofil-alkotás, a kihallgatás-lélektan, viktimológia, a rendőri intézkedés pszichológiája, illetve a rendészeti mentálhigiéné. A negyedik félév tematikája kriminálpszichiátriai és egyben gyakorlati jellegű is. Itt kerül sor a bűnüldözési munká-

⁴⁰ <https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/rmttb06-tarsadalmi-es-kommunikacios-ismeretek.original.pdf>

ban oly fontos pszichiátriai ismeretek átadására, az előző félévek tematikájának mintegy összegzéseként, konkrét esetek elemzésén keresztül.

A rendészettudományi kar kriminálpszichológiai képzési programjára egy szakirányú mesterképzés tehetné fel a koronát, de ez még nem valósult meg. Ennek oka kettős. Egyrészt számomra nem teljesen világos, hogy ilyen jellegű képzésre mekkora a társadalmi/rendészeti igény, másrészt egy ilyen képzésnek még az emberi feltételei sem jöttek létre. A szükséges létszámon túl a rendészeti gyakorlati munkában járatos szakemberek tanszéki hiánya a legfontosabb korlátozó tényező. Ha azonban ilyen képzés iránt igény mutatkozna, ez a képzési forma néhány éves időtávlatban létrehozható lenne.

Összegzés

Bár a rendészeti oktatásnak nem mindenhol „kötelező” eleme a kriminálpszichológiai képzés, a vezető egyetemek gyakorlata, a rendőrképzéssel kapcsolatos európai és nem európai ajánlások fontos szerepet szánnak ennek a tárgynak. Sok ország sok egyetemén kiemelt szerepet kap a kriminálpszichológia, és még azok az országok is e tárgy fejlesztése irányába mozdultak el, amelyekben ennek korábban nem volt hagyománya. Magyarország abban a szerencsés helyzetben van, hogy gazdag hagyományokkal büszkélkedhet ezen a téren. A kriminálpszichológia utóbbi egy évtizedének fejleményei azonban szükségessé teszik az oktatás magasabb szintre emelését. Jelenleg olyan jövőkép rajzolható fel, amelyben a társtudományok bevonásával az oktatás elvezeti a hallgatót az általános pszichológiai ismeretektől a gyakorlat-orientált képzésig. A rendőr emberekkel dolgozik; ebben az értelemben szükségszerűen pszichológusnak vagy „tisztelőbeli” pszichológusnak kellene lennie. Az itt vázolt képzési keretprogram, amely ötvözi a nemzetközi képzés minden elemét, sőt új elemekkel egészíti ki, lényegében azt teszi lehetővé, hogy tevékenységének ezt az oldalát professzionális szinten lássa el.

MIHALIK-DOBI ANITA

A graffiti módszerével megvalósuló bűncselekmények felderítése

A napi sajtóban és a híradásokban gyakran visszatérő téma a graffitik ellen folytatott szélmalomharc. A graffitik eltávolítása jelentős anyagi terhet ró az érintett ingatlan tulajdonosaira, a tömegközlekedési eszközökön elhelyezett graffitik milliárdos kárt okoznak a közlekedési vállalatoknak, a műemlékekre és középületekre festettek eltüntetésére pedig jelentős közpénzeket emészt fel.

Mindezek ellenére a közvélekedés nem egyöntetű a megítélésük tekintetében. Egyesek úgy vélekednek, hogy a graffitik, falfirkák valódi művészi értékkel bírhatnak, számos graffitiből elismert művész vált, ezt igazolja az amerikai *Jean-Michel Basquiat*, valamint a brit *Banksy* munkássága. Mások szerint azonban a graffitizés tisztán vandalizmus, a tulajdon elleni támadás. E tevékenységet a törvényeink természetesen tiltják – bűncselekménynek, illetve szabálysértésnek tekintik –, tehát a graffiti egyik fő jellemvonása a szabályokkal való szembehelyezkedés.

A jogalkotó egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy az ilyen jellegű cselekmények elkövetése sértheti az egészséges környezethez való alkotmányos jogunkat. Az államnak garantálnia kell polgárai számára a tiszta, egészséges és élhető környezetet, amely mára egyre inkább magában foglalja a zavartalan, esztétikus épített környezethez való jogot is. Ebből adódóan az államnak akár a büntetőjog eszközével is fel kell lépnie a köztereket elcsúfító graffitik ellen. Megállapítható azonban az is, hogy ezeknél a bűncselekménytípusoknál jelentős problémákat vet fel az elkövetők azonosítása, elfogása, felelősségre vonása, valamint a bűncselekménnyel okozott kár megtérítése is.¹

Úgy vélem, hogy a „problématérkép” felállításához feltétlenül szükséges visszanyúlnunk a graffiti kialakulásának történetéhez, valamint tisztáznunk kell annak mibenlétét, az elhelyezésével megvalósuló cselekmények büntetőjogi minősítését, valamint a téma büntetőeljárási és kriminalisztikai aspektusait is.

¹ T/1673/3 módosító javaslat Egyes büntető tárgyú törvények módosításáról.
<http://www.parlament.hu/irom39/01673/01673-0003.pdf>

A graffiti fogalom meghatározása

Maga a graffiti szó az olasz *graffare* (jelentése: karcolni, vésni) szóból ered, és amerikai közvetítéssel honosodott meg a köztudatban. Ma már a fogalomba beletartozik minden karcolt, festett, festékszóró spray-vel készített, köztereken, vagy általában forgalmas, a tömegek számára jól látható helyen lévő alkotás.²

A köznyelv a graffiti és a falfirka fogalmát gyakran szinonimaként használja. Álláspontom szerint azonban a büntetőjog rendszerében az egyenlőségétel nem helytálló. A két kifejezés eltérő jelentéstartalmának a cselekmény minősítése tekintetében van kiemelkedő szerepe. Magántulajdonban vagy köztulajdonban álló vagyontárgyon graffiti elhelyezése általában – súlyosabb esetektől eltekintve – a cselekménnyel okozott kár értékhatártól is függően rongálás vétségét, büntetét, vagy tulajdon elleni szabálysértést valószínűsíthet meg. Fontos kiemelni, hogy értékhatártól is függően, mert a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 371. § (2) bekezdés *ba)* pontja a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó, falfirka elhelyezésével elkövetett rongálást is bűncselekménynek minősíti. Erre tekintettel fontos annak tisztázása, hogy mi is értendő falfirkán.

A falfirka fogalma tekintetében célszerű a Btk. 371. § (7) bekezdésében meghatározott definícióból kiindulni, amely szerint a falfirka „*festékszóróval, filctollal vagy bármilyen más felületképző anyaggal létrehozott képi, grafikus vagy szöveges felületbevonat, amely nem a vagyontárgy rendeltetésszerű használatához szükséges*”. Igaz, hogy a Btk. nem határoz meg az érintett vagyontárgy vonatkozásában semmilyen külön feltételt, így nem utal annak ideiglenes vagy állandó – tehát épület – jellegére sem, azonban az 5/2016. számú büntető elvi határozat rávilágított arra, hogy a definíció nyelvtani értelmezése szerint a Btk. csupán a firka fogalmát határozta meg, így indokolt a fal fogalmának meghatározása is. Ennek során pedig a fal köznyelvi jelentéséből indult ki, amely szerint az egy végleges építmény része, amely állagsérelem nélkül nem távolítható el. Erre tekintettel falfirkának csak valamely végleges építmény állagsérelem nélkül el nem távolítható részén elhelyezett – a Btk.-ban meghatározott értelmező rendelkezés további feltételeinek is megfelelő – felületbevonat tekinthető.³

² Inese Boluza: Is Graffiti Art a Crime or a Protest of the Society against Law Enforcement? Public Security Studies, vol. 2, issue 2, 2013, pp. 70–71.

³ 5/2016. számú büntető elvi határozat. Fővárosi Törvényszék 23.Bf.V.5250/2015.

Mindezekből az következik, hogy a nem épület részét képező falon – például tömegközlekedési eszközökön, molinón – elhelyezett graffiti nem minősül falfirkának. Ebből adódóan a graffiti kifejezés a falfirka jelentésénél tágabb körben értelmezendő, abba beletartozik bármely vagyontárgy felületére festékszóróval, filccel vagy más felületképző anyaggal, karcolással elhelyezett szöveg vagy rajz. A kifejtettek alapján a graffiti jelentéstartalmát egyfajta gyűjtőfogalomként értelmezem, amelybe beletartozik a falfirka is.

A graffiti kialakulása, mibenléte, kifejezésrendszere

A graffiti a vizuális kommunikáció egy formája, a nyilvános tér egy személy vagy egy csoport általi megjelölése, amely rendszerint illegális.⁴ Mint kommunikációs eszköz már az ókorban is létezett, Pompejiben, valamint *Néró* császár korából a Domus Aureában is találtak ilyen fali emlékeket. A mai graffiti kialakulása azonban az 1960–1970-es évek Amerikájába nyúlik vissza, és a bevándorló, gettóban élő nagyvárosi fiatalok bandaháborúhoz köthető, amikor is a festékszóró spray-vel készített farfirkák a területhatárok megjelölésének célját szolgálták. Az olvashatatlan aláírások, szavak a banda aktív tagjai közötti üzenetekre, vagy az egymással zajló harcokra utaltak.⁵

Népszerűségét egy manhattani görög származású fiatal munkásságának is köszönheti, akinek „Taki 183” névjegye New York-szerte ismertté vált, hatására számos fiatal követte példáját, hogy a közterületeken megjelenő névjegyével, egyedi rajzaival kitűnjön a tömegből.⁶ A szubkulturális csoportokhoz tartozó fiatalok rajzaikkal különböztették meg magukat a környezetüktől, valamint a rajzaik által tettek szert szélesebb ismertségre, elismertségre.⁷ Az egyre növekvő számú graffitik kavalkádjából a készítők az alkotói stílusuk egyediségével, valamint a graffiti méretével tudtak kitűnni, így különböző stílusirányzatok alakultak ki. Látható, hogy a graffitinek ez a fajtája már in-

⁴ Stacie Sandifer: Unauthorized and Unsolicited: Is Graffiti Copyrightable Visual Communication? Kennedy University Law Review, vol. 12, no. 1, 2009, p. 143.

⁵ Hárdi István: A falfirkától az utcai művészetig. A graffiti pszichológiájáról. Magyar Tudomány, 2015/7., 837–838. o.

⁶ Elizabeth Gee: City Walls Can Speak: The Street Art Movement and Graffiti's Place in First Amendment Jurisprudence. Jeffrey S. Moorad Sport Law Journal, vol. 20, issue 1, 2013, p. 213.; A Taki 183 névjegyet alkalmazó fiatalról a New York Times cikket is közölt, amely tovább növelte népszerűségét. <http://www.nytimes.com/1971/07/21/archives/taki-183-spawns-pen-pals.html>

⁷ Gönczö Viktor: Graffiti: A vizuális sűrűség hatása a terek tipográfiájára. Kultúra és Közösség, 2012/2., 155. o.

kább az önkifejezés eszközének tekinthető, ellentétben a bandaháborúhoz köthető graffitivel. A szakirodalom is élesen elkülöníti egymástól a két irányt. Utóbbi társadalomra veszélyessége ugyanis jóval nagyobb mértékű, azokhoz rendre erőszakos cselekmények társulnak, a graffiti célja itt nem az önkifejezés, művészeti értékkel bíró alkotások létrehozása, hanem az ellenséges bandákkal szembeni erőfitogtatás.⁸

A rajzolóknak nagy része azonban elutasítja az erőszakot⁹, a graffitire mint kifejezés módra tekint. A rajzok, feliratok gyakran politikai tartalmúak, társadalomkritikát fogalmaznak meg, vagy éppen művészi szárnypróbálgatások¹⁰, sőt akad olyan graffiti is, amely valós művészeti értékkel bír.¹¹

A hazai szociológiai elemzések a graffitijelenséget a városi szubkultúra elemének tekintik, amely erősen kötődik a hip-hop kultúrához. A graffitis szubkultúra tevékenységéhez kapcsolódóan – így a graffiti formavilágára, elkészítési módjaira, az elkészítéséhez használt eszközökre – sajátos kifejezéseket alkalmaz. Ezek az angol nyelvből kerültek át a magyar nyelvbe, beépülve a szubkultúra nyelvezetébe, tehát ezeknek a szavaknak nincs magyar megfelelőjük.¹²

Úgy gondolom, hogy a graffitijelenség megértéséhez, kriminalizált cselekmény lévén a bűncselekmény felderítéséhez, az elkövető felkutatásához feltétlenül szükséges a szubkultúra nyelvezetének, kifejezésrendszerének ismerete. Ebből adódóan a fontosabb kifejezések jelentésének tisztázását feltétlenül szükségesnek tartom.

A szubkultúrán belül speciális elnevezést használnak a graffiti fajtáinak megjelölésére. A legalapvetőbb, legegyszerűbb graffiti a *tag*, amely általában az alkotó személyét (*writer*), művésznevét, a graffitis csoport (*crew*) nevét, vagy egy egyszerű üzenetet jelöl. A kezdő rajzolóknak általában kizárólag *tageléssel* foglalkoznak, így kezdik kialakítani egyéni stílusukat. Ezek több-

8 Lásd Lori L. Hanesworth: Are They Graffiti Artist or Vandals?- Should They Be Able or Caned? A Look at the Latest Legislative Attempts to Eradicate Graffiti. DePaul-LCA Journal of Art and Entertainment Law, vol. 6, iss. 2, 1996, p. 226.; Marisa A. Gomez: The Writing on Our Walls: Finding Solutions through Distinguishing Graffiti Art from Graffiti Vandalism. University of Michigan Journal of Law Reform, vol. 26, iss. 3, 1993, p. 635.

9 Inese Boluza: i. m. 73. o.

10 Lásd Rob White: Graffiti, Crime Prevention & Cultural Space. Current issues in Criminal Justice, vol. 12, iss. 3, 2000, pp. 254–255.

11 Ian Edvards: Banksy's Graffiti: A Not-so-Simple Case of Criminal Damage. Journal of Criminal Law, vol. 73, iss. 4, 2009, pp. 345–362.

12 Erről részletesen lásd Gönczö Viktor – Téglás Attila: „Mindenhová fűjni kell, én úgy mondom.” Egy szegedi graffitis csoport szubkultúrájának vizsgálata. <http://mek.oszk.hu/01100/01145/html/#n2>

nyire egyszínűek, és pillanatok alatt készen vannak.¹³ A szárnypróbálgatások ideje alatt a rajzolók még nem feltétlenül csapatban tevékenykednek, azonban a társadalomkutatások azt igazolják, hogy legtöbbször megvan a vágy a csapathoz való tartozás iránt.¹⁴

A tagnél bonyolultabb alkotások az úgynevezett *threw up*-ok, amelyek általában több színnel készített, nagyobb méretű, de egyszerűbb rajzok, a nevek viszonylag egyszerűbb betűkből állnak, és általában úgynevezett buborékstílusban (*bubble style*) készülnek. Az alkotókat a csoporton belüli hírnév és az elismerés iránti vágy készteti fejlődésre. A hírnévhez pedig az kell, hogy minél több és jobb minőségű és nehezen megközelíthető alkotása legyen¹⁵, ebből a szempontból a legjobbak a forgalmas helyek, a hidak, alagutak. A rajzolók szemszögéből az egyik legjobb felületet a vonatszerelvények jelentik, hiszen így névjegyük, üzenetük több helyre, több ember számára eljut, akár nemzetközi szinten is.¹⁶

A graffitisek mesterműve a *piece*¹⁷ és a *mural*¹⁸, amelyek sok munkát igénylő, több színből álló rajzok, elkészítésük jelentős felkészülést kíván, gyakran karakterekkel, figurális festményekkel egészítik ki, a betűk gyakran bonyolultabban kapcsolódnak egymáshoz, térhatást keltenek. Az ilyen alkotások elkészítése már nagy profizmusra vall, ezek általában még a közvélemény tetszését is elnyerik.¹⁹

A graffiti tekintetében meghatározó a stílus, alapvetően két irányzat különböztethető meg. Az egyik az *old school* irányzat, amely már az 1970-es évek legelején megjelent New York külvárosaiban. Jellemzője az egyszerű betűhasználat, egyszerű színezés, kedvelt formavilága a már említett buborékstílus, buborékalakú betűk alkalmazása. A másik nagy stílusirányzat, a *new school*, 1985 után kezdte térhódítását, ez az úgynevezett vad stílus (*wild style*). Ismertetőjegye a vadul tekergőző, elvonatkoztatott, gyakran nyilakban végződő betűhasználat, virtuóz színezés, a szövegek szinte kiolvashatatlanok, valamint a betűk és a rajzok összemosódnak.²⁰

13 Kresalek Dávid: A város, mint kiállítóterem, avagy a legpublikusabb tárlatokról: A graffiti Magyarországon. *Tabula*, 2000/2., 317. o.

14 Christopher M. Grant: Graffiti Taking a Closer Look. *FBI Law Enforcement Bulletin*, vol. 65, iss. 8, 1996, p. 12.

15 Lori L. Hanesworth: i. m. 226. o.

16 Jeff Farrel: Freight Train Graffiti: Subculture, Crime, Dislocation. *Justice Quarterly*, vol. 15, iss. 4, 1998, pp. 587–608.

17 Profin kivitelezett, szórófestékekkel készített, színekben, formákban gazdag graffiti.

18 Egész estés és falas nagy festmény, amelyet általában többen készítenek.

19 Kresalek Dávid: i. m. 317. o.

20 Gönczö Viktor – Téglás Attila: i. m.

Küzdelem a graffiti ellen

A felderítés nehézségei, a releváns bizonyítékok köre

Nem kérdéses, hogy a nem legálisan fújható felületre felvitt graffiti a magántulajdon elleni durva támadásnak minősül, így a cselekmény társadalomra való veszélyességére tekintettel az alkotók büntetőjogi felelősségre vonása indokolt.

Az elkövető kilétének megállapítása, a bizonyítékok beszerzése azonban számos nehézségbe ütközik. Ez arra is visszavezethető, hogy a graffitik jelentős részét kitevő *tagek* és *threw upok* viszonylag rövid idő alatt elkészülnek, így a tettenérés kevésbé valószínű. Másrészt a tettenérést az is megnehezíti, hogy a rajzolókat általában pontosan megtervezik az akcióikat, valamint menekülési útvonalat, tervet is készítenek.²¹

A rendőri tettenéréseket az is nehezíti, hogy ezen a téren a társadalmi együttműködés viszonylag csekély, kevés állampolgári bejelentés érkezik. A probléma kezelésére figyelemre méltó megoldást dolgoztak ki az Egyesült Államokban. A Kalifornia állambeli Anaheim huszonnégy órás forródrótot hozott létre a graffitikkal kapcsolatos bejelentésekre, valamint a bejelentők nyomravezetői díjra számíthatnak. A Pennsylvania állambeli Pittsburgh külön pénzalapot hozott létre az értékes információkról beszámoló bejelentők részére fizetendő nyomravezetői díjak kifizetésére.²²

Nem kétséges, hogy minden bűncselekmény felderítése esetében kiemelkedő szerepet kap az „első csapás” magvát jelentő helyszíni szemle. *Fenyvesi Csaba* álláspontja szerint az első csapás azokat az adatgyűjtéseket, intézkedéseket foglalja magában, amelyeket a nyomozó hatóságoknak a tudomásra jutás után haladéktalanul meg kell tenniük az eredményes tényfelderítés, a hét alapvető kriminalisztikai kérdés (mi?, hol?, mikor?, hogyan?, ki?, kivel?, miért?) megválaszolása érdekében.²³ A helyszíni szemle esetében pedig kiemelt jelentősége lehet a fényképezésnek. Ez ugyanis azt is lehetővé teszi, hogy a hatóságok a meglévő graffitikról adatbázist vezessenek, így a nyomozás sikere érdekében érdemes minden új graffitiról fényképfelvételt készíteni.²⁴ Ezeknek főképp a kézírásvizsgálat szempontjából van jelentősé-

²¹ Marisa A. Gomez: i .m. 662. o.

²² Christopher M. Grant: i. m. 14. o.

²³ Fenyvesi Csaba: A helyszíni szemle mint kriminalisztikai „első csapás”. In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): Pusztai László emlékére. Országos Kriminológiai Intézet–ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014, 113. o.

²⁴ Inese Boluza: i. m. 75. o.

gük. Fontos, hogy a fénykép élethűen tükrözze a graffiti helyzetét, helyszíni elhelyezkedését, valamint hogy méretarányosan rögzítse a graffitit, annak látható jellemzőit. A fényképnek olyan minőségűnek kell lennie, hogy az a későbbiekben lehetővé tegye a fényképfelvételről történő azonosítást.²⁵

A helyszíni szemle lényege a nyomok, anyagmaradványok összegyűjtése. Mint minden bűncselekmény, a graffiti elhelyezésével megvalósuló rongálás is hagy maga után nyomokat, legfőképpen festéknyomot, egyéb anyagmaradványokat, ideális esetben szagnyomot. A rajzoló által alkalmazott festékeknek általában erős szaguk van, amely nyáron hamar elillan ugyan, télen viszont lassabban. A festék szaga is utalhat tehát arra, hogy a kép frissen készült, vagyis az elkövető valószínűleg a közelben van. Az elkövető azonosítása szempontjából a festék vizsgálatának is fontos szerepe lehet, hiszen ezek a festékmaradványok gyakran az elkövető ruházatán is megtalálhatók.²⁶

Nem szabad megfeledkeznünk továbbá arról, hogy a graffitizók világa sajátos szubkultúra, saját nyelvezettel, belső szabályokkal, ezekre a nyomozó hatóságoknak is figyelemmel kell lenniük. A nyomozó hatóságoknak tudniuk kell olvasni a graffitikben, tekintettel arra, hogy az utal az alkotójára, hiszen abban megjelenik a rajzó művészneve (*nickname*), különösen így van ez a *tagek* esetében, amelyek az alkotó vagy a graffiti csoport nevét jelölik. A *nickname* felvett név, álnév, amelyet az alkotó a graffitikészítéssel összefüggésben használ, ha azonban a név tulajdonosát a nyomozó hatóság felfedi, az illető rendre megváltoztatja.²⁷ A névválasztást általában nem a név jelentése befolyásolja, hanem a betűk formázhatósága, variálhatósága, megjelenítése. Legtöbbször mozaikszavakkal találkozhatunk. A rajzoló jelentős része pályafutása során többször nevet változtat, technikai tudásuk fejlődésével általában jobban formázható betűkből álló, vagy jobban hangzó neveket választanak.²⁸

Azon felül, hogy a nyomozó hatóságoknak tudniuk kell olvasni a graffitikben, ajánlatos ismerniük magát a szubkultúrát, ami segíthet behatárolni a lehetséges elkövetői köröket. A kutatások azt igazolják, hogy az alkotók a fiatalabb, a tizennégytől huszonnégy éves korig terjedő korosztályból kerülnek ki, kilencven százalékban fiúk.²⁹ Az Egyesült Államokban a graffitik jelentős

²⁵ Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminálisztika: Tankönyv és Atlasz. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005, 55. o.

²⁶ Inese Boluza: i. m. 75. o.

²⁷ Uo. 77. o.

²⁸ Kresalek Dávid: i. m. 318–319. o.

²⁹ Hárdi István: i. m. 841–842. o.

része a gettókhoz köthető, a rajzolók nagy része afro- vagy dél-amerikai.³⁰ Magyarországon az elkövetők jelentős része középosztálybeli, beilleszkedési nehézségekkel küszködő fiatal. *Hárdi István* felhívta a figyelmet arra, hogy a graffitinek nem csupán társadalomellenes, negatív vonulata van, egyes fiatalok esetében – tekintettel az önkifejezési eszköz voltára – a társadalomba való beilleszkedési kísérletnek is tekinthető.³¹

Mivel az elkövetők jelentős része fiatal, iskoláskorú, a nyomozó hatóságoknak érdemes számításba venniük a helyszín közelében lévő iskolákat. A rajzolók névjegye gyakran az iskolapadjukon, füzeteken is megtalálható, valamint gyakorta itt tartják az alkotói tevékenységük megtervezéséhez kapcsolódó vázlatfüzetüket (*black-book, piece-book*), továbbá van olyan rajzoló is, aki elkészült munkáiról fotóalbumot is vezet.³²

Az elkövető azonosításában, továbbá a megelőzésben is fontos szerepet játszhatnak a közterületeken elhelyezett kamerák.³³ Sajtóközleményében a MÁV is beszámolt arról, hogy a vonatszerelvényeken elhelyezett kamerák jelentős visszatartó erőt jelentenek a rongálókka szemben.

Az elkövető hagyhat maga után óvatlan nyomokat is, amelyekre érdemes felfigyelniük a nyomozó hatóságoknak. Ilyen óvatlan nyomot hagyott maga után az elkövető, aki képet töltött fel a honlapjára az illegális falfirkájáról, valamint graffiti készítésére alkalmas eszközöket birtokolt.³⁴

A későbbi bizonyítás során szerepet kapnak a személyi jellegű bizonyítási eszközök – például a tanúvallomások –, tehát az esetleges szemtanúk felkutatása kiemelkedő jelentőségű. A Győri Törvényszék a bűnösség megállapítását a tanúvallomásokra, másrészt arra alapította, hogy a bűncselekmény elkövetésének időpontjában a vádlottakhoz köthető telefonszámokról egymást hívták. A bizonyítás során figyelmet kapott továbbá a nyomozás során lefoglalt pendrive is, amelyen a vádlottak munkájáról készült képek voltak.³⁵

Látható, hogy megvannak a megfelelő módszerek a graffiti módszerével megvalósuló rongálásos bűncselekmények felderítésére, azonban az ilyen jellegű bűncselekmények világszerte kevés figyelmet kapnak. Erre a tendenciára

30 Marisa A. Gomez: i. m. 642. o.

31 Hárdis István: i. m. 842. o.

32 Inese Boluza: i. m. 75. o.

33 Rob White: i. m.

34 Kelly P. Welch: Graffiti and Constitution: A First Amendment Analysis of the Los Angeles Tagging Crew Injunction. Southern California Law Review, vol. 85, iss. 1, 2011, p. 208.

35 Győri Törvényszék Kb.II.9/2013/78.

Marisa A. Gomez is felhívta a figyelmet, és ennek okát arra vezette vissza, hogy az állami erőforrásokat gyakran a súlyosabb bűncselekmények foglalják le.³⁶

Szakértő igénybevételének lehetősége az azonosítás terén

A graffitikkal kapcsolatos bűncselekmények miatt kezdeményezett büntető-eljárások esetében releváns bizonyíték származhat az igazságügyi írásszakértők által előterjesztett szakvéleményből. Kármán Gabriella és Kiss Anna a festmények vizsgálata vonatkozásában rávilágított arra, hogy az alkotói mozgulatok leginkább a kézíráshoz mint nyomképző folyamathoz hasonlóak³⁷, ez az állítás pedig a graffitik esetében is helytálló.

A kézírásvizsgálat alapján végzett kézírás-azonosítás alapja az a tudományosan elfogadott tény, hogy „*az ember írásmozgása, miként auditív és írott beszéde is, egyéni*”³⁸, az ember íráskészségét viszonylagos állandóság jellemzi.³⁹

A graffitik tekintetében – hasonlóan a festményekhez – lényeges kérdés, hogy az egyediség, az automatizmus mennyiben ragadható meg az alkotó mozgulatokban, ez ugyanis nagyban befolyásolja az azonosítás sikerét és megbízhatóságát.⁴⁰

Említettem, hogy a graffiti esetében meghatározó a stílus, a technika, a rajzolók igyekeznek a gyakorlások során kialakítani egyéni stílusukat. Ez olyannyira jellemző, hogy a graffiti kialakulásakor a graffiti hazájának tekinthető New York egyes városrészeiben különböző betűformázási stílusok alakultak ki. Manhattanben például a hosszú, vékony betűformázás, Bronxban a már említett buborékbetűk, Brooklynban pedig a kelta betűkre emlékeztető betűformázás terjedt el.⁴¹

Ahogy a hétköznapi értelemben vett kézírás esetében, a rengeteg gyakorlás a graffitizőnél is feltételesreflex-láncot alakít ki. Különösen így van ez a graffitik legnagyobb részét kitevő *tagek*, vagyis a tulajdonképpeni szignók esetében. A *tag* az egyszerűsítések és a tempó növelésének felső határán alakul ki. A graffiti e válfaja egyéni sajátosságokkal jellemezhető, és automatizmussal is, ezért elméletileg tökéletesen azonosítható, a hagyományos írásszakértői vizs-

36 Marisa A. Gomez: i. m. 659. o.

37 Kármán Gabriella – Kiss Anna: A hamis és a meghamisított festmények azonosítása. In: Virág György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 48. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2011, 200. o.

38 Vass Kálmán: A kézírás vizsgálata. KJK, Budapest, 1973, 166. o.

39 Uo.

40 Kármán Gabriella – Kiss Anna: i. m. 201. o.

41 Marisa A. Gomez: i. m. 638.

gálat lefolytatható, figyelemmel a *tag* létrejöttének körülményeire, az azonosítás pedig az aláíráshoz hasonló biztonsággal történhetne meg.⁴²

Bizonytalanná teheti azonban a vizsgálat eredményét, hogy a graffiti általában függőleges felületre kerül fel, illetve a tömegközlekedési eszközök esetében a felület mozoghat, a szakértőnek a szakvéleményben kifejtett meggyőződési fokát pedig befolyásolhatja az is, hogy az alkotó gyakran más típusú, más méretű íróeszközt használ.⁴³ Az ilyen ügyekben eljáró írásszakértőtől ez a speciális tudás, az ilyen célra alkalmazott íróeszközök, festékek, filcek, valamint a graffiti különböző stílusirányzatainak ismerete is elvárt.

Az alkotók a különböző vonalakhoz, valamint az ábra kitöltéséhez különböző festékeket, illetve festékszórófejeket használnak. A festés során a vonalak tulajdonságait, vastagságát a szórófestékre feltehető fej (*cap*) fajtája határozza meg. A szórófestékre szerelhető fejek fajtáira a graffitis szubkultúra speciális elnevezést használ. Az úgynevezett *skinny cap* vékony vonalak, általában körvonalak készítésére alkalmas, míg az úgynevezett *fat cap* vastagabban fest, így az az ábra kitöltésére alkalmas.⁴⁴

Az írásszakértői vizsgálat során jól alkalmazhatók a helyszíni szemlén készült fényképfelvételek, amennyiben az rendelkezésre áll a rajzoló vázlatfüzete, valamint saját fényképei.

Az igazságügyi írásszakértő szakvéleménye a büntetőeljárásban bizonyítási eszköz, amelyből a releváns bizonyítékok származhatnak. Másrészt a kriminalisztikai kézírásvizsgálat a nyomozás során is nagy szerepet kaphat, a Kalifornia állambeli Orange megyében például írásszakértőket alkalmaznak a visszaeső elkövetők azonosításához.⁴⁵

A graffitik bizonyos esetekben jól olvasható, legtöbbször politikai tartalmú üzeneteket tartalmaznak, tehát a nyelv rejtett üzenetrétegeit hatékonyan lehet alkalmazni a büntetőeljárásban is.⁴⁶ Ezekben az esetekben a bizonyítás, valamint a profilalkotás során a kriminalisztikai nyelvész szakértő alkalmazásának lehetőségével is számolhatunk.⁴⁷

42 http://www.irasazonosito.hu/?page=content&content_id=4

43 Uo.

44 Vö. Inese Boluza: i. m. 75. o; Gönczö Viktor – Téglás Attila: i. m.

45 Christopher M. Grant: i. m. 14. o.

46 Hati Csilla: Nyelvi befolyásoló eszközök a közvetítői eljárásban. In: Elek Balázs – Fázsi László (szerk.): Az ítélőmesterség dilemmái. Tanulmányok Dr. Remes Zoltán bíró emlékére. Printart Press, Debrecen, 2015, 174. o.

47 A témáról részletesen Elek Balázs: A jog és nyelvészet egyes összefüggései a büntetőeljárásban. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2014, 109–132. [Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai]

Megelőzés, jó útra térítés

A graffitizők jelentős része a fiatalabb korosztályhoz tartozik, így a szankciók alkalmazása helyett külön figyelmet kell hogy kapjon a megelőzés és az oktatás.

A hátrányos helyzetű fiatalok oktatását segíti a Harlem Childrens' Zone kezdeményezés, amelynek célja a Manhattan nagyrészt afroamerikaiak által lakott negyedében élő gyermekek és családjaik segítése és felzárkóztatása. A kezdeményezés célja nem a graffiti visszaszorítása, annál jóval komplexebb. A program végigkíséri a fiatalok életútját kisgyermekkortól a tanulmányaik befejezéséig. Ennek keretében segítséget kapnak a társadalomba való beilleszkedéshez.⁴⁸

A graffitis szubkultúra tagjai általában beilleszkedési zavarokkal küszködő fiatalok, esetükben ez vagy akár az iskolai oktatás is sokat segíthet. Az ilyen fiatalokat oktatással, felvilágosításokkal képessé kell tenni arra, hogy különbséget tudjanak tenni művészet és vandalizmus között.

A graffitijelenséggel való küzdelemnek csupán egy eleme a büntetőjog, kezeléséhez, visszaszorításához társadalmi összefogásra, tudatosan felépített tömegkommunikációs kampányra is szükség van, ehhez pedig elengedhetetlen az állami részvétel.⁴⁹

Úgy vélem, hogy a graffiti módszerével megvalósuló rongálásos bűncselekmények felderítésének, valamint a büntetőeljárás megindításának elsődlegesen nem is a szankció alkalmazásának, sokkal inkább a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésének szempontjából van jelentősége (utóbbi a büntetőeljárás során polgári jogi igényként érvényesíthető). E vonatkozásban aggályokat okoz az, hogy az elkövetők többsége olyan fiatal, akiknek nincs önálló keresményük, vagyonuk. Esetükben álláspontom szerint érdemesebb lenne megfontolni, hogy az okozott kárt maga az elkövető tegye jóvá, például az általa festett graffiti eltüntetésével. A kezdő rajzolóknak esetében kellőképpen arányos szankció lehet a jóvátételi munka, amelynek keretében a bíróság a falak, közterek graffitiktól való megtisztítására kötelezi az elkövetőt.

A köztereken, magántulajdonú falakon megjelenő falfirkák csökkentése érdekében megfelelő megoldás lehet, hogy a városok önkormányzatai úgynevezett *legálfalakat*, szabadon fújható felületeket bocsátanak a művészpálán-

⁴⁸ Lásd Korinek László: A szegénység és a bűnözés elleni programok világában. In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): i. m. 272. o.

⁴⁹ T/1673/3 módosító javaslat Egyes büntető tárgyú törvények módosításáról.
<http://www.parlament.hu/irom39/01673/01673-0003.pdf>

ták rendelkezésére. Szerte a világon egyre nő a *legálfalak* száma, valamint hazánkban is mind több nagyváros teremt ilyen felületeket.

Összegzés

A tanulmány célja az volt, hogy felhívja a figyelmet a graffitijelenségre, valamint az azzal összefüggő kriminalisztikai, büntetőeljárás-jogi kérdésekre, az ilyen jellegű tevékenységgel megvalósuló bűncselekmények esetében a bizonyítás lehetőségeire. A graffiti módszerével megvalósuló rongálós bűncselekmények – a graffiti széles körben való elterjedtsége ellenére – kevés figyelmet kapnak, pedig a személyazonosítás terén – hasonlóan, mint a tetoválások⁵⁰ esetében – kiaknázatlan lehetőségek rejlenek benne.

A graffiti kapcsán megvalósuló bűncselekmények felderítéséhez a nyomozó hatóságoknak feltétlenül szükséges ismerniük a graffitis szubkultúrát, az azon belüli viszonyokat, a szubkultúra nyelvezetét, valamint a firkálás indítóokait, a rajzokban megjelenő esetleges motívumokat. A bíróságoknak a büntetőeljárásban – akár a büntetéskiszabás során – érdemes figyelembe venniük, a mérlegelési körükbe vonniuk az elkövetőnek a graffitivel elérni kívánt célját, hogy vajon ténylegesen a művészi önkifejezés, vagy csupán a rongálás iránti vágy vezette a bűncselekmény elkövetésekor. A rajzolóknak jelentős részét nem a művészi felemelkedés inspirálja, sokkal inkább a vandalizmus. Utóbbiakkal szemben ugyanis haszontalanok az olyan kezdeményezések, mint *legálfalak* felállítása.

Tekintettel arra, hogy a graffiti is egyfajta kézírás, érdemes kihasználni az igazságügyi kézírásvizsgálat, valamint a kriminalisztikai nyelvész szakértés nyújtotta lehetőségeket. Természetesen az ilyen jellegű azonosítás során figyelemmel kell lenni a graffiti speciális jellegére, ez pedig az ilyen ügyekben eljáró szakértőktől is speciális tudást – a graffitis szubkultúra bizonyos fokú ismeretét – vár el.

IRODALOM

Boluzs, Inese: Is Graffiti Art a Crime or a Protest of the Society against Law Enforcement? *Public Security Studies*, vol. 2, iss. 2, 2013

⁵⁰ A tetoválásról mint a kriminalisztikai azonosítás eszközéről Ibolya Tibor írt tanulmányt, amelyben kifejtette, hogy a nem csupán a hagyományos személyazonosítás vonatkozásában nyújt segítséget, de az ismeretlen elkövetők bűnügyi profiljának elkészítésében is. Ibolya Tibor: *Kriminalisztikatörténeti tanulmányok*. Patrocinium, Budapest, 2015, 7–30. o.

- Edwards Ian:** Banksy's Graffiti: A Not-so-Simple Case of Criminal Damage. *Journal of Criminal Law*, vol. 73, iss. 4, 2009
- Elek Balázs:** A jog és nyelvészet egyes összefüggései a büntetőeljárásban. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2014 [Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai]
- Farrel, Jeff:** Freight Train Graffiti: Subculture, Crime, Dislocation. *Justice Quarterly*, vol. 15, iss. 4, 1998
- Fenyvesi Csaba:** A helyszíni szemle mint kriminalisztikai „első csapás”. In: **Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.):** Pusztai László emlékére. Országos Kriminológiai Intézet–ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014, 113. o.
- Gee, Elizabeth:** City Walls Can Speak: The Street Art Movement and Graffiti's Place in First Amendment Jurisprudence. *Jeffrey S. Moorad Sport Law Journal*, vol. 20, iss. 1, 2013
- Gomez, Marisa A.:** The Writing on Our Walls: Finding Solutions through Distinguishing Graffiti Art from Graffiti Vandalism. *University of Michigan Journal of Law Reform*, vol. 26, iss. 3, 1993
- Gönczö Viktor – Téglás Attila:** „Mindenhová fújni kell, én úgy mondom.” Egy szegedi graffitis csoport szubkultúrájának vizsgálata. <http://mek.oszk.hu/01100/01145/html/#n2>
- Gönczö Viktor:** Graffiti: A vizuális sűrűség hatása a terek tipográfiájára. *Kultúra és Közösség*, 2012/2.
- Grant, Christopher M.:** Graffiti Taking a Closer Look. *FBI Law Enforcement Bulletin*, vol. 65, iss. 8, 1996
- Hanesworth, Lori L.:** Are They Graffiti Artist or Vandals? Should They Be Able or Caned? A Look at the Latest Legislative Attempts to Eradicate Graffiti. *DePaul-LCA Journal of Art and Entertainment Law*, vol. 6, iss. 2, 1996
- Hárdi István:** A falfirkától az utcai művészetig. A graffiti pszichológiájáról. *Magyar Tudomány*, 2015/7.
- Hati Csilla:** Nyelvi befolyásoló eszközök a közvetítői eljárásban. In: **Elek Balázs – Fázsi László (szerk.):** Az ítélőmesterség dilemmái. Tanulmányok Dr. Remes Zoltán bíró emlékére. Printart Press, Debrecen, 2015, 174. o.
- Ibolya Tibor:** Kriminalisztikátörténeti tanulmányok. Patrocinium, Budapest, 2015
- Kármán Gabriella – Kiss Anna:** A hamis és a meghamisított festmények azonosítása. In: **Virág György (szerk.):** Kriminológiai Tanulmányok 48. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2011, 200. o.
- Korinek László:** A szegénység és a bűnözés elleni programok világában. In: **Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.):** Pusztai László emlékére. Országos Kriminológiai Intézet–ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014, 272. o.
- Kresalek Dávid:** A város, mint kiállítóterem, avagy a legpublikusabb tárlatokról: A graffiti Magyarországon. *Tabula*, 2000/2.
- Sandifer, Stacie:** Unauthorized and Unsolicited: Is Graffiti Copyrightable Visual Communication? *Kennedy University Law Review*, vol. 12, no. 1, 2009
- Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor:** Kriminalisztika: Tankönyv és Atlasz. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005, 55. o.
- Vass Kálmán:** A kézírás vizsgálata. KJK, Budapest, 1973

Welch, Kelly P.: Graffiti and Constitution: A First Amendment Analysis of the Los Angeles Tagging Crew Injunction. *Southern California Law Review*, vol. 85, iss. 1, 2011

White, Rob: Graffiti, Crime Prevention & Cultural Space. *Current issues in Criminal Justice*, vol. 12, iss. 3, 2000

KÖNYVISMERTETÉS

Veress Emőd (szerk.): Erdély jogtörténete

Forum Iuris, Kolozsvár, 2018, 592 oldal

Briliáns ajándékot kaptak az idén a történelem, benne a magyar jogtörténet iránt érdeklődő romániai magyar és a magyar nyelvet ismerő idegen ajkú joghallgatók és aktív jogászok, amikor kézbe vehették a *Veress Emőd* szerkesztette, a kolozsvári Forum Iuris gondozásában megjelenő, 592 oldal terjedelmű *Erdély jogtörténete* című könyvet. A tudományos műnek és tankönyvnek is szánt kötet kollektív munka terméke, tizenheten jegyzik, kilenc erdélyi és nyolc hazai jogtudós (az erdélyiek: *Fenyvesi Zsolt*, *Gáll Erwin*, *Kádár Hunor*, *Kokoly Zsolt*, *Nótári Tamás*, *Szabó Ádám*, *Székely János*, *Szeredai Norbert* és *Veress Emőd*; a hazaiak: *Domokos Andrea*, *Horváth Attila*, *Mezei Barna*, *Nánási László*, *Homoki-Nagy Mária*, *Kisteleki Károly*, *Stipka István* és *Szabados György*. A lektorok között is van egy hazai jogtudós: *Petrétei József*.) A felsorolt szerzők a kötet egy-egy fejezetét írták, összeccsiszolásuk a szerkesztő munkája.

Az opus Erdély történetét, majd jogtörténetét mutatja be az őskortól napjainkig terjedően. Azzal indít, hogy „*Az emberi lét nyomai és története az őskortól kezdődően követhető Erdély területén*” (21. o.), az utolsó fejezetben pedig a polgári eljárásjognak a rendszerváltozás utáni újrakodifikálását (497., 501. o.), illetve az erdélyi magyar jogászképzés revitalizására tett kísérleteket (554., 555. o.) tárgyalja. Közismert, hogy Erdély területén a történelem folyamán sok nemzet kényszerült és még ma is kényszerül együtt élni. A könyvből megtudható, hogy az évszázadok során az írott jog és a jogi népszokás hogyan szabályozta, biztosította a magyarok, székelyek, románok, szászok, zsidók, cigányok együttélését, a kisebbségi jogok tekintetében is. Megtudható viszont az is, hogy az elmúlt száz évben, Trianon után folytatott, a kisebbségi jogok korlátozását és felszámolását érintő asszimilációs politika hatására hogyan változott meg Erdély területén a nemzetiségek aránya. A magyarok részaránya Erdélyben 1948-ban még huszonöt, a városi lakosság körében 39,7 százalék volt, 2011-re ez az arány tizenkilenc, illetve 17,4 százalékra csökkent (411. o.).

A könyv részletesen taglalja Románia asszimilációs politikáját, az idézett számok magukért beszélnek (406–410. o.).

A könyv hét fejezetre tagolódik:

1. Jogélet Erdély területén az ókorban.
2. A népvándorlás, a honfoglalás és a Magyar Nagyfejedelemség kora.
3. Erdély a Magyar Királyságban (1000–1540).
4. Az Erdélyi Fejedelemség (1526–1690).
5. Erdély a Habsburg Birodalomban és az Osztrák–Magyar Monarchiában (1690–1918).
6. Erdély Romániában (1918–).
7. A jogi oktatás története Erdélyben.

Az egyes fejezetek végén a szerzők a fejezet témájához kapcsolódva kulcsszavakat és kronológiát írtak. A jogi szakkifejezéseket az első öt fejezetben, zárójelben latinul, a hatodik fejezetben románul is közlik. A könyvhöz fűzött lábjegyzetek száma 1463, a végéhez csatolt válogatott irodalomjegyzék kilencszáz feletti opust tartalmaz.

Az *első fejezetben* a szerző három alfejezetben (*A Dák Királyság és Dacia Provincia, Dacia Provincia, Romai jog Dacia Provinciában*) tárgyalja a jogéletet Erdély területén az ókorban.

A *második rész* részletesen elemzi a magyarok honfoglalását, kitér a kettős honfoglalás elméletére, leírja a VI–IX. század jogi, hatalmi, társadalmi berendezkedést, az államalapítás előtti igazságtételi szervezeteket. E fejezetből az olvasó megtudhatja egyebek között azt is (90. o.), hogy honnan származik az Erdély elnevezés.

A *harmadik rész* címe *Erdély a Magyar Királyságban*. A történeti áttekintés mellett ismerteti a közjogi berendezkedést, az alkotmányos szerkezetet, az igazságszolgáltatás mibenlétét, az országrész jogi berendezkedését, a jog forrásait, a büntető- és a magánjogi tendenciákat. Külön alfejezet foglalkozik az Erdély területén élő nemzetiségek közötti közjogi kapcsolatokkal.

A *negyedik rész* az önálló Erdélyi Fejedelemség történetét és jogéletét írja le. Alfejezetekben fejtik ki a szerzők a fejedelemség történetét, közjogi berendezkedését, államszervezetét, bírósági szervezetét, büntető-, büntetőeljárás-, továbbá magánjogát, külön bontva a székelyek és a szászok magánjogát. A jogforrások közül e helyütt érdekességgként egyet emelnék ki: a székely falutörvényeket (225–226. o.). A székely falutörvények részletekbe menően szabályozták a deviancia, kriminalitás elleni fellépést. A falu apraja-nagyja jelen volt a falugyűlésen, amikor megalkották rendtartásukat. A közösen megalkotott szabályokat a falubeliek, a faluba menekültek és az eklézsia is magára nézve kötelezőnek fogadta el. Ez azon a felismerésen alapult, hogy a

külső veszedelemmel szemben csak akkor vehetik fel sikeresen a harcot, ha belső életüket, viszonyaikat rendezik, a rend ellen vétőket, a vizsályt keltőket és azokat, akik bármilyen módon veszélyeztetik a közösséget, szigorúan megbüntetik.

Az *ötödik rész* Erdélynek a Habsburg Birodalomban és az Osztrák–Magyar Monarchiában töltött több mint három évszázados köz- és jogtörténetével foglalkozik. A történelem e viharos évszázadai több részre oszthatók. Az első maga a Habsburg-elnyomás, benne a XIX. századi hazai reformtörekvésekkel, a következő az 1848–1849-es szabadságharc, majd az annak leverése utáni megtorlás időszaka, végül az 1867-es kiegyezést követő korszak. A szerzők az e korszakoknak megfelelően tárgyalják választott témáikat. A történeti háttér kifejtése után részletesen foglalkoznak az Erdélyi Fejedelemség Habsburg birodalmi státusával az 1848-ig terjedő időszakban, Erdély és Magyarország első egyesülésével (1848-as uniós törvény), a szabadságharc leverése utáni időszakkal, végül pedig Erdély és Magyarország második egyesülésével (1868-as uniós törvény). E fejezet bemutatja Erdély kormányzatát, bírósági rendszerét, szervezetét, a büntetőjoggal foglalkozó alfejezet a hagyományos jog XVIII–XIX. századi továbbélését elemzi, szól a reformkori törekvésekről, az ausztriai birodalmi törvénykönyv hatályáról, az 1855-ös katonai büntető törvénykönyvről, végül eljut a Csemegi-kódexig és a kihágásokról szóló törvénykönyvig. A magánjogi alfejezet elemzi a családjogot, az 1894. évi XXXIII. tc. által bevezetett polgári házasság érvényesülését, a vagyoni jogot, kereskedelmi jogot, az 1875. évi XXXVII. tc. által kihirdetett kereskedelmi törvény rendelkezéseinek hatását és az öröklési jogot.

A legterjedelmesebb *hatodik fejezet* címe *Erdély Romániában*. Románia első világháború utáni történelme három részre osztható, a királyság időszakára, a szovjet típusú diktatúrára (1945–1989) és a rendszerváltás utáni időszakra. (1938 és 1945 között Észak-Erdély újból Magyarországhoz tartozott.) A szerzők választott témáik kifejtését úgy oldották meg, hogy a fejezeten belül a következő alfejezeteket nyitották:

- Történeti áttekintés.
- Közjogi berendezkedés.
- A királyi diktatúra és az Antonescu-diktatúra közjoga.
- A szovjet típusú diktatúra közjoga.
- A rendszerváltás és az 1991. évi alkotmány.
- Büntetőjog.
- Magánjog.

KÖNYVISMERTETÉS

Az egyes alfejezeteken belül az említett történelmi időszakoknak megfelelő bontásban tárgyalják a témákat, főként azt elemzik, értékelik, hogy a jogtörténet szempontjából mit jelentett Erdély Romániához csatolása, kellő terjedelemben foglalkoznak a nemzeti kisebbségek jogállásával, A Magyar Autonóm Tartomány történetével. A büntetőjogi alfejezetből a magyar olvasó számára egy érdekes, kuriózumnak tűnő megállapítást emelnék ki. Romániában az 1918. december 1-jei egyesítés után három büntetőtörvény volt egyidejűleg hatályban: az 1864-es Cuza-kódex, a Csemegi-kódex és a kihágásokról szóló 1879. évi XL. törvény (419. o.).

A *hetedik fejezet*ből megtudhatjuk, hogy Erdélyben a XVIII. századtól kezdődően milyen sokszínű volt a jogi oktatás: a XVIII–XIX. században működött a Kolozsvári Királyi Akadémia Líceum, a Nagyváradi Királyi Jogakadémia, a Temesvári Líceum és Jogakadémia, a nagyszebeni szász (lutheránus) jogakadémia, az Unitárius Kollégium jogi kurzusa, a protestáns és a református felekezetek által fenntartott jogi kurzusok. 1872-től 1918-ig a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, majd 1940-ig a Ferdinánd Tudományegyetem jogi karán folyt az oktatás. (Trianon után a Kolozsvári Egyetem Jogi Kara Szegedre települt át, majd Erdély Magyarországhoz történő visszacsatolása után, 1940-ben visszatelepült Kolozsvárra.) Az 1989-es rendszerváltás után az erdélyi jogi oktatási helyek száma ugrásszerűen növekedett. Kolozsvár mellett jogászképzés zajlott Temesváron, Nagyszebenben, Brassóban, Nagyváradon, Gyulafehérváron és Aradon.

Írásomat azzal kezdtem, hogy a könyvet briliáns ajándéknak neveztem. Be kell vallanom, hogy a kötet hozzám is ajándékként jutott el, az egyik szerzőtől, egykori ügyésztársamtól, Nánási Lászlótól kaptam. A hazai jogászok között így kerültem azon kivételezettek közé, akik megismerkedhettek Erdély jogtörténetével. Sajnálatos, hogy a téma iránt érdeklődő honi olvasókörzség hiába is keresné a hazai könyvesboltokban. Csak reménykedni tudok abban, hogy rövid recenzióm felkelti a könyvesszakma érdeklődését, és hamarosan itthoni könyvárusi forgalomban is kapható lesz ez a hazai jogirodalomban hiánypótló mű.

Készítette: dr. Nyiri Sándor

KÖNYVISMERTETÉS

Sallai János:

The History of Law Enforcement in Hungary.

Dialóg Campus, Budapest, 2018, 170 oldal

Számos új kiadványt méltató írás kezdődik úgy, hogy „hiánypótló”. Természetesen valamilyen tekintetben minden új könyv, tanulmány, tudományos mű stb. hiánypótlónak tekinthető, de a legtöbb esetben inkább csak közhelyszerűen, az írónak kedveskedve kezdik a recenziókat a „hiánypótló” jelzővel. *Sallai János* legújabb könyve azonban valóban hiánypótlónak tekinthető. Aki kicsit is járatos a rendészettudomány területén, az tudja, mekkora űr tátongott ez idáig a rendészet történetének e területén. Ennek részbeni okát a könyv előszavában is olvashatjuk: „*A magyar rendészet, rendőrség történetének kutatása a szocializmusban, a múlt folyamatos tagadása miatt elmaradt.*” Csak a rendszerváltozás után nyílt ugyanis lehetőség arra, hogy a témát kutassák, azonban a rendészet történetének oktatása a megjelent számos cikk és könyv ellenére sem vált hosszú távon a rendészeti közép- és felsőoktatás részévé.

Miért is lehet fontos számunkra az, hogy megíródott ez a könyv, s miért tekinthetjük hiánypótlónak? Azért, mert a rendészettudomány egy relatíve rövid ideje elismert tudományterület (a Magyar Tudományos Akadémia csupán 2007-ben ismerte önálló területként), ezért létkérdés a külvilágnak is, hogy tisztában legyen azzal, hogy a rendészettudomány több mint százéves hazai múltra tekint vissza. (A modern hazai rendészet kialakulása a XIX. századra tehető.)

Közhelyként hangozhat, hogy a „gyökértelen fának nincs virága”, azonban a rendészettudomány esetében különösen fontos lehet ez a megállapítás. Fiatal tudományterületről van szó, s csak akkor lesz szélesebb körben is elfogadott, ha meg tudja határozni önmagát, fel tud mutatni több évtizednyi tudománytörténeti eredményt. A rendészettudomány e könyv megszületéséig olyan volt, mint egy családi fényképalbum, amelyből hiányoztak a dédszülők képei. Hiányos volt, de most végre megkerült néhány régóta keresett fénykép, ami teljessé tette a családi fényképalbumot.

A rendészet tudománytörténetének hazai fellelője a Nemzeti Közszerlati Egyetem Rendészettudományi Karán működő rendészettörténeti tanszék, amelynek vezetője Sallai János. A tanszék egyik legfontosabb feladata a rendészet hazai történetének felkutatása és a tudománytörténet elméleti alapjai-

nak a lerakása. Ennek az évek óta végzett nagy ívű munkának az egyik leg-szebb gyümölcsét tarthatjuk most a kezünkben, aminek jóval terjedelmesebb változata a szerző MTA nagydoktori értekezésének kézirata, amely várhatóan könyv formájában is megjelenik.

Kiknek szól a *The History of Law Enforcement in Hungary* című könyv? A szakmai körökön kívül a szélesebb közvélemény azon tagjai is forgathatják a könyvet, akik érdeklődnek a rendészettudomány vagy általában a tudománytörténet iránt. A rendészeti angol szaknyelv meglehetősen speciális terület, ezért szaknyelvi fordítók ugyancsak haszonnal forgathatják a könyvet, mivel számos olyan kifejezés szerepel benne, amely az angolszótárakban sem fellelhető. S természetesen nem feledkezhetünk meg a fő célközönségről, az angolul beszélő külföldi rendészeti szakemberekről sem, akiknek nagy büszkeséggel adhatjuk át e kiadványt, amely párját ritkítja Európa országai-ban is.

A recenzióknál „illik” a technikai jellegű dolgokról is említést tenni. A kiadvány rendkívül tetszetős kivitelű, ami egyértelműen a szerkesztőt és a Dialóg Campus Kiadó munkatársait dicséri.

Nézzük meg nagyvonalakban, miről szól a könyv!

A kiadvány négy nagyobb gondolati egységből épül fel. Az *első fejezet* a rendészet kialakulásának történelmi szükségességét mutatja be, nevezetesen azt, hogy az ókorban és a középkorban milyen fontosabb rendészeti szervek voltak, ezeknek milyen meghatározó feladataik voltak, s miként látták el a rendészeti teendőiket. Megtudhatjuk, hogy a tűz- és határrendészet gyökerei az ókori Egyiptomba vezetnek vissza, de megismerhetünk ókori kínai, görög és római rendészeti intézményeket is. A nemzetközi kitekintés után a középkori hazai rendészet gyökereit ismerheti meg az olvasó, többek között két király, *István* és *László* rendészeti relevanciájú törvényeit. A középkori hazai rendészet olyan érdekességei is megtalálhatók a könyvben, mint például Lőcse városának „fényűző rendészeti” előírásai, amely alapján az eljegyzésre csak hat főt hívhatott meg a vőlegény és menyasszony.

A *második fejezet* számos európai ország példáján mutatja be a modern rendészet történetét és létrejöttét, azt, hogy milyen főbb állomásai voltak e több évszázados fejlődési folyamatnak. Részletes ismertetést kapunk a francia rendészet kialakulásáról, az európai országok közül ugyanis elsőként itt beszélhetünk modern rendészetről. A német és az osztrák rendészet kialakulásának ugyancsak nagy figyelmet szentel a mű, már csak azért is, mivel elsősorban az osztrák rendészeti modell volt az, ami hazánknak példaként szolgált, kialakulására és fejlődésére jelenős hatással volt.

KÖNYVISMERTETÉS

A *harmadik fejezet* tekinthető a mű gerincének, ez a hazai rendészet kialakulásának mérföldköveit, történetét, legnevesebb képviselőit és a főbb rendészeti szerveket ismerteti. Felsorolja továbbá a korszak legjelentősebb rendészeti témájú szakirodalmát, amely a jelen rendészettudósainak is hasznos ismereteket adhat. Bemutatja a rendészet korabeli ágait, így például a tűz- és határrendészetet, az útlevérendészetet stb.

Elgondolkodtató, hogy bár a rendészettudományt akkoriban nem tekintették önálló tudománynak, de 1903-ban egy kisebb méretű, majd 1909-ben terjedelmesebb formátumú rendőrségi lexikon látott napvilágot, amely a legfontosabb rendészeti kifejezéseket tartalmazta. A két művet *Rédey Miklós* és *Laky Imre* alkotta meg, akik a korszak legjelesebb rendészeti tudósai és egyben gyakorlati alkalmazói is voltak. (Hasonló volumenű kiadvány várhatóan csak 2018 végére készül el, Rendészettudományi Szaklexikon címmel.) Külön alfejezetben kapott helyet *Concha Győző* jog- és közigazgatás-tudós munkásságának bemutatása, akinek életműve nélkül bizonyára nem beszélhetnénk a mai értelemben vett rendészettudományról. A fejezet a „hosszú XIX. század” végéig, az első világháború befejezésének dátumáig tárgyalja a hazai rendészet fejlődését.

A *negyedik fejezet* a XX. század hazai rendészetét mutatja be, a történelem által „diktált” megosztásban. Megismerhetjük a két világháború közötti, majd a második világháború rendészetét, annak főbb ismérveit, végül a világháború utáni időszak rendészetét.

A XX. század elején igazi fénykorát élte a hazai rendészettudomány, számos európai szintű jogtudós, közigazgatási és rendészeti szakember alkotott és dolgozott a felsőoktatásban, bíróságokon, a közigazgatásban (például a már említett *Laky Imre*, továbbá *Dorning Henrik*, *Tomcsányi Móric*, *Magyary Zoltán*, *Rédey Miklós* stb.). A kor pezsgő életét mi sem jelzi jobban, mint hogy egy relatíve rövid idő alatt mai szemmel nézve is számos, rendkívül nívós rendészeti témájú folyóirat jelent meg hazánkban. Ezenkívül sor kerülhetett a rendészeti tisztviselők (fogalmazók, felügyelők, detektívek és altisztek) szaktanfolyamainak megszervezésére, ezzel kezdetét vette a hazai rendőrtiszt- és altisztképzés. A második világháború után ez a pezsgő szellemi élet sajnos halkabb lett, majd gyakorlatilag megszűnt. Az újabb lendületet a rendészettudomány számára a rendszerváltozás hozta meg.

Egy könyv szakmai színvonalát jelzi, hogy ki az, aki a „nevét adta hozzá”, vagyis ki lektorálta. Jelen kiadvány esetében már a lektor neve is garancia: *Boda József* aktív éveit a rendészet és a tudomány területén töltötte el.

KÖNYVISMERTETÉS

Sallai Jánosnak hála, most már rendelkezésre állnak a „dédszülők” képei, de persze egy fényképalbum sohasem lehet teljes. Kutakodni kell még a múltban, hogy minél több régi fénykép kerüljön be a rendészettudomány albumába, és a jelen fényképészeinek is tüsténkedniük kell, hogy minél több fényképet készítsenek, legyen majd mit kutatniuk a jövő tudománytörténészeinek.

Készítette: Mátyás Szabolcs